

Torsdagen den 27 april

Kl. 11.00

§ 1 Val av ledamot jämte suppleant i riksdagens förvaltningsstyrelse

Företogs val av en ledamot i riksdagens förvaltningsstyrelse jämte en suppleant.

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVANBERG (s), som yttrade:

Herr talman! För val av ledamot i riksdagens förvaltningsstyrelse efter herr Andersson i Knäred, som avsagt sig uppdraget, har valberedningen enhälligt godkänt en gemensam lista, varav framgår att till ledamot för återstående del av valperioden föreslås herr Larsson i Borrby med herr Stridsman som personlig suppleant. Såsom ordförande i valberedningen ber jag att få överlämna denna lista.

Den av herr Svanberg avlämnade listan upptog under partibeteckningen "Den gemensamma listan" följande namn:

Ledamot

Herr Larsson i Borrby (c)

Personlig suppleant

Herr Stridsman (c)

Sedan denna lista upplästs av herr talmannen och godkänts av kammaren förklarades de på listan upptagna personerna för återstående del av valperioden 1971–1974 valda till ledamot respektive suppleant i riksdagens förvaltningsstyrelse.

§ 2 Val av fullmäktige jämte suppleanter i riksbanken

Anställdes val av två fullmäktige i riksbanken jämte två suppleanter.

Herr TALMANNEN yttrade:

Av fullmäktige i riksbanken skall under år 1972 herrar Wärnberg och Per Åsbrink avgå.

Enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen beslutat att för valperioden 1972–1975 föreslå omval av herrar Wärnberg och Åsbrink såsom fullmäktige i riksbanken. Valberedningen har vidare beslutat föreslå fru Lundblad som suppleant för herr Wärnberg och LO:s andre ordförande herr Gunnar Nilsson som suppleant för herr Åsbrink.

Enligt 70 § 3 mom. riksdagsordningen utses vid val av fullmäktige i riksbanken varje fullmäktig för sig. Vid valet tillämpas acklamationsförfarande, om ledamot ej begär att valet skall förrättas med slutna sedlar.

Torsdagen den
27 april 1972

*Val av ledamot
jämte suppleant i
riksdagens
förvaltningsstyrelse*

*Val av fullmäktige
jämte suppleanter
i riksbanken*

Torsdagen den
27 april 1972

*Val av fullmäktige
jämte suppleanter
i riksgäldskontoret*

fullmäktige

herr Wärnberg, Erik G. (s)

herr Åsbrink, Per V., riksbankschef

suppleant (för herr Wärnberg)

fru Lundblad, Grethe (s)

suppleant (för herr Åsbrink)

herr Nilsson, Gunnar, LO:s andre ordförande

§ 3 Val av fullmäktige jämte suppleanter i riksgäldskontoret

Företogs val av två fullmäktige i riksgäldskontoret jämte två suppleanter.

Herr TALMANNEN anförde:

Av fullmäktige i riksgäldskontoret skall under år 1972 herrar Axel Strand och Fredriksson avgå.

Enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen beslutat att för valperioden 1972–1975 föreslå omval av herr Fredriksson såsom fullmäktig i riksgäldskontoret och till ny fullmäktig föreslå fru Holmqvist. Valberedningen har vidare beslutat föreslå herr Jansson som suppleant för herr Fredriksson och herr Kristensson som suppleant för fru Holmqvist.

Liksom för valet till riksbanksfullmäktige skall i förevarande val varje fullmäktig väljas för sig. Vid valet tillämpas acklamationsförfarande, om ledamot ej begär att valet skall förrättas med slutna sedlar.

Kammaren utsåg för valperioden 1972–1975 till

fullmäktige

herr Fredriksson, K. Torsten (s)

fru Holmqvist, A. Mary S. (s)

suppleant (för herr Fredriksson)

herr Jansson, Paul G. (s)

suppleant (för fru Holmqvist)

herr Kristenson, E. Valter (s)

§ 4 Justerades protokollen för den 19 innevarande månad.

§ 5 Herr talmannen meddelade att fru Olsson i Helsingborg enligt till kammaren inkommet läkarintyg var sjukskriven under tiden den 25 -30 april.

Fru Olsson i Helsingborg beviljades erforderlig ledighet från riksdags-göromålen.

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. föregripande
av riksdagens beslut
inom ett statligt
organ*

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Källstads (fp) i kammarens protokoll för den 21 april intagna fråga, nr 180, och anförde:

Herr talman! Herr Källstad har frågat mig om jag anser det vara väl förenligt med ett rimligt hänsynstagande till den demokratiska beslutsprocessen att ett statligt organ, vilket föreslås komma stå som huvudman för viss informationsverksamhet, såsom t. ex. statens ungdomsråd, går ut med material om planering av informationsverksamheten, innan riksdagen beslutat vilket organ som skall bli huvudman samt vilken inriktning informationsverksamheten skall få.

Min principiella uppfattning är att statligt organ, som berörs av förslag som är föremål för riksdagens prövning, inte bör vidta definitiva dispositioner i frågan innan riksdagens beslut föreligger. Å andra sidan bör det inte föreligga hinder för ett statligt organ att lämna information om sådant förslag till exempelvis underlydande organ, om det klart anges att det är fråga om förslag som är beroende av riksdagens beslut.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag vill tacka finansministern för svaret på min enkla fråga.

I propositionen 61 med förslag till lag om ändring i ölförsäljningsförordningen säger finansminister Sträng att statens ungdomsråd är ett organ som är lämpligt att anförtros uppgiften att vara huvudman för informationsverksamheten. Det gäller i detta sammanhang information om mellanöl och rusdrycker, narkotika, thinner och andra beroendeframkallande medel, och statens ungdomsråd föreslås bli huvudman för fördelningen av de föreslagna 5 miljoner kronorna.

Den 26 januari väcktes en motion av socialdemokratiska riksdagsledamöter om att CAN, dvs. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, skulle vara samordnande organ för denna verksamhet. Sedermera har det också väckts motioner från centerpartiet, folkpartiet och moderaterna om att CAN skall vara huvudman.

Frågan är alltså föremål för behandling av riksdagen och beslut kan väntas i maj. Ärendet har behandlats i kulturutskottet och skall även behandlas i skatteutskottet, men ännu har inget beslut fattats i riksdagen. Den 22 mars gick emellertid statens ungdomsråd ut till ungdomsorganisationer och bildningsförbund med en inbjudan till en konferens som skulle hållas den 12 april. Man begärde också av organisationerna att få synpunkter och tips. Sedan gav man ut en stencilerad PM – som jag har i min hand – angående informationsverksamheten, där man går händelserna i förväg och på ett föregripande sätt talar om det anslagna beloppet – alltså inte det föreslagna – på 5 miljoner kronor och ger organisationerna intrycket av att det redan är klart att statens ungdomsråd skall vara huvudman.

Vidare har man givit ut en tryckt broschyr, som jag också har i min hand, med titeln ”5 miljoner till information om mellanöl, alkohol och narkotika etc.”, där det bl. a. säges:

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. föregripande
av riksdagens beslut
inom ett statligt
organ*

”Organisation som vill delta i informationsverksamheten kan vända sig till rådet” – dvs. till statens ungdomsråd – ”och presentera ett konkret förslag till informationsverksamhet och få ekonomiskt bidrag till detta.” Det nämns vidare att tiden för första ansökningstillfället går ut den 1 juni 1972.

Men har alltså såvitt jag kan förstå gått händelserna i förväg, och min fråga står fortfarande kvar: Är det verkligen förenligt med hänsynen till den demokratiska beslutsprocessen att på detta föregripande sätt hantera denna fråga?

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag har sagt i mitt svar att det självfallet inte är lämpligt att ett underlydande organ vidtar några definitiva dispositioner innan riksdagen har fattat sitt beslut. Om jag fortfarande får diskutera rent principiellt vill jag säga att det inte är något fel i att man gör vissa förberedelser. Skall man snabbt komma ur startgroparna efter ett förväntat beslut av riksdagen, är det alltid en vinst om man gjort vissa förberedelser.

Den broschyr som herr Källstad läste ur har också jag i min hand. Nu läste herr Källstad ur den avslutande delen av broschyren, men vad som där står skall ses i sammanhang med hur man uttrycker sig inledningsvis och i de andra mera väsentliga delarna av broschyren. Där säger man att regeringen i sin proposition nu *föreslår* vissa åtgärder. Det heter också: Vidare *föreslår* regeringen att 5 miljoner kronor ställs till förfogande för en upplysningsverksamhet på området. Sedan står det att regeringen *föreslår* en uppläggning som ger spelrum för olika organisationer att från skilda utgångspunkter och utifrån egna värderingar angripa problemen, och så sägs det att statens ungdomsråd *föreslås* bli huvudman för verksamheten.

Det hade naturligtvis varit bättre, om man varit konsekvent och uttryckt sig litet försiktigare på sluttampen, men jag tycker nog att herr Källstads redovisning av broschyren var ganska ofullständig. Det väsentliga intrycket vid läsningen är att regeringen har *föreslagit* riksdagen en reform på det här området, och det har ungdomsrådet velat tala om. Ambitiös som man är har man velat, som jag sade, komma snabbt ur startgroparna, och därför har den här publikationen tryckts. Den kunde ha varit mindre bestämd i de sista avsnitten – det kan jag hålla med om – men i rättvisans intresse skall väl även de dominerande delarna av broschyren redovisas.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Det är riktigt att man i den PM, som statens ungdomsråd delade ut till organisationerna vid konferensen som jag nämnde, redogör för propositionen och att det också i den tryckta broschyren hänvisas till det förslag som föreligger i form av en proposition. Men det märkliga är ju ändå att ett statligt organ som ungdomsrådet startar en verksamhet med regeringens goda minne, innan beslut därom fattats av riksdagen.

Jag kan förstå resonemanget att man vill komma tidigt ur startgropar-

na, men här gäller det ju ändå en kontroversiell sak, eftersom CAN tävlar med statens ungdomsråd om uppgiften att vara huvudman. Motioner om den saken föreligger ju i riksdagen. Starka krafter som nykterhetsrörelsen och andra folkrörelser anser att CAN bör ha den här uppgiften. Det framgår heller inte riktigt tydligt, i varje fall inte av den stencilerade PM som gavs till ungdomsorganisationerna, att det bara är ett förslag att statens ungdomsråd skall sköta verksamheten. Det talas, som jag sade, om de anslagna medlen på 5 miljoner kronor.

Den tryckta broschyren, som finansministern också hänvisade till, far med felaktiga uppgifter, vilket visar en okunnighet från ungdomsrådets sida som gör att man kan betvivla dess kompetens på det här området. Det heter t. ex. på första sidan: "Dit hör också de problem som narkotikan och andra centralstimulerande medel skapar." Man är alltså inte på det klara med att ordet narkotika är en juridisk definition med syftning på opiater, centralstimulerande medel och hallucinogener, medan centralstimulerande medel är en farmakologisk beteckning på en grupp av narkotika -- amfetaminer, Preludin, Ritalina, osv. Man har blandat samman begreppen, och i den här broschyren ges alltså inte fullständiga och riktiga upplysningar.

Jag anser att det hade varit förenligt med en demokratisk ordning att ungdomsrådet hade väntat med att ge ut broschyren. De 5 miljonerna skall för övrigt användas under två år, och tiden hade säkerligen räckt till, om man förberett själva starten. Däremot borde man inte ha givit organisationerna intrycket att det redan är klart från riksdagens sida att just statens ungdomsråd skall ha hand om uppgiften, eftersom den saken här i huset ännu så länge är kontroversiell.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Det var rätt intressant att höra det senaste inlägget. Herr Källstad vände sig mot den snabba starten men är för egen del pigg på att snabbt starta den sakdebatt som så småningom skall hållas här i riksdagen. Jag tycker att inlägget passar bättre där.

Herr Källstad sade att statens ungdomsråd givit ut broschyren "med regeringens goda minne". Naturligtvis tar regeringen ansvar för vad dess underordnade verk företar sig. Ansvaret ligger hos regeringen. Personligen var jag inte medveten om det här förrän jag fick den enkla frågan. Huruvida någon annan i regeringen har blivit kontaktad kan jag inte säga. Därför bör det som hänt inte utan vidare uppfattas som att regeringen har sanktionerat själva uppläggnings av ungdomsrådets utspel. Men självfallet, som jag sade, är regeringen ansvarig för vad som sker på det här området.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. gränsöverfarten till Finland

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Stridsmans (c) i kammarens protokoll för den 21 april intagna fråga, nr 182, och anförde:

1* Riksdagens protokoll 1972. Nr 68-69

Herr talman! Herr Stridsman har frågat mig om jag vill medverka till att gränsbor vid finska gränsen vid gränsöverfart blir jämställda med gränsbor vid norska gränsen.

Fr. o. m. den 1 maj gäller nya bestämmelser beträffande bl. a. gränsbornas möjligheter att passera gränsen i Tornedalen. Bestämmelserna grundar sig på en överenskommelse tidigare i år mellan representanter för Sveriges och Finlands regeringar. Som jag framhöll i ett interpellationssvar till herr Dahlberg i förra månaden innebär den nya ordningen att i princip fri gränsövergång kan medges där det finns behov. För sträckan norr om Huuki föreligger för gränsbefolkningen full frihet för övergång utan några inskränkningar. Söder om Huuki gäller en anmälningsplikt så utformad att gränsbor vid finska gränsen i allt väsentligt kan anses ha fri gränspassage vid tillståndsgivningen.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar för svaret på min fråga måste jag med beklagande konstatera att finansministerns svar innebär, att gränsbefolkningen i Tornedalen inte blir jämställd med gränsbor vid den norska gränsen.

Herr finansminister, min fråga blir: Vilka kan de verkliga motiven vara att ha skilda bestämmelser vid gränsöverfart? Vill man bara stimulera en administrativ byråkrati eller är manne gränsbefolkningen i Tornedalen att betrakta som opålitligare än de som bor vid den västra gränsen? Ett klarläggande behövs på den här punkten.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Det var väl närmast ett ganska ogenerat inslag av oförsämdhet ifrån frågeställaren när han frågar, om det här är ett försök att stimulera en onödig statlig byråkrati. Naturligtvis är det inte det. Det finns väl rutiga skäl och randiga orsaker bakom detta. Här hörs försvarsmyndigheter, och här har vi vissa regler enligt den invandringskungörelse som gäller. Vad som har beslutats i form av en överenskommelse mellan svenska och finska regeringarna, i fullt samförstånd mellan de båda regeringarna, är en överenskommelse där bl. a. dessa avvägningar ligger i bakgrunden.

Man bör inte göra den här frågan större än vad den är. I de nya bestämmelserna beträffande gränstrafik med varor som skall förtullas sägs: "Trafiken med varor som skall förtullas sker också i fortsättningen där det finns en finsk tullväg och svenskt gränsövergångsställe. Uppkommer nya trafikbehov skall tullväg/övergångsställe upprättas." Vad sedan beträffar gränstrafik med varor som får medföras fritt – och det är väl närmast det som frågeställaren har avsett – sägs i överenskommelsen:

"a) För *turister* inrättas nya gränsövergångsställen på sådana platser som företrädesvis används av turister som skid- eller vandringsled. Sådant övergångsställe kan utvidgas att omfatta ett större gränsavsnitt.

Turister kan vid behov få tillstånd av svensk eller finsk tull- eller polismyndighet att i båda riktningarna gå över gränsen på annat ställe än övergångsställe.

b) Uppkommer nya behov av överfartsställen för gränsbor skall sådana upprättas.

Dessutom kan gränsbor vid behov få tillstånd av svensk eller finsk tull- eller polismyndighet att i båda riktningarna gå över gränsen på annat ställe än övergångsställe eller överfartsställe.”

Det tillståndet ges efter en enkel telefonpåringning. Jag tror inte man kan komma längre i fråga om liberalisering av gränstrafiken, om man ändå har ett, som jag menar, dokumenterat behov av att hålla en viss kontroll över den.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Det var bra att få fastslaget att det kan vara försvarssynpunkter som gör att gränsbefolkningen i Tornedalen inte är jämförbar med gränsbefolkningen vid den norska gränsen.

Det var också av värde att få upplysningen att det går att med ett enkelt telefonsamtal få besked om huruvida man får passera gränsen utanför de bestämda övergångsställena. Man skapar nämligen faktiskt en byråkrati genom att man i författningsförslaget har sagt att det föreligger anmälnings- eller ansökningsförfarande. Låt mig bara läsa upp vissa punkter ur de bestämmelser som skall gälla:

1. Vederbörande turist vänder sig till närmaste tull- eller polistjänsteman med upplysning om ämnad färdväg.

2. Tjänstemannen förvisar sig om att endast ”fria” varor medföres och noterar resandens namn och adress.

3. Tjänstemannen kan själv bevilja tillståndet för bägge ländernas räkning.

4. Snarast möjligt underrättas andra landets lägligast stationerade tulltjänsteman — om polisman utfärdat tillståndet underrättas dock enbart det egna landets tullmyndighet som vidarebefordrar uppgiften enligt ovan.

5. Vederbörande svenske tulltjänsteman meddelar sambandscentralen vid tullkammaren i Haparanda om den vidtagna åtgärden, medan den finske tulltjänstemannen underrättar vakthavande vid tullkammaren i Torneå.

6. Tullkamrarna i Haparanda och Torneå upprättar förteckning över meddelade tillstånd. Dessa förteckningar kan läggas till grund för framtida bedömning av behovet av nya gränsövergångsställen.

Jag kan inte förstå annat än att detta är att skapa en administrativ byråkrati. Det bor i alla fall 25 000—30 000 människor vid denna gräns. Låt oss säga att hälften vill passera gränsen. Då kan man inte komma ifrån att det blir en byråkrati. Dessutom är utgångsläget för dessa människor betydligt sämre än för dem som bor vid den norska gränsen.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag tror att frågeställaren skrämmar upp sig själv och även gränsbefolkningen alldeles i onödan. Detta är en överenskommelse som har träffats mellan den svenska och den finska regeringens förhandlare. Man har varit fullt överens om att den skall se ut så här, och den har konfirmerats i en brevväxling mellan den finske finansministern

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. gränsöver-
farten till Finland*

Torsdagen den
27 april 1972

*Om effektivare
skydd mot överfall
på demonstrationståg*

och mig.

Det ges i denna överenskommelse så vida möjligheter att få tillstånd att inga reguljära, befogade kommunikationsbehov sätts tillbaka. Vi har dessutom per telefon informerat tull- och polismyndigheterna om att den här överenskommelsen skall hanteras med den största generositet.

Överenskommelsen har ännu inte börjat tillämpas -- jag vill minnas att den träder i kraft den 1 maj -- och jag tycker nog att herr Stridman kunde ha lugnat sig litet och sett hur den av honom kritiserade byråkratin fungerar innan han öser sin galla över den.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om effektivare skydd mot överfall på demonstrationståg

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Hallgrens (vpk) i kammarens protokoll för den 20 april intagna fråga, nr 176, och anförde:

Herr talman! Herr Hallgren har frågat mig om jag har för avsikt att ta initiativ som kan leda till effektivare skydd mot organiserade överfall på demonstrationståg.

Rätten att anordna och delta i demonstrationer är ett omistligt inslag i ett demokratiskt samhälle. I praktiken är polisens viktigaste uppgift i sammanhanget att främst skydda fredliga demonstrationer mot provokationer och störningar från andra grupper. Rikspolisstyrelsen anordnar särskild utbildning beträffande polisens uppgifter och uppträdande i samband med allmänna sammankomster. Anvisningar i ämnet kan väntas inom den närmaste tiden.

Behovet av polisiära insatser vid demonstrationer måste bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Det är min erfarenhet att polisen brukar sköta sina uppgifter i samband med demonstrationer på ett föredömligt sätt.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret.

Min fråga är föranledd av de organiserade överfall som förekom på demonstrationståg i Helsingborg och Göteborg under Vietnamveckan, dvs. den 15 april i år, och dessutom polismästarens i Göteborg uttalande i samband med oroligheterna. Det måste ifrågasättas om inte polismästaren här har gjort sig skyldig till direkt tjänstefel, när han för pressen förklarar polisens relativt ringa insats vid de organiserade överfallen.

Till tidningen Arbetet säger han: "Dessa demonstranter är ju inte själva för demokratiska rättigheter för alla. De låter inte andra åsikter än sina egna göra sin stämma hörd. Därför får de finna sig i att bli utsatta för provokationer. De har ju själva valt den vägen."

Enligt 2 § i polisinstruktionen av den 3 december 1965 har polisen att upprätthålla allmän ordning och säkerhet och att därvid särskilt "förebygga brott samt hindra att den allmänna ordningen och säkerheten störes genom brott". Det är vad som står i polisinstruktionen, och

justitieministern har understrukt att det är riktigt att man bör ha det skyddet.

Jag skulle vilja ha ett svar av justitieministern på frågan om han anser det tillfredsställande att polismästaren i Göteborg utan att ha belägg för påståendet offentligt uttalar att demonstranterna själva inte är för de demokratiska rättigheterna och att de i anledning härav inte kan påräkna ett effektivt skydd vid demonstrationer.

Att det förekommer organiserade överfall står utom allt tvivel. I Göteborg och Helsingborg medges detta förhållande av Demokratisk allians. Dessa enligt min mening politiskt organiserade brott ökar starkt. I Göteborg har detta förhållande rått under ett flertal år vid förstamajdemonstrationer och Vietnamdemonstrationer. Jag vill fråga om justitieministern har för avsikt att vidta några åtgärder mot den fascistiska organisation som ligger bakom överfallen. De här knuttarna som uppträder har i regel inte klart för sig den politiska innebörden i sitt handlande.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag vill först erinra om att man inte i riksdagen kan diskutera enskilda fall av tjänstemäns uppträdande. Jag kan därför inte heller göra något uttalande i anledning av vad herr Hallgren påstår att polismästaren skulle ha sagt vid det här aktuella tillfället. Men jag kan åtminstone göra den deklarationen att det är fullt klart att polisen inte skall göra någon politisk bedömning av en demonstration eller därmed sammanhängande situationer.

Därutöver vill jag i anslutning till frågan bara ytterligare understryka, att de polismän som skall upprätthålla ordningen i samband med demonstrationer har en utomordentligt svår och krävande uppgift. Men så långt jag har kunnat följa detta har jag den uppfattningen att polisen löser dessa uppgifter på ett sätt, som vi har anledning att vara tillfredsställda med.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam för att justitieministern understryker att polisen inte skall göra några politiska ställningstaganden. Så har emellertid skett här, och då kan man väl förutsätta att det kommer att föranleda en utredning av huruvida polismästaren, som ju har högsta befälet, verkligen har handlat på ett riktigt sätt.

Den andra frågan undvek justitieministern att svara på – hur han ser på det ökade politiska organiserade våldet från organisationer med rent fascistiska tendenser; om han över huvud taget har för avsikt att vidta några åtgärder, eller åtminstone undersöka vad man kan vidta för åtgärder, mot detta våld.

Jag vill bara göra en liten påminnelse om att just på samma sätt uppkom under 1930-talet i Tyskland organiserade överfall av högerextremistiska grupper på arbetardemonstrationer och arbetarmöten. Vi vet ju alla hur utvecklingen blev när Hitler kom till makten och fascismen fick greppet över hela det tyska folket. Är det inte alarmerande att samma tendenser dyker upp i vårt samhälle? Vi har ju hävdats att det skall

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Om effektivare
skydd mot överfall
på demonstrations-
tåg*

Torsdagen den
27 april 1972

*Om organisatoriska
åtgärder för en
bättre praktisk
trafiksäkerhet m. m.*

vara ett demokratiskt samhälle, men skall det vara så demokratiskt att vi också tillåter fascism?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om organisatoriska åtgärder för en bättre praktisk trafiksäkerhet m. m.

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Lundbergs* (s) i kammarens protokoll för den 18 april intagna fråga, nr 173, och anförde:

Herr talman! Herr Lundberg har frågat om man - sedan generaldirektören för trafiksäkerhetsverket enligt uppgift befordrats till en högre lön - nu kan förutsätta att trafiksäkerhetsverkets personal och stora miljonkostnader kommer att överföras till rikspolisstyrelsen för att minska kostnader och skapa en enhetlig och meningsfull ledning samt en bättre praktisk trafiksäkerhet.

Svaret är nej.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, även om detsamma förvånar.

När staten har sagt att vi skall hålla igen på utgifterna för stat, landsting och kommuner och vi vidtar mycket hårda rationaliseringsåtgärder när det gäller personalsidan, så trodde jag att man i olika departement skulle se till att även de skulle få vidkännas en rationalisering i fråga om kostnader och den personal som skall sysselsättas där. Vi har kommit i den situationen att, samtidigt som vi sparar mycket hårt på personalsidan och inskränker trafiken, tillsättes olika hundratusen kronor tjänster som inte kan fullgöra det arbete för trafiksäkerheten som polispersonalen skall och kan utföra. I stället för att ha kvar de tillskapade ämbetsverken borde man ge polispersonalen möjligheter att fullgöra ett trafiksäkerhetsarbete ute på vägarna. Det skulle vara mera värdefullt än att vi som hittills har ett trafiksäkerhetsverk, vars statistik är beroende av väder och vind och icke av insatser i olika avseenden för trafiken. Jag beklagar att när det gäller dessa stora, dyra ämbetsverk och deras personal har man inga hämningar, men när det gäller den praktiska trafiksäkerheten är man ganska bekymrad.

Fortsätter vi med att ha dessa ämbetsverk, vilka skapar föreskrifter och vidtar andra åtgärder som kostar så enormt mycket pengar för allmänheten, så kommer vi i en situation som blir ohållbar, för industrins folk kan inte fortsätta att betala allt detta.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag skall inte gå in i någon längre diskussion om trafiksäkerhetsverkets hittillsvarande verksamhet, utan jag hänvisar endast till den diskussion som fördes i denna kammare i går, när statsverkspropositionens äskanden rörande trafiksäkerhet m. m. behand-

lades. Där hade, om jag minns rätt, ett par tre motionärer föreslagit ändringar i formerna för trafiksäkerhetsverkets arbete. Någon motionär hade föreslagit överflyttande av vissa medel från trafiksäkerhetsverkets anslag till Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande.

Under behandlingen av ärendet, såväl i trafikutskottet som i kam-maren i går, föreslogs och beslutades att motionerna icke skulle föranleda någon åtgärd, och under diskussionen framhävdes av flera talare, representerande olika partier, att man inte såg någon anledning till att nu ändra trafiksäkerhetsverkets status. Och det genomgående argumentet hos dem som diskuterade detta var väl att man uppskattade det arbete som utförts, och kanske också att trafiksäkerhetsverket är ett ungt verk – det har bara funnits ett litet antal år – varför man även av den anledningen fann det rimligt och riktigt att icke riva upp organisationen.

Jag har velat säga detta eftersom herr Lundbergs fråga så nära i tiden sammanföll med riksdagens behandling av just detta ärende.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag hörde också på dessa vackra ord i går, och det var ungefär som när man kommer på ett 50-årskalas och skall avge smickrande omdömen om föremålet även om man kan anse att vederbörande icke är förtjänt av detta och vet att föremålet måste känna att omdömena inte överensstämmer med verkligheten.

Jag trodde att när man nu säger att vi skall vara återhållsamma med utgifterna, så skulle man även försöka göra en rationalisering inom den inflation av ämbetsverk som vi begåvats med och som kostar mycket pengar och förutsätter att de som står i industriellt arbete måste betala kalaset.

Det finns ingen möjlighet för oss att fortsätta med att pålägga både trafiken och människorna åtgärder som ibland förefaller ha tillkommit mycket hastigt och därför att någon bara kommit på det hela. Det har blivit för mycket affärsbetonat. Vi talar om att vi skall ha det och det när det gäller trafiksäkerheten för att någon tid därefter vara med om att säga: Det här måste vi ta bort – nu skall vi ha något annat. Det har blivit något av bingo i det hela. Det är givet att om man överlåter en sådan viktig fråga till ett bingotänkande, som också kostar pengar, så är det ganska farligt.

Jag vill med detta ha sagt att samhället måste även rationalisera på det här området. Det kan inte vara rimligt att vi skall införa ytterligare pålagor för de människor som har begränsade inkomster och – jag tillåter mig säga det – behålla ämbetsverk för deras egen skull. Har vi möjligheter att få bort det skall vi också använda oss av dessa möjligheter.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag erinrar om vilken fråga det är som herr Lundberg har ställt. Han har frågat om jag anser att man i det här ögonblicket, när man byter generaldirektör i statens trafiksäkerhetsverk, skall ta tillfället i akt att upplösa trafiksäkerhetsverket och överföra det till rikspolisstyrelsen. På den frågan har jag svarat nej.

Om herr Lundberg sedan tycker att man skall göra si eller så med

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. statsbidrag till
trafikled inom
tätbebyggt område*

trafiksäkerhetsarbetet i andra sammanhang, så är väl det en sak som vi får diskutera vid annat tillfälle, när vi har mera tid på oss.

Jag erinrar ännu en gång om att en så gott som enig riksdag i går kväll konstaterade att trafiksäkerhetsverket fullgör sina svåra uppgifter på ett i stort sett tillfredsställande sätt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. statsbidrag till trafikled inom tätbebyggt område

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Clarksons* (m) i kammararens protokoll för den 21 april intagna fråga, nr 179, och anförde:

Herr talman! Herr Clarkson har frågat mig om det är rimligt att statsbidrag vägras till trafikled inom tätbebyggt område som av miljö-vårdsskäl belagts med förbud för viss tung trafik nattetid.

Av de upplysningar som jag inhämtat från statens vägverk framgår att det inom vägverket – som ju är den myndighet som prövar och fördelar statsbidragen till kommunal väghållning – inte har varit aktuellt att vägra statsbidrag för en trafikled på grund av att man med hänsyn till bl. a. buller infört förbud för tung trafik nattetid.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Av en ren och skär tillfällighet kom den fråga som herr Lundberg nyss berört att slå an strängar också i mitt hjärta, och jag är angelägen om att säga att jag som moderat helt och fullt sluter upp vid socialdemokraten herr Lundbergs sida i vad gäller det som han sade om 50-årskalas och trafiksäkerhetsverket.

Jag hoppas att jag därmed inte har stött mig med statsrådet Norling, som jag tackar för det svar jag nu fått. Kommunikationsministern har väl inte direkt svarat på min fråga huruvida det är rimligt att vägra statsbidrag för viss trafikled, men herr Norling säger också att det inte har varit aktuellt att vägra statsbidrag för trafikled av ifrågavarande slag. Då vill jag emellertid gärna underrätta statsrådet om att vägverket tydligen har lämnat två skilda svar på samma fråga. Jag har nämligen här framför mig en kopia av ett meddelande av den 25 oktober 1971, där statens vägverk säger att kommunikationsdepartementet har gjort ett uttalande, som gör det möjligt att ge dispenser för trafiksäkring på trafikleder av detta slag. Men sedan säger verket följande: "Det bör i sammanhanget framhållas att väsentliga regleringar av trafiken på en väg eller gata kan medföra en omprövning av dess karaktär som allmän eller statsbidragsberättigad. — — — Om visst slag av trafik på en led förbjudes eller inskränkes kan frågan uppkomma om leden kan anses alltså fylla dessa väglagens krav."

Och då vill jag underrätta statsrådet Norling om att den led i Helsingborg som jag i detta fall har tänkt på icke har fått statsbidrag i årets petita.

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. statsbidrag till
trafikled inom
tätbebyggt område*

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag tror inte att herr Clarkson och jag behöver bygga upp så stora motsättningar rörande vägverkets tillämpning av vägtrafikförordningen i detta fall.

Det är riktigt som herr Clarkson säger, att vägverket ger ut en serie informationsblad som kallas Meddelanden från gatusektionen. Jag har låtit mig underrättas om det. Vägverket tar i dessa meddelanden upp olika aktuella trafikproblem i tätorter. I meddelande nr 17, som herr Clarkson här citerade några meningar ur och som utkom i höstas, tar man upp frågan om trafikreglering med hänsyn till buller. I det meddelandet, som bl. a. har delgivits kommunerna, erinrar vägverket om att trafiknämnderna med stöd av 61 § vägtrafikförordningen kan meddela trafikreglerande föreskrifter för att förbättra trafikbullersituationen. Av meddelandet framgår att en sådan reglering i många fall dessutom är att rekommendera.

Vad som föranlett herr Clarksons fråga är förmodligen det sista stycket i det meddelandet, som herr Clarkson här läste upp ett par meningar ur. Jag ber att få förtydliga det citerade. Vägverket skriver följande: "Det bör i sammanhanget framhållas att väsentliga regleringar av trafiken på en väg eller gata kan medföra en omprövning av dess karaktär som allmän eller statsbidragsberättigad." Det är alltså fråga om väsentliga regleringar i trafiken. Sedan säger vägverket: "Av motiven till väglagen får nämligen anses framgå att förutsättningarna för att en trafikled skall kunna betecknas som 'för den allmänna samfärdseln nödvändig' bl. a. är att den står öppen för *all* slags befordran och transport av personer och gods. Om visst slag av trafik på en led förbjödes eller inskränkes *kan frågan uppkomma* om leden kan anses allttjämt fylla dessa väglagens krav."

Vi kan väl vara överens om, att när en gata förändras till exempelvis gågata, så är den inte längre en för den *allmänna* samfärdseln nödvändig gata. En sak som man då måste ha i minnet är, att gatans tidigare trafikuppgifter genom trafikregleringen kan ha övertagits av andra gator, exempelvis av runt en stadskärna löpande trafikleder, vilka därmed kan bli statsbidragsberättigade.

Det är min förklaring till herr Clarkson av vad som kan ha inträffat, och jag tycker att den i övrigt rimmar väl med reglerna för statsbidrag.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Av detta senaste förtydligande av statsrådet Norling förstår jag att han också tycker att denna lättare reglering av en trafikled inte skall hindra att den i framtiden får statsbidrag, och därmed är jag nöjd.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
27 april 1972

*Om åtgärder mot
missbruket av
morfinbas*

Herr statsrådet LIDBOM erhöill ordet för att besvara fru *Sundbergs* (m) i kammarens protokoll för den 13 april intagna fråga, nr 167, till herr socialministern, och anförde:

Herr talman! Fru Sundberg har frågat socialministern om några särskilda åtgärder vidtagits för att, i samarbete med danska myndigheter, förhindra att missbruket av morfinbas ytterligare sprids. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Missbruk av morfinbas har, såvitt myndigheterna känner till, förekommit i Danmark sedan slutet av år 1970 och i Sverige sedan början av år 1971. De mängder av ämnet som tull och polis tagit i beslag är små. Men vid olika vårdinstitutioner i Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna har under det senaste året omhändertagits ett ökat antal offer för morfinmissbruk. Osäkerhet råder om missbrukets omfattning.

Det vardagliga narkotikasamarbetet mellan danska och svenska myndigheter i Öresundsregionen är omfattande och fungerar väl. Socialstyrelsen har sedan den 15 juni 1971 två socialarbetare stationerade i Köpenhamn. Det dansk-svenska samarbetet tar sikte på att bekämpa narkotikamissbruket i alla dess former, men självfallet anpassas myndigheternas insatser till förändringar i missbruksbilden. Uppmärksamheten är för närvarande i hög grad inriktad på missbruket av morfinbas.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet Lidbom för svaret, vars grundton är positiv.

Jag hade dock haft förhoppningar att i svaret finna uppgifter om nya initiativ på detta område. Dessa förhoppningar delar jag med föräldrar och skolfolk i hela södra Sverige, där närheten till Köpenhamn och Helsingör har skapat nya narkotikaproblem som upplevs som mera skrämmande än man tidigare varit van vid, och det vill inte säga litet. Jag syftar då på det tilltagande bruket av morfinbas.

Här skall inte initieras en narkotikadebatt. Jag ställde en direkt fråga till socialministern, som statsrådet Lidbom har besvarat, och den frågan gällde ett samarbete som går utöver polisens och tullens. Min uppfattning är att man även på den sociala sidan måste arbeta för ett utvidgat samarbete. Jag ser nu av statsrådet Lidboms svar att den verksamhet som bedrivs av de två av socialstyrelsen anställda socialarbetare som kom till Köpenhamn förra sommaren tydligen avses bli permanent. Jag hade fått uppfattningen att det var en försöksverksamhet, men jag kan av svaret utläsa att verksamheten skall fortsätta. Jag anser att det är ytterst viktigt att man också gör nya insatser när det gäller Helsingborg-Helsingör. Helsingör har den största procentsatsen ungdomsnarkomaner i Danmark, och en tredjedel av alla dödsfall på grund av narkotikamissbruk i Danmark förra året ägde rum i Helsingör. Hundratals unga svenska narkomaner dras hit, och -- det är det inte minst viktiga -- de danska försäljarna har funnit Helsingör vara en lämplig plats för att nå svenska missbrukare.

Från morfinbas är steget -- det vet statsrådet lika väl som jag -- inte

Torsdagen den
27 april 1972

*Om åtgärder mot
missbruket av
morfinbas*

långt till heroin. Vi måste från svensk sida göra vad vi kan för att förhindra att missbruket blir så svårt att ungdomarna är i verklig mening dödsdömda.

Nu säger statsrådet Lidbom att det "vardagliga narkotikasamarbetet mellan danska och svenska myndigheter i Öresundsregionen är omfattande och fungerar väl". Men enligt uppgifter jag fått finns det i dag inga möjligheter för föräldrar att få tag på sina barn om de försvinner i Helsingör. Någon registrering av barnen förekommer inte, och det försvårar en uppsökande verksamhet.

Som jag sade hade jag hoppats att statsrådet skulle ha kunnat ge den upplysningen att man, inte minst när det gäller ungdomarna, kommer att intensifiera verksamheten också inom Helsingborg-Helsingörsområdet där vi haft beklagliga dödsfall på svensk sida -- ett tecken på att missbruket trots allt börjat få avsevärd omfattning i vårt land.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Fru Sundberg har alldeles rätt i att detta inte är tillfället att starta någon bred debatt om narkotikaproblemet över huvud taget. Jag skall bara passa på tillfället att lämna ett par kompletterande upplysningar.

När fru Sundberg talar om bekymren i Helsingborg-Helsingörsregionen och om behovet av ett ökat samarbete där vill jag nämna att det i måndags hölls en konferens i Helsingborg om narkotikaproblemet mellan representanter för rikspolisstyrelsen, tullen, polisen i Malmö och berörda myndigheter i Köpenhamn och Oslo. Konferenser av denna typ är ett led i ett nordiskt samarbete på detta område som vi naturligtvis -- mot den bakgrund som fru Sundberg själv skisserade -- måste intensifiera.

Jag kan också nämna att det danska utrikesdepartementet inbjudit representanter för de andra nordiska länderna till en konferens den 8-10 maj i år om bl. a. narkotikaproblemet bland nordiska medborgare som vistas i Köpenhamn.

Vi har alltså i mycket hög grad vår uppmärksamhet inriktad på de speciella problemen i Öresundsregionen. Vi är, som fru Sundberg förstår, väl medvetna om att steget från morfin till heroin inte är långt. Dess bättre har vi hittills inte kunnat konstatera något insteg av heroin. Men vi har en mycket skärpt uppmärksamhet på saken. Jag vill bekänna att vi känner oss i viss mån oroad.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lidbom för de kompletterande upplysningarna. Speciellt glädde det mig att man på detta område nu också samarbetar med Norge; enligt de upplysningar jag fått har Norge i mycket hög grad arbetat för att intensifiera sin uppsökande verksamhet när det gäller Köpenhamn och Helsingör, och jag hoppas att det initiativet kan föras över hit.

Statsrådet Lidbom sade med all rätt i svaret att vi inte vet vilken omfattning missbruket har.

Min förhoppning är att detta ökade samarbete skall leda till att vi får en större klarhet beträffande missbrukets omfattning och våra möjlig-

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. statsrådsbered-
ningens förhands-
anmälningar till riks-
dagen av kommande
propositioner*

heter att rädda ungdomarna — inte minst dem som ännu inte förfallit till missbruk — från användning av sådana narkotikapreparat som jag här talar om.

Jag vill med dessa ord än en gång tacka statsrådet. Jag tror att dessa kompletterande upplysningar kommer att tillfredsställa många av de ytterligt oroliga föräldrarna och skolfolket i min landsdel.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Ang. statsrådsberedningens förhandsanmälningar till riksdagen av kommande propositioner

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr *Nordstrandhs* (m) i kammarens protokoll för den 14 april intagna fråga, nr 169, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Nordstrandh har frågat statsministern av vilka orsaker en omfattande, sedan lång tid förberedd proposition kan utelämnas från statsrådsberedningens förteckning över återstående propositioner som avses bli framlagda under vårsessionen, trots att den kommer att framläggas under denna vårsession. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

De propositionsförteckningar som vid skilda tidpunkter lämnas till riksdagen bygger på departementens planering. Uppgifterna i förteckningarna är preliminära. I fall då det blir nödvändigt att ändra uppgjorda planer underrättas vederbörande utskott om ändringen. Underrättelse lämnas så snart det kan ske.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lidbom för svaret på denna fråga, som otvivelaktigt sammanhänger med regeringens oförmåga eller ovilja att planera sitt arbete så att riksdagen får rimlig chans att granska propositionerna. Skattepropositionen var det senaste flagranta exemplet, där det dessutom tillkom vissa valtaktiska spekulationer.

Tidigare har vi mestadels påtalat att så många propositioner läggs så sent under en riksdagssession att arbetsanhopningen både för de enskilda riksdagsmännen och för partiernas riksdagskanslier blir så stor att möjligheterna att reagera på propositionerna med motförslag i form av motioner försvåras och ibland nästan omöjliggörs.

Vad jag velat påtala med min fråga är en annan variant av samma problem: förhandsbesked ges icke om att en proposition kommer, förfrågningar i vederbörande departement besvaras tvetydigt eller med tystnad.

Den omedelbara anledningen till min fråga är att propositionen 84 angående gymnasieskolans kompetensvärde icke anmälades i statsrådsberedningens den 21 mars dagtecknade förteckning över den 22 mars återstående propositioner. Tre dagar senare, den 24 mars, framlade emellertid utbildningsministern det oaktat propositionen i konselj, och så småningom hamnade den hos riksdagsmännen.

Torsdagen den
27 april 1972*Ang. statsrådsbered-
ningens förhands-
anmälningar till riks-
dagen av kommande
propositioner*

Statsrådet Lidboms svar på min fråga är mot den bakgrund som jag angivit och redogjort för enligt mitt förmenande helt undanglidande och otillfredsställande och förklarar ingenting på ett godtagbart sätt. Vore det inte bättre, herr Lidbom, att välja endera av två möjligheter, att medge att här föreligger slarv — det kan man ha förståelse för i enstaka fall — eller, vilket vore värre, nonchalans mot riksdagsmännen?

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Beträffande den proposition som föranlett herr Nordstrandhs fråga, propositionen om gymnasieskolans kompetensvärde, har jag gjort mig underrättad om att det förhåller sig så att utbildningsministern offentligen har sagt vid skilda tillfällen att han hoppas att kunna komma med en proposition till vårriksdagen om detta. Men det har icke varit möjligt att tidigare precisera tidpunkten. Det har inte varit möjligt att ta upp den i propositionsförteckningen därför att det in i det sista har rått osäkerhet om huruvida man skulle hinna med att framlägga propositionen eller inte. Så den delen av herr Nordstrandhs fråga är relativt lätt avklarad.

Herr Nordstrandh passade på att halvt om halvt dra upp den nästan årligen återkommande debatten om regeringens sätt att planera sitt arbete, propositioner osv. Det har i dessa dagar då och då slagits fast att planeringen enligt oppositionens uppfattning är för usel. Det påtalas ibland i riksdagen, och regeringen lovar varje år bot och bättring. Men jag vill säga att detta är inte en riktigt sann historieskrivning. När vi senast hade en sådan här debatt i riksdagen, fick vi tillfälle att tala om var ansvaret låg och var förklaringarna fanns. Det här är inte bara en fråga om regeringens möjligheter att planera och sätta in arbetskraft, utan det är också i hög grad en fråga om riksdagens arbetsformer. Jag har inte lovat bot och bättring utan vidare, eftersom sådana löften inte kan infrias enbart genom åtgärder från regeringens sida.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag skall inte gå vidare in i den mera omfattande diskussion som vi skulle kunna föra här, om det bara vore möjligt med hänsyn till tiden.

Jag tycker inte att förklaringen till att den här propositionen inte aviserades i förteckningen håller. Jag vill bara konstatera detta. Så mycket vet också jag att man har varit tveksam, huruvida den skulle hinna bli färdig. Jag har frågat i departementet flera gånger och fått mycket dunkla och undanglidande svar.

Nog måste man väl ändå i departementet ha vetat att man skulle framlägga propositionen i konselj den 24 mars, när den lista som upptar kommande propositioner är daterad tre dagar tidigare, den 21 mars. Så in i det sista kan man väl inte ha varit tveksam, om man över huvud taget skulle kunna lägga fram den. Det kan väl inte vara så, om jag får vara litet ironisk, att man i utbildningsdepartementet den 21 mars var så osäker på att kompetenspropositionen skulle gå igenom i konseljen den 24 mars att man inte vågade föra upp den på listan för kommande propositioner av den anledningen?

Nej, förklaringen håller inte här. Antingen är det slarv eller en form av nonchalans.

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. skolelevers rätt
att under raster
deltaga i
solidaritetsyttringar*

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Jag beklagar, herr Nordstrandh, men det är inte någon form av slarv, utan det rådde in i det sista oklarhet, om det skulle bli möjligt att lägga fram denna proposition i tid.

Den vanliga anklagelsen som riktas emot oss i sådana här sammanhang är att vi är alltför optimistiska, tar med för många propositioner och sätter ut tider som inte håller, så att propositionerna får komma senare i stället. Det här angreppet är på det viset litet originellt. Denna gång anklagar man oss för överdriven försiktighet, men jag kan inte se att den försiktigheten kan ha vållat någon olägenhet för riksdagsarbetet.

Herr talmannen anmälde att herr Nordstrandh anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare anförande i denna debatt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Ang. skolelevers rätt att under raster deltaga i solidaritetsyttringar

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Berndtsons* i Linköping (vpk) i kammarens protokoll för den 21 april intagna fråga, nr 178, och anförde:

Herr talman! Herr Berndtson i Linköping har frågat mig hur jag ser på skolelevers rätt att under raster delta i solidaritetsyttringar exempelvis genom namninsamlingar för Vietnam.

Elevaktiviteter av det slag som herr Berndtson synes åsyfta bör i allmänhet kunna accepteras inom skolans område på raster. Liksom på varje annan arbetsplats måste man dock rätta sig efter de lokala ordningsregler som finns. Inom skolan meddelar skolstyrelsen och rektor bestämmelser härom. I ärende om allmänna föreskrifter om ordningen vid skolenheterna bör enligt skolstadgan personal och elever ges tillfälle att yttra sig.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga.

Frågan om skolelevers rätt att under raster delta i solidaritetsyttringar har en principiell betydelse. På ett glädjande sätt har nämligen skolungdomen aktivt engagerat sig i solidaritetsarbetet för Indokinas folk, som sedan länge kämpar för sin nationella självständighet mot USA:s barbariska krig. Inte minst den senaste tidens tilltagande bombningar har aktualiserat kravet "USA ut ur Indokina". Skolan är det naturliga arbetsfältet för de ungdomar som aktivt engagerat sig i solidaritetsarbetet.

Min fråga till utbildningsministern hade också en aktuell anknytning, enär man i en skola i Stockholm tolkade bestämmelserna så, att namninsamling för Vietnam inte skulle vara tillåten på rasterna utan endast vid ett eventuellt möte efter skoldagens slut. Nu vill jag emellertid

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. skolelevers rätt
att under raster
deltaga i
solidaritetsyttringar*

betona att sedan jag ställde frågan har skoldirektionen i Stockholm undanröjt hindren för denna verksamhet i skolan.

Oklarhet kan dock råda på andra håll, och därför menar jag att det är angeläget att utbildningsdepartementet i lämplig form klargör att aktiviteter av detta slag är tillåtna – givetvis på sätt som inte stör pågående lektion. Det kanske bör uttryckas ännu klarare än vad utbildningsministern gör när han säger att det "bör i allmänhet kunna accepteras". Eleven som nekas att aktivt verka i vår tids mest angelägna solidaritetsfråga måste väl ändå uppleva ett sådant beslut som stridande mot vad som står i Lgr 69:

"Den enskilda människan är medlem av skilda gemenskapskretsar. Dessutom är hon samhällsmedlem såväl i den nationella som i den internationella gemenskapen. För att hon skall kunna finna sig till rätta i tillvaron måste hon redan under skoltiden få öva sig att leva och verka i gemenskap med andra och förbereda sin roll som aktiv medborgare i morgondagens samhälle, som betydligt mer än det nuvarande kommer att kräva samverkan och solidaritet mellan människorna."

Jag är naturligtvis tillfredsställd med att det hinder som omedelbart föranledde frågan snabbt undanröjdes av skolmyndigheterna i Stockholm, men jag har en följdfråga med anledning av utbildningsministerns svar: På vilket sätt kan klargöras för skolorna att verksamhet av här anförd slag *är* tillåtet.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Den principiella uppfattningen har jag givit uttryck för i mitt svar till herr Berndtson i Linköping, och den finns därmed fastslagen i riksdagens protokoll. Men jag har också varit tvungen att peka på att vi kan inte här i riksdagen – herr Berndtson är säkerligen ense med mig om detta – bedöma varje lokal skola. Det kan finnas speciella problem som man måste ta hänsyn till, praktiska omständigheter som måste föras in i bilden när man skall fatta det konkreta beslutet. Därför har den lokala skolstyrelsen att göra denna bedömning. Exakt så skedde också i Stockholm.

Jag kan inte komma längre än att som min principiella uppfattning uttala att skolan bör uppmuntra engagemang av det här slaget. Men självfallet måste vi sedan som herr Berndtson sade se till att inte aktiviteterna på något obehörigt sätt stör den allmänna ordningen i skolan.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Jag är tillfredsställd med betoningen av att man bör uppmuntra verksamhet av det här slaget, därför att jag tror – fortfarande med anknytning till Lgr 69, där man talar om elevernas utveckling till samhällsmedlemmar – att det är viktigt att man också får kunskaper om samhället som innefattar kritisk inställning till företeelser som Vietnamkriget och att det är positivt att eleverna engagerar sig i solidariteten med överfallna folk.

Jag tror också att en otvetydig deklaration från landets utbildningsminister om att solidaritetsarbete för Vietnam får bedrivas på rasterna i

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. affärernas
öppethållande
under söndagar*

skolan är av värde för de lokala skolläringarnas bedömning av sådana saker. Det kanske inte skadar att ett sådant besked på lämpligt sätt går fram till alla skolor, eftersom man därigenom undviker konflikter av det slag som tillfälligt uppstod i Stockholm

Att inskränkningar av politisk verksamhet i skolorna är ett reellt problem, tror jag också framgår av att i justitieombudsmännens berättelse 1972 några ärenden redovisas, där skolläringar ingripit mot olika former av politisk verksamhet i skolorna. En välvillig tolkning av sådana händelser är väl att de härledes från vissa oklarheter i fråga om gällande bestämmelser. I så fall måste slutsatsen bli att all möjlig klarhet därvidlag måste skapas, och det har också varit syftet med min fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Ang. affärernas öppethållande under söndagar

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara fru Nordlanders (vpk) i kammarens protokoll för den 4 april intagna fråga, nr 149, och anförde:

Herr talman! Fru Nordlander har frågat om jag observerat den uppenbarligen prisuppdrivande annonseringen liksom övriga attraherande anordningar för särskilt varuhusens öppethållande under söndagar och om detta ger mig anledning till att uppta frågan om affärstidslagen till omprövning.

I enlighet med vad som uttalades vid riksdagsbehandlingen av frågan om affärstidsregleringens upphörande efter årsskiftet 1971—1972 tillsattes den 30 december 1971 en särskild affärstidsnämnd. Den har till uppgift att följa utvecklingen av affärstiderna och att undersöka verkningarna för konsumenter och handelsanställda av det friare öppet-hållande i detaljhandeln, som affärstidsregleringens slopande möjliggör. Enligt vad jag erfarit har nämnden satt i gång olika undersökningar för att klarlägga dessa förhållanden. Inom Handelsanställdas förbund har bildats ett betydande antal olika affärstidskommittéer, som fortlöpande kan förse nämnden med ytterligare material. Jag vill avvakta resultat av nämndens arbete innan jag drar några slutsatser om verkningarna av de fria affärstiderna.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för svaret på min enkla fråga.

Det är riktigt att frågan närmast föranleddes av den reklamverksamhet som bedrivs av olika butiker, i första hand av de stora butikskedjorna i samband med annonseringen om söndagsöppet. Genom olika erbjudanden söker butikerna locka kunder med allt från uppträdande av kända artister till söndagskaffe eller s. k. gratis presenter av olika slag vid köp av vissa varor.

Konkurrensen om kundunderlaget, som är begränsat, var en av de frågor som behandlades i samband med frågan om slopandet av

affärstidslagen. Varningar förekom från oss motståndare till slopandet av lagen om vad som skulle bli följden: ett ökat utbud av olika jippon för att motivera öppethållandet. Nödvändigheten av publiklockande anordningar visar att behovet av ett ökat öppethållande inte fanns.

Det finns också affärer som reagerat mot sättet att locka kunder och som konstaterat att detta kommer att innebära dyrare varor för samtliga kunder. 16 stora affärer i Göteborg har i en annons gått till angrepp mot söndagsöppet. Det finns affärsmän som säger, att om de fördyrade kostnaderna för söndagsöppet skall täckas in är det motiverat med en prishöjning av 25 procent på de varor som säljs under dessa dagar.

Handelsanställdas Förbunds Göteborgsavdelning stöder de 16 butikernas aktion. På sitt årsmöte beslöt man om en hemställan till handelsministern om återinförandet av en lag mot söndagsöppet. Man tycker inte det är rättvist att de som handlar på de traditionella affärstiderna skall vara med och betala de prishöjningar som är en direkt följd av ökade kostnader för söndagsöppet, kostnader som inte blir mindre genom den av mig påtalade reklamen. Helsidesannonser kostar stora pengar, och att artisterna inte uppträder gratis kan konstateras i taxeringskalendern. Värmepapiljotter, kemtvätt, spel- och målarböcker samt presenter för hela familjen som utlovas i en enda annons kostar också pengar.

Vem får då betala de kostnaderna? Jag vill ställa en direkt fråga till handelsministern: I vilka kalkyler kommer de kostnaderna in? Blir det inte slutligen konsumenterna som i priset på nödvändighetsvaror får betala för varor och underhållning som de aldrig bett om? När kan man vänta besked om en omprövning av de fria affärstiderna, som handelsministern lovat om friheten missbrukas?

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! De utredningar som affärstidsnämnden fått i uppdrag att göra pågår för närvarande. Vi väntar de första resultaten i maj månad. Dessa kommer i första hand att ge ett besked om frekvensen av öppethållande, under vilka tider man har haft öppet, vilka konsekvenser öppethållandet har fått för de affärsanställdas arbetsförhållanden, arbetstider osv. Detta är ett första steg i det undersökningsarbete som nämnden bedriver. Huruvida det är av sådant slag att det kommer att föranleda någon omprövning av beslutet kan jag inte uttala mig om i dag.

Beträffande det fru Nordlander nämnde om det sätt på vilket vissa varuhus och vissa butiker på vissa orter har arbetat för att locka till sig allmänheten under söndagar vill jag säga, att ett av argumenten, och kanske det enda positiva argumentet, för att tillåta ett friare öppethållande var — det har eftertryckligt betonats av många här i riksdagen — att det skulle tillgodose väsentliga konsumentbehov. Det jag genom iakttagelser av ungefär samma slag som fru Nordlander har kunnat se är att en hel del av öppethållandet har tagit formen av något som betänkligt liknar marknadsgyckel.

Jag kan bara uttrycka den förhoppningen att handelsn utöware nyktrar till och inser att det i första hand är konsumenternas intressen de har att betjäna, att ett friare öppethållande bör inordnas under den målsätt-

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. affärernas
öppethållande
under söndagar*

ningen och inte vara uttryck för en tillfällighetsbetonad, kortsiktig konkurrens av det slag som nu har utvecklats.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag är tillfredsställd med den deklaration handelsministern här har gjort. Vid det stora möte i Göteborg om affärstiderna, där handelsministern också var närvarande, erkändes bl. a. från Konsum att man höll söndagsöppet av konkurrensskäl och att man lockade med lägre priser och gratis bilparkering. Detta granskas nu av affärstidsnämnden. Handelsministern sade vid samma möte att denna affärstidsnämnd kan komma att spela en större roll än man kanske tänkt sig. Då får vi väl hoppas att den också erhåller de befogenheter som behövs. De handelsanställda tycker att detta med söndagsöppet redan har urartat och att företagen tänker främst på profiten och inte på konsumenternas service.

I pris- och kartellnämndens redovisning om prisutvecklingen under första kvartalet 1972 kan man se att handels marginaler på livsmedel ökade med 6 à 7 procent, dubbelt så mycket som leverantörsprishöjningen.

Sammanfattningsvis sägs att beträffande pris- och marginalutvecklingen under första kvartalet 1972 konstateras att prishöjningarna på dagligvaruområdet blivit högre än som på förhand kunnat beräknas med utgångspunkt i jordbruksavtalets bestämmelser, löneavtalens genomslag etc.

Är det de ökade kostnaderna för söndagsöppet som ger detta utslag i prisutvecklingen? Det är väl något som man kan befara.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Jag tror att fru Nordlander drar något väl svepande slutsatser av faktorerna bakom prisutvecklingen under första kvartalet i år. Att hitta ett samband mellan ett ökat öppethållande och prisutvecklingen under den här tiden blir nog svårt. Man måste komma ihåg att trots allt är det bara en minoritet av landets livsmedelsaffärer som över huvud taget har ökat sitt öppethållande. Jag har inte några definitiva siffror, men ett visst preliminärt material visar att inom livsmedelshandeln är det fortfarande bara en bråkdel som har söndagsöppet. Skall vi hitta orsakerna till prisutvecklingen tror jag alltså att vi får gå på annat håll än till det ökade öppethållandet. Men jag reserverar mig för de analyser som kan komma att göras och de slutsatser som kan komma att dras av affärstidsnämnden.

När det gäller nämndens befogenheter är de helt klara, nämligen att till regeringen komma fram med de förslag som nämnden anser föranleds av de undersökningar och bedömningar som den gör. Sedan är det regeringens och så småningom riksdagens sak att ta ställning till om någon form av ingripande skall ske.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Om införande av ett nytt allmänt prisstopp

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Om införande av
ett nytt allmänt
prisstopp*

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr *Hermanssons* (vpk) i kammarrens protokoll för den 20 april intagna fråga, nr 177, och anförde:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat om jag anser de under det första kvartalet i år fortsatta prisstegringarna, särskilt på livsmedel, motivera en förnyad tillämpning av prisregleringslagen och införandet av allmänt prisstopp.

Enligt pris- och kartellnämndens undersökningar steg konsumentprisnivån under det första kvartalet i år med 1,9 procent. Av denna höjning hänförs sig 1,1 procentenheter till livsmedlen. Huvudparten av prisstegringarna har orsakats av kostnadsökningar, främst höjda löner och höjda priser till landets jordbrukare. Men dessutom har, i varje fall på vissa varuområden, marginalerna stigit mer än vad som kan förklaras av kostnadsökningarna.

Regeringen har vid upprepade tillfällen förklarat att vissa prisökningar som är resultat av löneavtalen och jordbruksöverenskommelsen är ofrånkomliga och måste accepteras. Höjningar därutöver kan aktualisera nya ingripanden för att kontrollera prisutvecklingen. De marginalhöjningar, som hittills kunnat konstateras, har inte haft sådan storlek och omfattning att ett allmänt prisstopp ter sig aktuellt. Den fortsatta utvecklingen kommer emellertid att följas mycket uppmärksamt från regeringens sida. För att ingripanden i priskontrollerande syfte skall kunna undvikas, bör näringslivet i eget intresse visa största möjliga återhållsamhet i sin fortsatta prispolitik.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka handelsministern för svaret på herr *Hermanssons* enkla fråga.

Det finns många problem att ta upp i samband med den pågående starka prisstegringen. Prisfrågorna står i centrum för allmänhetens intresse. Det beror på de stora höjningarna av priserna på olika varor och tjänster, särskilt livsmedel och andra nödvändighetsvaror. Dessa prisstegringar är mycket kännbara för alla löntagare men särskilt för barnfamiljerna och låginkomstgrupperna. Kapitalägarnas, företagens och regeringens politik i prisfrågorna kan med skäl kritiseras.

Den omedelbara bakgrunden till min fråga var den fortsatta starka prisstegring som inträffat under första kvartalet 1972. Enligt en redogörelse från statens pris- och kartellnämnd var den totala uppgången i konsumentprisnivån under denna period 1,9 procent, som också handelsministern säger i sitt svar. Priserna i dagligvaruhandeln steg med inte mindre än 4,3 procent. Av denna höjning kan enligt pris- och kartellnämnden 1,4 procentenheter hänföras till höjda handelsmarginaler. Handelsmarginaler på livsmedel ökade under första kvartalet med 6-7 procent, vilket innebar en större höjning än motsvarande leverantörspris-höjning som i genomsnitt uppgick till 3,5 procent.

Pris- och kartellnämnden skriver: "Sammanfattningsvis kan beträffande pris- och marginalutvecklingen under första kvartalet 1972

konstateras att prishöjningarna på dagligvaruområdet blivit högre än vad som på förhand kunnat beräknas med utgångspunkt från jordbruksavtalets bestämmelser, löneavtalens genomslag etc. främst vad gäller ost, nötkött, bröd, malt- och läskedrycker samt mjukpapper." Som en viktig orsak anförs ökningen av detaljhandelns genomsnittliga procentuella marginaler. Även under mars månad skedde en höjning av handelsmarginalerna som enligt pris- och kartellnämnden var oväntat stor mot bakgrund av de marginalhöjningar som genomfördes redan under januari och februari på dagligvaruområdet.

Regeringen har lovat ingripa om det blir höjningar av marginalerna. Det medel som är naturligt att använda är att införa prisstopp. Om regeringen inte vill göra det, vad tänker den då göra? Hur stora skall prishöjningarna bli innan man tänker göra någonting? Tänker man enbart fortsätta att förlita sig på det privata näringslivet? Skall denna utveckling på prisområdet få fortsätta utan att försök göres att stoppa den, är jag övertygad om att regeringen drar på sig en folkopinion vilkens politiska konsekvenser kan bli nog så besvärliga.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Herr Werner i Tyresö säger att försök måste göras att stoppa prisstegringarna. Men då måste man först göra klart för sig vad det är som ligger bakom prisutvecklingen. Herr Werner använder en formulering som innebär att kapitalägarna tillsammans med regeringen höjer priserna. Men eftersom det är livsmedelspriserna som framför allt bekymrar herr Werner, borde han rimligtvis också ta med landets jordbrukare och deras organisationer. Vi har praktiserat prisstopp i snart ett och ett halvt år fram till senaste årsskiftet, och jag som i motsats till herr Werner hade den praktiska tillämpningen om hand, kan bara konstatera det förhållandet att inget prisstopp i världen kan hindra att stegrade kostnader för företagen på grund av höjda löner eller höjda ersättningar till råvaruleverantörerna – i detta fall jordbrukarna – slår igenom i priserna.

Alternativet är att säga till företagen att de får lägga ner verksamheten, om de inte förmår hålla sig inom den ram som angivits för priserna. I ett skede där vi skall genomföra resultatet av en löneuppgörelse och infria riksdagens beslut beträffande jordbrukspriserna kan följaktligen ingen ta på sig ansvaret för att detta motverkas genom ett prisstopp, eftersom det i så fall blir fråga om att riva upp de avtal och överenskommelser som orsakar kostnadsökningarna.

Det är den ena sidan. Den andra är att under de första månaderna i år har det på vissa varuområden skett höjningar därutöver. Dem har vi noterat. Vi har också konstaterat att pris- och kartellnämnden har en oavslutlig kontakt med de organisationer, kedjor och företag det gäller för att resonera om skäligheten bakom prishöjningarna. De resonemangen fortsätter. Men vi måste också säga oss att med den omfattning som detta hittills har tagit är det icke motivering för ett allmänt prisstopp, som ju dessutom skulle behöva skötas på ett sådant sätt att de ofrånkomliga kostnadsökningarna skulle slå igenom i priserna.

Jag har emellertid i mitt svar riktat något mer än en uppmaning -- jag

har satt upp ett varningens finger — till framför allt handeln och mellanleden att under de kommande månaderna iaktta en långt större återhållsamhet med marginalhöjningarna, om de vill undvika nya ingripanden från regeringens och riksdagens sida.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Jag tycker att de flesta av de argument som handelsministern använder mot införandet av ett prisstopp påminner litet grand om alla de argument som användes mot införande av prisstopp i den senaste valrörelsen. Till sist tvangs ni att införa prisstopp fjorton dagar före valet.

När regeringen helt avvecklade prisstoppet vid senaste årsskiftet, lämnade den statens pris- och kartellnämnd i särskilt uppdrag att övervaka prisutvecklingen. I beslutet sades bl. a. att pris- och kartellnämnden skall "upprätthålla en utvidgad och intensifierad prisövervakning. Övervakningen skall avse utvecklingen av priser och marginaler för varor och tjänster inom samtliga förädlings- och distributionsled. Särskilt bör beaktas utvecklingen av priser och marginaler på varor och tjänster som är av betydelse för konsumenterna."

I en interpellationsdebatt den 4 februari i år sade handelsministern att uppgiften för pris- och kartellnämnden var att se till att prishöjningarna skall bli så små som möjligt, "dvs. man skall söka behålla de marginaler man har". Nu har pris- och kartellnämnden funnit att prisstegringarna på dagligvaror till betydande del — ungefär en tredjedel — beror på höjda handelsmarginaler. Det är väl ändå anmärkningsvärt och måste betraktas som en oskälighöjning. Varför vill då inte regeringen göra någonting?

Jag har i och för sig ingen övertro på statlig prisreglering i ett privatkapitalistiskt samhälle, men man måste ju ändå söka utnyttja de möjligheter som finns, och erfarenheterna från den tid när regeringen tvingades införa prisstopp visar att något går att uträtta. Bättre än ingen priskontroll alls, som ger stora prishöjningar, är ändå en dålig priskontroll, som ger mindre prishöjningar.

För barnfamiljerna och låginkomsttagarna är särskilt de kraftigt stegrade matpriserna en tung börda. Att stegringen har flera orsaker har vi talat om tidigare. Till viktiga delar handlar det om beslut av regering och riksdag: det gällande jordbruksavtalet, höjningen av mervärdeskatten, avskaffandet av prisstoppet. Vårt parti har vid flera tillfällen framfört kritik och ställt andra förslag på de här områdena. Det finns ett starkt krav att priserna, särskilt på livsmedel, skall sänkas. Men regeringen går den motsatta vägen. I stället för att slopa momsen på maten kommer man nu att ytterligare höja momsen.

Jag beklagar att regeringen och handelsministern inte vill förstå den folkopinion som finns mot prisstegringarna, eftersom prisstegringarna drabbar löntagarna mycket hårt. Det politiska ansvaret för att ingenting görs kommer naturligtvis att i första hand drabba regeringen.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Jag tror inte att herr Werner i Tyresö skall hysa någon tvekan om att vi fuller väl har begripit och fått mycket handgripligt

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Om införandet av
ett nytt allmänt
prisstopp*

Torsdagen den
27 april 1972

*Om införandet av
ett nytt allmänt
prisstopp*

kontakt med den folkopinion som vänder sig mot prisstegringarna.

Vad frågan gäller är: Med vilka medel kan vi begränsa prisstegringarna till det som är absolut ofrånkomligt? Det vore att allvarligt bedra svenska folket, om vi sade att vi genom ett prisstopp nu kan göra slut på prisstegringarna och kanske vända dem i sin motsats, åstadkomma prissänkningar.

Nu lät herr Werner i sitt senaste uppträdande här något mera försiktig i sina formuleringar om vad man kan uträtta med ett prisstopp, och det kanske kan avspeglas i fortsättningen, när kommunisterna yrkar på sådana ingripanden. Mina erfarenheter är att under vissa förutsättningar, framför allt de förutsättningar som rådde mellan augusti 1970 fram till mitten av 1971, kunde vi hålla prisnivån oförändrad med prisstoppet som främsta medel. Då fungerade det. Men därefter då skulle resultatet av löneuppgörelsen betalas och resultatet av överenskommelsen med jordbrukarna betalas. Och då kunde vi inte bortse från ofrånkomliga kostnadsökningar. I den situationen är vi också i dag.

Aktiviteten har emellertid inte upphört på det här området. Tvärtom, pris- och kartellnämnden befinner sig i nästan dagliga resonemang med de organisationer och företag som är verksamma på området, och insatser prövas för att se på vilka vägar man skall få till stånd en tillräcklig grad av återhållsamhet. I sista hand kvarstår detta att vi från regeringens sida, om vi, trots de insatser och bemödanden som görs för att åstadkomma en tillräcklig grad av besinning, ser att prisutvecklingen rusar i väg, inte kommer att tveka att på nytt återinföra prisstoppet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner nr 70 till lagutskottet och nr 94 till civilutskottet.

§ 17 Föredrogs, men bordlades åter socialutskottets betänkanden nr 9, 12 och 13, utbildningsutskottets betänkande nr 14, trafikutskottets betänkande nr 12 samt näringsutskottets betänkande nr 18.

§ 18 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 128.

§ 19 Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 10 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställning om anslag för budgetåret 1972/73 till Bidrag till vissa bilaterala nordiska projekt m. m. jämte motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20 Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1972/73 till radio- och TV-verksamhet m. m. jämte motioner.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Kungl. Maj:t hade i proposition 1972:1 bilaga 10 (punkt 1:B 2, s. 465--477 i utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 3 januari 1972) föreslagit riksdagen att till Rundradioanläggningar för budgetåret 1972/73 anvisa ett investeringsanslag av 35 600 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats
dels motionen 1972:27 av herrar Levin (fp) och Petersson i Röstånga (fp),

dels motionen 1972:238 av herrar Petersson i Röstånga (fp) och Levin (fp),

dels motionen 1972:672 av herr Göransson m. fl. (s),

dels motionen 1972:679 av herr Olsson i Sundsvall m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att den allmänna mottagaravgiften för TV borde differentieras så, att nedsättning av avgiften gjordes för varje budgetår för de områden som vid respektive budgetårs ingång ej var utbyggda för TV 2,

dels motionen 1972:1053 av herr Jonsson i Mora m. fl. (fp) och

dels motionen 1972:1060 av fru Mogård m. fl. (m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen till Rundradioanläggningar för budgetåret 1972/73 anvisade ett investeringsanslag av 35 600 000 kronor,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:27 om befrielse från skyldigheten att erlägga avgift för radioapparater i fordon som var avsedda för yrkesmässig trafik,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:238 om kostnaderna för utflyttade antenner,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:672 om utbyggnad av Sveriges Radios regionala verksamhet,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:679 om differentiering av den allmänna mottagaravgiften,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1053 om rabatt å mottagaravgifterna för radio och TV,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1060 om utvecklingen av rundradioverksamheten enligt O-planen.

Reservation hade avgivits av herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c), Sundman (c), Eriksson i Ulfaby (c) och Nisser (m), som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:679 som sin mening gav till känna för Kungl. Maj:t vad reservanterna anfört angående en differentiering av mottagaravgiften för TV inom vissa områden.

Herr ERIKSSON i Ulfaby (c):

Herr talman! Till kulturutskottets betänkande nr 11 är fogad en reservation vid punkten 3 som innebär att en nedsättning av avgiften för

TV-mottagare bör tillämpas för de områden som ej är utbyggda för TV 2.

Det kan ju vara av intresse att få se vilka dessa områden är och, herr talman, med en vaktmästares benägna hjälp och om storbildsprojektorn det vill – och det vill den tydligen – skall jag visa vilka områden det gäller.

Vi ser här på bilden att det gäller området mellan den streckade linjen och norska gränsen. Om vi redan börjar nere i Filipstadsområdet och går nordväst över norra Klarälvsdalen är det även fråga om områden i Dalarna, främst Idre socken och delar av Särna. Vi ser också på bilden att TV 2-nätet inte är utbyggt i de västra delarna av Jämtland och Härjedalen, bl. a. gäller detta hela Frostvikens kommun. I Västerbottens och Norrbottens län är det de västra delarna och vidare är det vissa delar av Tornedalen som inte har TV 2.

Av kartbilden har ni alltså sett att det är avgränsade geografiska områden det gäller. Att i dessa relativt klart markerade områden kunna genomföra en avgiftsdifferentiering är realistiskt utan några större merkostnader för administrationen. Som en parentes kan nämnas att olika mottagningsförhållanden naturligtvis föreligger på grund av topografin, men de problemen möter vi överallt i vårt land, även i de områden som är utbyggda för TV 2. I dessa områden och i områden med s. k. vita fläckar kommer undan för undan kompletteringar med slavsändare.

Med de TV 2-stationer som färdigställts innevarande budgetår finns sammanlagt 52 större och 36 mindre stationer. Mottagningsmöjligheter beräknas då erhållas för ca 97,5 procent av befolkningen enligt dagsfärskas uppgifter från televerket. Om vi antar att licenserna fördelar sig jämnt över landet skulle det finnas ca 50 000 TV-abonnenter i områden som inte täcks av TV 2-nätet. De nämnda TV-abonnenterna, som uteslutande bor i glesbygder, får betala avgift för en samhällsservice som de inte erhåller.

Jag skall inte här gå närmare in på rättvisaspekterna – dem kommer herr Nisser och herr Olsson i Sundsvall att beröra.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till reservationen vid punkten 3 i kulturutskottets betänkande nr 11.

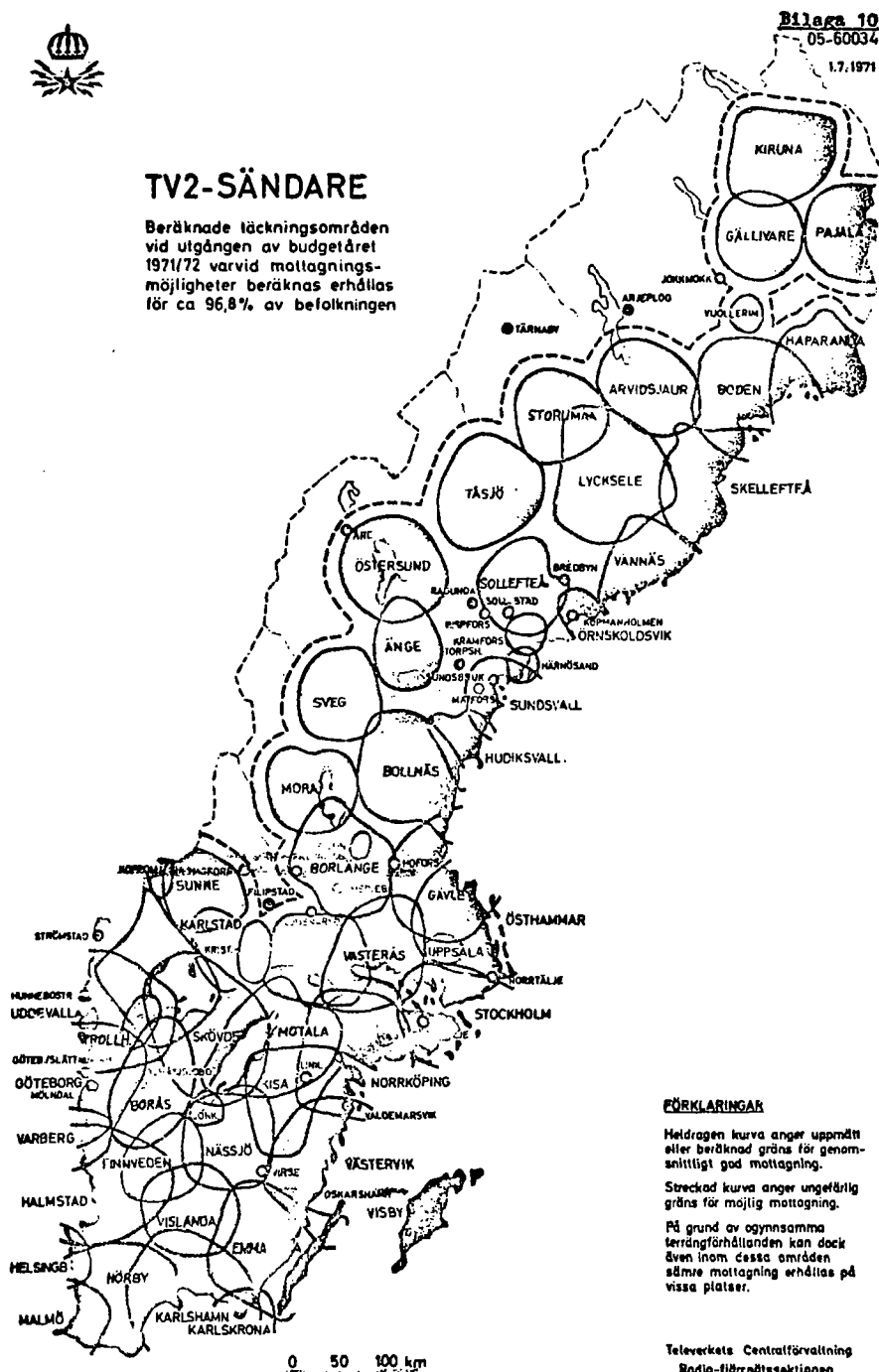
Herr NISSER (m):

Herr talman! Herr Eriksson i Ulfsbyn har redogjort för i vilka geografiska områden det föreligger svårigheter att ta emot TV 2, och jag skall med några ord behandla rättviseproblemet i vad gäller licensavgifterna.

Om några år beräknar man alltså att den del av svenska folket som inte kommer att kunna se TV 2 kommer att uppgå till mellan en halv och en procent. Det rör sig alltså om ca 60 000 människor, eller i runt tal 20 000 abonnenter. Det är inte särskilt många, och åtskilliga av dem bor som vi har sett i sådana glesbygder där det skulle vara alltför oekonomiskt att bygga särskilda sändare. Dessa 20 000 abonnenter kommer sålunda aldrig att få se TV 2. Men likväl måste de betala avgifter som om de hade möjlighet att se även sändningarna över denna kanal. Det är väl, milt sagt, en betalnings- och affärsmetod som torde gränsa till det sublima i fråga om originalitet.

Beräknade läckningsområden vid utgången av budgetåret 1971/72 varvid mottagningsmöjligheter beräknas erhållas för ca 96,8% av befolkningen

Det bekymmersamma är väl inte främst pengarna – även om det i framtiden kanske kommer att röra sig om några hundralappar, vilket för åtskilliga människor är en inte oansenlig summa – utan det är principen som är felaktig. Man tvingas alltså betala för en tjänst som man bara kan utnyttja till hälften. Denna princip kan inte anses rättvis. Jag förmodar att om man skulle applicera den på något annat område skulle de flesta människor reagera mycket skarpt. Antag exempelvis att en person som köper ett halvt kilo kaffe tvingas betala för ett kilo bara för att det dels råkar finnas förpackningar om ett kilo, dels blir mycket enklare för handelsmannen vid prissättningen. Handelsmännen skulle nog tjäna på det, men husmödrarna skulle låta höra av sig på ett sätt som skulle få Skärholmsfruarna att framstå som viskande andeväsen.

Man kan alltså tankemässigt föra över denna kufiska princip som gäller TV-licensavgifterna till andra områden, men det blir ingen rättvisa för det. Och orättvisan blir heller inte mindre av att det endast är ca 20 000 abonnenter som utsätts för denna form av prispolitik. Det minsta man kan begära är att den som betalar för en vara eller tjänst får full valuta för pengarna. En differentierad TV-avgift vore i detta fall helt korrekt. Rättvisekravet får inte åsidosättas bara för att det kanske medför ett visst besvär eller en viss kostnad att få det ur världen.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen vid punkten 3 i kulturutskottets betänkande nr 11.

Herr OLSSON i Sundsvall (c):

Herr talman! I kulturutskottets betänkande nr 11 behandlas bl. a. motionen 679, som väckts av mig och fem andra centerpartister. Det är i egenskap av motionär jag har begärt ordet i detta ärende.

I motionen kräver vi differentiering av den allmänna mottagaravgiften för TV, innebärande en nedsättning av avgiften för TV-innehavare boende inom område som ännu inte är utbyggt för TV 2.

Orsaken till att vi väckt denna motion är den orättvisa vi anser ligga i det förhållandet att samtliga innehavare av svart-vit TV-mottagare för närvarande betalar samma avgift, nämligen 55 kronor per kvartal, oberoende av om de bor i ett område som är utbyggt för båda TV-kanalerna eller om de endast kan se TV 1. Avgiften höjdes i fjol, och anledningen till höjningen uppgavs vara behov av medel för finansiering av ökad sändningstid i just TV 2. Under följande budgetår kommer sändningstiden att bli genomsnittligt 80 timmar per vecka med lika fördelning mellan de båda TV-kanalerna.

En successiv utbyggnad av TV 2-nätet pågår, men ännu dröjer det åtskilliga år innan de båda TV-kanalerna får samma täckning. Enligt årets statsverksproposition anför televerket i denna fråga: "Den i föregående års anslagsframställning föreslagna utbyggnadsplanen har reviderats med hänsyn till de av statsmakterna år 1971 givna förutsättningarna. Den reviderade planen omfattar en utbyggnad av stationer under 6 1/2 år för täckning av nya områden."

Om inte TV-avgifterna differentieras kommer alltså under rätt lång tid många människor – vilket har framförts av tidigare talare här – boende i typiska glesbygdsområden och områden med genomsnittligt små ekono-

miska resurser att få betala en avgift avsedd för båda TV-kanalerna men endast kunna ta del av den ena. Ur rättvisesynpunkt anser vi att en avgiftsdifferentiering är fullt befogad. Ingen medborgare bör i detta eller andra fall tvingas betala för något som han eller hon inte ens teoretiskt har möjlighet att utnyttja. Att till TV betala för program som man inte kan se vore – för att jämföra med ett annat massmedium – ungefär som att betala prenumerationsavgift för en tidning som man inte får och som man kanske kan påräkna att få först om några år, medan övriga prenumeranter erhåller den redan nu.

Vårt önskemål är alltså en differentiering, och uppdelningen bör – såsom framgår av kartbilden – kunna följa administrativa gränser. Nedsättningen bör göras för ett budgetår i sänder så att avgiften nedsättes inom de områden som vid budgetårets ingång inte är utbyggda för båda TV-programmen.

Tekniska svårigheter för differentiering har tidigare angetts som motiv för att man inte skall kunna genomföra ett rättvisare system. Men vi har redan nu skillnader i TV-avgiften så till vida att innehavare av färg-TV-mottagare betalar en extra avgift, 25 kronor per kvartal. Vi har inte hört talas om tekniska svårigheter att på det sättet differentiera avgiften. Då bör det lika väl vara möjligt att ta ut en lägre avgift för licensbetalare, boende inom visst område. Eftersom jag förmodar att datatekniken tas till hjälp vid licensavgifts- och telefonavgiftsdebiteringar, så bör väl detta vara rätt lätt att ordna. Licensavgifterna debiteras numera tillsammans med telefonavgifterna.

Utskottet ägnar vår motion endast några få rader. Man konstaterar att motionärerna anfört rättvisesynpunkter för sitt yrkande. Men utskottet framhåller att "ett genomförande av en avgiftsdifferentiering av dessa skäl" – alltså rättviseskäl – "väl kan tänkas föranleda krav om lägre avgifter i tätbefolkade områden, där utbyggnadskostnaden per mottagare är låg, med därav följande högre avgifter i de stora glesbygdsområdena, där utbyggnadskostnaden per mottagare är högre". Detta verkar närmast som en hotelse. När vi vill ha ett enligt vår mening rättvisare avgiftssystem för glesbygden, hotas alltså dessa bygder i stället med en avgiftshöjning.

Jag antar att en överväldigande majoritet av svenska folket – efter årtionden av koncentration i vårt land – önskar att samhället skall av regionalpolitiska och andra skäl medverka till att utjämna förutsättningarna för näringsliv och boende inom olika delar av landet, göra Sverige rundare, som det ibland uttrycks. Låt mig nämna ett färskt exempel på strävanden i denna riktning, nämligen att televerket nyligen i skrivelse till regeringen har föreslagit en utjämning av telefonkostnaderna till fördel för de glesare befolkade delarna av landet.

Utskottsmajoritetens motiv för avslag på vårt motionsyrkande är anmärkningsvärda. Det bör vara självklart att olika former av samhällsservice – och dit vill jag även räkna TV-verksamheten – i huvudsak skall kosta lika för oss som medborgare, oberoende av var vi är bosatta i vårt land, och att vi inte skall betala för en service som vi ännu inte fått.

Herr talman! Vi bör när det gäller TV-avgiften – liksom inom övriga områden – sträva efter så stor rättvisa som möjligt. Som motionär är jag

mycket glad över att fyra utskottsledamöter reserverat sig till förmån för vårt motionsyrkande, innebärande att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att den allmänna mottagaravgiften för TV bör differentieras i enlighet med de principer som angetts.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl.

Herr LARSSON i Vänersborg (s):

Herr talman! I reservationen till kulturutskottets betänkande nr 11 under punkten 3 önskar reservanterna att man för områden där TV 2-nätet ännu ej är utbyggt inte skall utkräva full licensavgift.

Jag vill framhålla att motioner och reservationer med likande krav tidigare har framställts men av riksdagen blivit avslagna. Den nu föreliggande reservationen och den motion på vilken reservationen är uppbyggd anger icke några nya skäl för ett bifall till reservationen.

Reservanterna förbigår enligt utskottets mening väsentliga frågor då man enbart nu anför att en differentiering icke är svår att genomföra och att man därför ur rättvisesynpunkt bör bifalla reservationen. "Utskottet vill häremot framhålla att ett genomförande av en avgiftsdifferentiering av dessa skäl väl kan tänkas föranleda krav om lägre avgifter i tätbefolkade områden, där utbyggnadskostnaden per mottagare är låg, med därav följande högre avgifter i de stora glesbygdsområdena, där förhållandet är det omvända."

Enligt min mening är det av stor betydelse att vi kan hålla samma avgifter för radio och TV inom hela landet, oavsett var man bor, och att avgifterna bl. a. skall finansiera utbyggnaden av TV-nätet, som utbygges i den takt resurserna medger.

Jag vill gärna i detta sammanhang också citera vad departementschefen anförde om avgiftsfrågan i 1971 års statsverksproposition, ett uttalande som riksdagen anslöt sig till. Departementschefen sade: "Avgiftsintäkterna från de tätbefolkade områdena i Mellan- och Sydsverige svarar för huvuddelen av de mycket höga anläggningskostnaderna för ett rikstäckande distributionsnät för TV 2. Det skulle med hänsyn till den pågående utbyggnaden vara tekniskt svårt att differentiera avgiftsuttaget. Jag är av dessa skäl f.n. inte beredd att förorda någon avgiftsdifferentiering."

Reservanterna har uppvisat — det var herr Eriksson i Ulfsbyn som gjorde detta under sitt inlägg — en karta över TV 2-nätet med de områden markerade som för närvarande ej nås av TV 2-programmen. De områdena är ju väl kända genom att omnämnda TV-nät ännu ej är fullt utbyggt. Men jag tycker att såväl herr Eriksson i Ulfsbyn som de övriga företrädarna för reservationen har glömt att ange kostnaderna för den återstående utbyggnaden, liksom de glömt att nämna att utgående avgifter inom de angivna områdena ingalunda täcker kostnaden för den återstående utbyggnaden. Vill man bygga upp argumenteringen på avgiftsreduceringens berättigande måste man ändå ur rättvisesynpunkter också beröra utbyggnadskostnaderna.

Utskottet har vid tidigare behandling av ärendet liksom i år önskat understryka betydelsen av en enhetlig avgift för hela landet, med de

motiveringar i övrigt som anges i utskottets betänkande.

Jag tror det är ganska angeläget att i detta sammanhang, när man från reservanternas sida talar om att en avgiftsdifferentiering skall genomföras, också ta hänsyn till kostnaderna för utbyggnad av TV-nätet inom de områden som ännu inte är utbyggda. Jag hävdar, liksom utskottsmajoriteten, den uppfattningen att de licensavgifter som tas ut ingalunda täcker de kostnader som är förenade med den fortsatta och slutgiltiga utbyggnaden av TV-nätet inom de områden som tyvärr inte ännu har möjligheter att se TV 2-programmen. Den kostnaden kan ingalunda täckas in av de avgifter som för närvarande uttas, utan det måste vara så att man solidariskt från de stora tätorterna, där kostnaden per mottagare är ganska låg, är med och betalar utbyggnaden i de delar av landet som har betydligt högre kostnad per mottagare än de mera tätbebyggda områdena.

Det är från dessa utgångspunkter som vi inom utskottsmajoriteten icke kunnat ansluta oss till de i motionen 679 framförda synpunkterna, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OLSSON i Sundsvall (c):

Herr talman! Det rättvisekrav som vi motionärer och reservanterna framfört, har, anser jag, inte kunnat tillbakavisas av utskottsmajoriteten, utan kvar står att vid varje form av samhällsservice i övrigt betalar vi för det vi har möjlighet att utnyttja. Här är det en rad människor i vissa trakter som får betala för en samhällsservice som de inte har möjlighet att utnyttja.

Här har av herr Larsson i Vänersborg gjorts en jämförelse med kostnaderna då det gäller utbyggnad i storstäderna och utbyggnad i glesbygderna. Om detta är väl bara att säga, att för man det resonemanget litet längre kommer man fram till att de som bor i glesbygderna, där TV 2-nätet ännu inte är utbyggt, skulle betala någon form av förskott på denna utbyggnad. TV-utbyggnaden i det övriga landet har ju inte tillgått så att man har betalt förskott. När vi byggde upp TV 1 betalade vi såvitt jag vet inte någon TV-licensavgift förrän vi hade skaffat apparater, och det gjorde vi inte förrän vi hade möjligheter att se det första TV-programmet. Detsamma bör självfallet gälla också för TV 2-programmet. Man skall inte behöva betala förskott för att få se det i glesbygderna.

Utskottets motivering för avslag på motionen är dels risken för att man i de tätbefolkade områdena skulle kunna kräva sänkta avgifter, dels vissa tekniska svårigheter. De tekniska svårigheterna har man inte tryckt på så mycket. Vad man hävdar mera, och vad som nämns först i utskottets betänkande, är att man skulle kunna kräva lägre avgifter i storstadsområdena, om vi började med en avgiftsdifferentiering. Det systemet har vi emellertid inte på något annat område. Det kostar precis lika mycket att skicka ett brev inom Stockholm som att skicka det från Ystad till Haparanda. Och vad telefonabonnemanget angår vill jag minnas att den fasta avgiften står i omvänd proportion till avståndet, alltså att den är något högre i storstäderna än i glesbygden.

Herr talman! Jag skall inte fortsätta längre utan konstaterar bara att

vad vi här har aktualiserat är en rättvisefråga, som inte kan sammanföras med eventuella krav på lägre avgifter inom de tätbebyggda områdena.

Herr ERIKSSON i Ulfaby (c):

Herr talman! Herr Larsson i Vänersborg inledde sitt anförande med att erinra om att riksdagen har avslagit liknande motioner tidigare, och jag förmodar att han då syftade på den motion som väcktes i fjol. Den hade ett likartat innehåll. Men yrkandet i fjolårsmotionen var sådant att det var svårt att tillstyrka det. Den gången gällde det människor boende i områden där man inte har fullgoda mottagningsförhållanden för TV 2, och det är mycket opreciserat, ty där kommer en mängd topografiska förhållanden in i bilden. I år däremot är yrkandet i motionen mera preciserat — nu gäller det områden som inte är utbyggda för TV 2 men som kommer att byggas ut i framtiden. Det är en väsentlig skillnad.

Herr Larsson i Vänersborg poängterade också att det blir dyrt att bygga ut TV 2-nätet i glesbygderna och sade samtidigt att genomförandet av en avgiftsdifferentiering kan tänkas leda till krav på lägre avgifter i tätbefolkade områden. Där är det nämligen billigare att göra utbyggnaden. Och i de stora glesbygdsområdena, där utbyggnaden är dyrare, skulle avgifterna då bli högre. Till det argumentet vill jag säga, att om den principen skulle gälla över hela linjen, så bleve det svårt att få samhället att fungera smidigt. Det vore med andra ord mycket olämpligt att bland alla samhällets serviceutbud bryta ut TV 2-nätets utbyggnad och låta självkostnadsprincipen gälla där, när den inte gäller över hela fältet och för samhällets samlade serviceutbud. I det sammanhanget kan också nämnas att de människor som bor i glesbygderna inte har samma möjligheter som människorna i tätorterna att utnyttja all den samhällsservice som buds.

Herr NISSER (m):

Herr talman! Herr Larsson i Vänersborg nämnde först att det förekommit motioner i denna sak förut och att de avslagits. Men, herr Larsson, en orättvisa blir väl inte mindre av att den är gammal och påpekad år efter år. På det viset får man ju inte bort en orättvisa. Man måste angripa den och få den ur världen och inte bara avslå en massa motioner. Det är dock en orättvisa att många människor här i landet tvingas betala för en sak som de inte helt kan utnyttja.

Herr Larsson kom sedan in på att de stora tätorterna var solidariska vid utbyggandet av TV-nätet. Det får jag väl hålla med om att de är. Men varför kan de då inte fortsätta att vara solidariska även i framtiden och låta dessa människor, som aldrig kommer att kunna se TV 2, få betala en mindre avgift? Jag tror inte att människorna i de större tätorterna skulle ta det så hårt.

Herr LARSSON i Vänersborg (s):

Herr talman! Utskottet säger i betänkandet att ett genomförande av en avgiftsdifferentiering av dessa skäl väl kan tänkas föranleda krav om lägre avgifter i tätbefolkade områden. Därmed har inte utskottet sagt att utskottet kräver en sådan avgiftsnedsättning inom de tätbefolkade

områdena. Men utskottet pekar på möjligheten att det kan komma sådana framställningar, om man inför differentierade avgifter. Det är bara den saken utskottet i detta sammanhang önskar framhålla.

När vi från dessa utgångspunkter tagit upp rättvisesynpunkterna har vi hävdat att de stora tätbefolkade områdena självfallet skall vara med och bära kostnaden för en utbyggnad av TV-nätet i områden där kostnaden per mottagare är betydligt högre än i tätorterna. Vi menar att det är en starkare solidaritetsyttring än det vore att följa den linje som reservanterna gått in på; de vill endast att man i avvaktan på en utbyggnad skall sänka avgifterna med, som man föreslår i motionen, 20 kronor per kvartal. Det är en uppfattning som utskottet inte delar.

Jag vill ytterligare understryka det citat av departementschefens uttalande i fjolårets proposition som jag anförde i mitt förra inlägg; denna proposition, och därmed riktlinjerna i den, antogs av riksdagen. Departementschefen uttalade där att han då inte var beredd att införa en differentiering. Vi inom utskottet hävdar att sedan dess inget nytt inträffat som skulle motivera att man skulle pröva frågan från andra utgångspunkter.

Herr utbildningsministern CARLSSON, som meddelat, att han i samband med behandlingen av detta ärende ämnade besvara herr *Fågelsbos* (c) den 13 januari framställda interpellation, nr 24, angående den lokala och regionala programverksamheten inom Sveriges Radio, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Fågelsbo har frågat mig om jag är villig medverka till säkerställandet och påskyndandet av angelägna lokala nyhetsprogram och annan lokal programverksamhet enligt de intentioner som tidigare uttalats av riksdagen.

Riksdagen uttalade år 1966 att på längre sikt en fjärdedel av programproduktionen borde ske regionalt. För TV:s del kommer detta mål att uppnås nästa budgetår. 1969 års radioutredning överväger olika former för utbyggd lokalradio m. m. Utredningen arbetar med sikte på att kunna lägga fram sina förslag i år.

Jag vill i sammanhanget också nämna att frågan om en ytterligare decentralisering av programproduktionen utöver vad som rekommenderades i riksdagsuttalandet år 1966 övervägs i samband med den inom Sveriges Radio pågående översynen av företagets verksamhet. Under nästa budgetår kommer vidare försöksverksamheten med regionala nyhetssändningar i TV att byggas ut.

Mot den här angivna bakgrunden finner jag inte några särskilda åtgärder från min sida påkallade.

Herr FÅGELSBO (c):

Herr talman! Jag ber att till utbildningsministern få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Jag hoppas att jag tolkar statsrådet Carlssons svar rätt om jag säger att han ställer sig positiv till säkerställandet och påskyndandet av den lokala och regionala radio-TV-verksamheten. För TV:s del kommer en fjärdedel av programproduktionen att ske regionalt redan under 1973. Lika

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Rundradioanlägg-
ningar*

*Ang. den lokala och
regionala program-
verksamheten inom
Sveriges Radio*

Torsdagen den
27 april 1972

*Rundradioanlägg-
ningar*

*Ang. den lokala och
regionala program-
verksamheten inom
Sveriges Radio*

angeläget är det att samma regionala decentralisering kan ske för ljudradions del. Om det nu blir som utbildningsministern säger – och det hoppas jag verkligen – att utredningen lägger fram förslag i år, är det min förhoppning att utbildningsministern snarast därefter vidtar åtgärder för att lokalradions utbyggnad också skall kunna påskyndas.

Målsättningen för radio-TV:s framtida utveckling och organisation måste vara att man får en decentraliserad verksamhet. Den kan stimulera ett bredare och rikhaltigare programunderlag, som också kan svara mot de önskemål som de breda folklagen – och kanske folkrörelserna – har.

Jag anser att herr utbildningsministerns svar var positivt, och jag ber att få uttala ett hjärtligt tack.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! I en motion till årets riksdag, nr 672, har jag och några andra ledamöter tagit upp frågor liknande den som herr Fågelsbo bett att få besvarad av utbildningsministern.

Låt mig bara säga några ord för att ytterligare understryka vad som här sagts tidigare, nämligen att det är med glädje man konstaterar att det positiva uttalande som riksdagen gjorde 1966 om den långsiktiga målsättningen för utbyggnaden av den regionala radio- och TV-verksamheten fortfarande står sig.

Upphovet till min motion kanske närmast är att detaljgranskningar av de olika årens anslag för såväl den regionala som den centrala utbyggnaden har givit vid handen att den avsedda 25-procentiga höjningen inte alltid ägt rum. Jag tror emellertid att man skall förklara det med att många stora investeringar och insatser kan göras ett år just för den centrala verksamheten – därmed ges mindre utrymme för den regionala verksamheten. Men det är min förhoppning att den här utjämningen äger rum i ett långsiktigt perspektiv, så att en större del av produktionen sker på regionalt område.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Eriksson i Ulfsbyn begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 3 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Eriksson i Ulfsbyn begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 177
Nej — 107
Avstår — 9

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

Anslag till skolöverstyrelsen

Mom. 6 och 7

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölles.

§ 21 Anslag till skolöverstyrelsen

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 12 i anledning av propositionen 1972:1 i vad avser anslag för budgetåret 1972/73 till skolöverstyrelsen jämte motioner.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Grunden till den högtstående hemslöjdsverksamheten på olika områden, hemslöjdens betydelse för kvalitetsmedvetande och den inspirationskälla den utgör för bl. a. mönster- och formgivning i såväl mer hantverksmässig som industriell produktion får sökas i den kulturella och estetiska medvetenhet, den materialkännedom och de kunskaper om tillverkningsmetoder som finns inom hemslöjdsrörelsen.

Hemslöjdsutredningen har för ett antal år sedan sagt några kloka ord om just detta, och det finns anledning att erinra om hur viktiga dessa förutsättningar är för hemslöjdens fortbestånd och utvecklingsmöjligheter i dag, då riksdagen skall ta ställning till förslag om vissa organisatoriska förändringar inom skolöverstyrelsen, ett förslag som även har konsekvenser för den pedagogiska ledningen och bevakningen av hemslöjdsområdet.

I motionen 1094, som väckts av representanter för samtliga riksdagspartier, uttrycks farhågor för att denna omorganisation i vad avser konsulentorganisationen kan komma att äventyra möjligheterna till en tillfredsställande bevakning av ämnena hemslöjd och vävning. Genom initiativ av riksdagen år 1964 kom en särskild konsulentbefattning att inrättas för detta område av den anledningen, att riksdagen fann att *en* konsulent med skyldighet att bevaka hela det textila området skulle få alltför omfattande och betungande uppgifter.

Utbildningsutskottet konstaterar att de uppgifter som tidigare lagts på en särskild konsulent nu förs över på en byråassistent. Vidare sägs att motionärernas syfte torde vara tillgodosett så länge tjänstemannen i fråga är kvar inom skolöverstyrelsen och utför i allt väsentligt samma arbetsuppgifter. Jag kan inte dra någon annan slutsats av detta, än att då dessa uppgifter — som i sig förenar stora krav på befattningshavaren i vad

gäller utbildning inom skilda delar av området — förs över på en byråassistenttjänst, så innebär det uppenbara risker för att bevakningen framdeles kan komma att inskränkas eller i annat avseende försämrats, kanske till förmån för allmänt administrativa eller andra arbetsuppgifter som kan åläggas denna tjänst.

På den punkten har utskottsbehandlingen inte nämnvärt tillmötesgått motionärerna. Emellertid säger utskottet klart ifrån att man delar motionärernas uppfattning att en tillfredsställande ämnesbevakning på området är angelägen. Mot bakgrund av den enigheten och riksdagens tidigare initiativ vågar jag ändå hysa den förhoppningen att dessa meningsyttringar inte passerar obemärkt förbi utbildningsmyndigheterna och att vi även på litet längre sikt kan räkna med en betryggande kontinuerlig bevakning av området, till gagn inte bara för undervisning, utbildning och fritidsstudier, utan också för de breda sociala och kulturella uppgifter som verksamheten inom detta område fyller.

Med detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 22 Förbud mot civil luftfart i överljudsfart

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 9 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:19 med förslag till lag om ändring i luftfartslagen (1957:297) jämte motioner.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Riksdagen har vid flera tillfällen diskuterat frågan om det civila överljudsflyget. Det är inte min avsikt att i dag ge upphov till en ny stor debatt mot bakgrunden av den enhälligt negativa uppfattningen om denna företeelse här i Sverige och på grundval av en tillstyrkan av ett enhälligt trafikutskott av regeringens förslag om förbud mot civil luftfart i överljudsfart, detta så mycket mindre som vår uppmärksamhet dessa minuter i hög grad är absorberad av dramatiska politiska avgöranden i ett land som spelar en så stor roll för den fortsatta situationen i vår världsdel.

Trafikutskottets enhälliga tillstyrkan av regeringsförslaget är ytterligt välkommen. Den utgör ett led i liknande aktioner i allt fler länder runt jorden. Detta sker mot bakgrund av att de faror och hälsorisker som är förknippade med flygning i överljudsfart har blivit alltmer uppenbara. Påfrestande och hälsoriskerande buller genom ljudbangen, svårartade luftföroreningar, hot om en minskning av ozonhalten i stratosfären och därmed minskning av skyddet mot den farliga ultraviolette strålningen, det enorma energislöseri som sker vid flygning i överljudsfart, de våldsamma produktionskostnaderna för de flygplan det är fråga om, de kraftigt stigande driftkostnaderna — allt detta utgör moment som har styrkt alla dem som från första stund har varit på det klara med att civilflyg i överljudsfart är någonting som vi icke vill ha.

Torsdagen den
27 april 1972*Förbud mot civil
luftfart i överljuds-
fart*

Ändå fortsätter planerna på att få till stånd civilflyg i överljudsfart i de tre länder som nu närmast är engagerade i produktion av sådana plan, nämligen Storbritannien, Frankrike och Sovjetunionen. Vi har väl klart för oss vad motiven för detta är: dels att man till varje pris vill göra de enorma investeringarna lönsamma — 12 miljarder räknas bara det fransk-engelska projektet hittills ha dragit — dels att man satsat i nationell prestige på att få ett sådant här flygplan i luften.

Det förslag till vilket riksdagen nu har att ta ställning är alltså välkommet, men det finns en liten skönhetsfläck i förslaget som föranledde en motion, nr 1497. Jag avser andra stycket i 1 kap. 2 a § i luftfartslagen som ger möjlighet till dispens från förbudet när, som man säger, synnerliga skäl föreligger.

Det framgår, herr talman, av trafikutskottets skrivning att man under diskussionen i utskottet hyst betänkligheter mot den inskrivna dispensmöjligheten, och utan tvivel innebär utskottets skrivning att formuleringarna i propositionen på den här punkten har skärpts. Kvar står emellertid att en teoretisk dispensmöjlighet kommer att finnas, om än omgärdad med starka restriktioner. Detta är enligt motionärernas uppfattning icke tillfredsställande. Utskottet borde — tycker vi — på grundval av sin egen skrivning ha tillstyrkt motionen.

Man kan fråga sig, i vilken konkret situation en sådan här dispensmöjlighet kan tänkas bli utnyttjad. Inget exempel ges på detta i propositionen. I Danmark har regeringen denna vår lagt fram ett förslag i folketinget om förbud mot överflygning med flygplan i överljudsfart, och i den propositionen sägs rent ut att man icke kan föreställa sig vartill den också där till lagförslaget fogade dispensmöjligheten skall kunna användas.

Herr talman! Det finns anledning att se det svenska förbudet mot överljudsflygning som ett led i internationella strävanden att stoppa civilt överljudsflyg. Detta betonades här i riksdagen senast i interpellationsdebatten i slutet av november 1971 av statsministern, som då framhöll att det är en ganska begränsad glädje om vi slipper ljudbangar över vårt territorium men de blir en regelbunden plåga för människorna i andra delar av världen.

Just mot denna bakgrund är det skäl att erinra om två ting. Det första är att allvarliga ekonomiska problem uppenbarat sig vid kalkyleringen av driftkostnaderna för civilflyg med överljudsfart. De båda statsägda företagen Air France och BOAC väntas av franska och brittiska regeringarna bli i praktiken beordrade att beställa ett mindre antal Concorde — det har ju gått trögt med orderplaceringen — och därmed skapar man en prestigebetonad konkurrenssituation på luftfartsområdet.

Det pillar som de två flygföretagen får att svälja är emellertid ganska beskt — det framgår om man tar del av vad som sägs och skrivs om det här i den internationella debatten. Beträffande det franska bolaget Air France blir det alldeles särskilt beskt sedan det visat sig att Concordeplanet inte kan flyga med full passagerarlast — 132 personer — sträckan Paris—New York, utan man måste av säkerhetsskäl ta bort mellan fyra och åtta platser.

Nu väntar man sig att pillret kommer att sötas med olika former av

Torsdagen den
27 april 1972

*Förbud mot civil
luftfart i överljuds-
fart*

statliga subventioner. Den slutsats man kan dra är att det stora flertalet människor, som aldrig kommer att flyga civilflyg i överljudsfart, dels kommer att utsättas för faror och hälsorisker av allvarligt slag, dels kommer att i sin egenskap av skattebetalare få betala för detta tvivelaktiga nöje som möjliggör för en liten privilegierad grupp människor att vinna några timmar på en flygning över Atlanten.

Flygbolagen kommer av flera skäl att tvingas göra SST-linjerna så lönsamma som det är möjligt bl. a. genom att få till stånd reguljära router med SST-plan.

Då kommer, herr talman, den andra omständighet som man bör hålla i minnet in i bilden. Land efter land är i färd med att genomföra överflygningsförbud. Enbart i Europa gäller detta Holland, Schweiz, Västtyskland och de skandinaviska länderna; utanför Europa gäller det länder som Canada, Japan och Förenta staterna. Detta skapar naturligtvis svårigheter för bolagen Air France och BOAC, som det nu i första hand är fråga om, med planeringen av flygrouterna.

Den brittiska tidningen Observer uppgav för litet mer än en vecka sedan att BOAC för att över huvud taget placera order på Concorde har krävt ekonomiska garantier av den brittiska regeringen inför möjligheten att planet kan komma att över huvud taget inte kunna framföras i överljudsfart över viktiga landområden. Detta väntas leda till att den brittiska regeringen själv går till aktion för att tillförsäkra Concorde överflygningsrättigheter i överljudsfart och därmed minska riskerna med de ekonomiska garantier den väntas ikläda sig.

En situation kan därmed komma att inträffa där man alltså inte kan utesluta möjligheterna av diplomatiska påtryckningar på andra länder.

Det är inför en sådan situation som en i luftfartslagen här i Sverige inskriven dispensmöjlighet inger farhågor. Det kan tänkas att den nu är omgiven med så starka restriktioner, inte minst efter trafikutskottets skrivning, att det är svårt att se hur den över huvud taget skall kunna tillämpas. Men det hade sett snyggare ut och hade känts säkrare om lagtexten hade varit "ren" och innehållit ett totalförbud. Det är skäl, herr talman, att erinra om att förbudet inte gäller överflygning med ett överljudsplan i underljudsfart, utan det gäller överflygning i överljudsfart.

Enligt min mening är en stark varning på sin plats inför prövning av eventuellt kommande ansökningar om dispens. Om den första dispensen en gång skulle ges, är enligt min mening fältet öppet för sådana påtryckningar utifrån som nu antyds i den internationella debatten. Med det skulle Sverige komma i en avsevärt sämre position när det gäller att, med statsministerns ord, driva vår uppfattning om det orimliga i dessa typer av flygningar också på det internationella fältet.

Jag har, herr talman, inget yrkande om bifall till motionen — det är meningslöst att uppta kammarens tid med en votering mot ett enhälligt utskottsbetänkande — men jag har velat understryka allvaret i synpunkterna bakom motionen, och jag har också velat uttrycka en förhoppning om att man i fortsättningen kommer att hålla allvaret i dessa synpunkter i minnet.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Eftersom jag i många sammanhang, inte bara här i riksdagen utan också i Europarådet och i pressen, kritiserat produktionen av överljudsplan och varnat för de allvarliga risker som trafik med dem innebär, skulle också jag gärna vilja tillfoga några ord till detta utskottsbetänkande.

Jag kan i allt väsentligt ansluta mig till det som fru Thorsson har sagt. Jag skulle dock vilja påstå att det finns en ytterligare skönhetsfläck i detta betänkande utöver den som fru Thorsson nämnde. Hon pekade på dispensmöjligheten, som kan medföra risk för att man i lägen, t. ex. om vi trängs från andra staters sida – inte minst om vi skulle bli ekonomiskt trängda av stormakterna – kan komma att utnyttja möjligheten att genom dispens tillåta överljudsflyg.

Jag tycker att 2 kap. 4 § i luftfartslagen i sin nya version inte är tillfredsställande utformad. Också detta stadgande är alltså en "skönhetsfläck". Det står där att miljövårdighetsbevis för flygplan skall finnas, om Kungl. Maj:t eller efter bemyndigande luftfartsverket föreskriver detta som villkor för registrering. Det finns en motion där jag som en av motionärerna pekar på att föreskrifter om miljövårdigheten knappast är en uppgift som kan läggas i händerna på luftfartsverket, i varje fall inte ensamt, eftersom detta verk rimligen inte är kompetent att bedöma sådana frågor. Det pekas på vikten av att naturvårdsverket får delta i sådana bedömningar. Jag tycker för min del att det hade varit riktigt att i 2 kap. 4 § föra in en bestämmelse att luftfartsverket och naturvårdsverket tillsammans skall ge föreskrifterna om miljövårdighetsbevis.

Nu säger utskottet att utskottet förutsätter att naturvårdsverket bereds tillfälle att delta vid sådana bestämmelsers utformning. Jag tycker inte att detta är en tillräckligt bindande formulering. Eftersom jag ser att kommunikationsministern är närvarande i kammaren skulle jag därför vilja fråga honom, om vi kan räkna med att det kommer att bli regel att föreskrifter om miljövårdighetsbevis utfärdas först efter det att naturvårdsverket haft tillfälle att yttra sig efter remiss. Detta skulle bättre tillmötesgå motionärernas önskan. Helst skulle jag alltså se att en sådan bestämmelse fördes in i lagtexten, men något yrkande om bifall till motionen bredvid ett enhälligt betänkande tänker jag inte ställa. Det vore dock värdefullt om kommunikationsministern ville göra något uttalande som ger oss trygghet för att naturvårdsverket får ett rimligt inflytande på bedömningen av ärenden angående miljövårdighetsbevis för flygplan.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det hör inte till vanligheten att en departementschef uttalar sig i ett ärende där utskottet är enigt, men det finns kanske anledning, eftersom detta är en principiellt så viktig fråga, att jag gör ett avsteg från den regeln.

Som redan har sagts här är det angeläget att vårt land följer med i den intresseström som finns olika länder runt jorden för att förbjuda överljudsplan. Jag skall inte säga mer om detta nu. Vi skall naturligtvis försöka se till att Sverige även i det här sammanhanget är ett föregångsland, och det blir vi genom att riksdagen antar detta förslag nu.

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Förbud mot civil
luftfart i överljuds-
fart*

Torsdagen den
27 april 1972

*Förbud mot civil
luftfart i överljuds-
fart*

Sedan är det alltså frågan om formerna för tillämpningen av reglerna. Till vad fru Thorsson sade tidigare och i anledning av den motion som finns i frågan om undantagsregler vill jag säga att det såsom utskottet mycket riktigt har sagt var fråga om att skapa en skandinavisk uppgörelse med samtidig lagstiftning i de olika länderna. I det sammanhanget blev frågan om undantagsregler i lagstiftningen en av komponenterna i våra strävanden att få ett skandinaviskt samarbete till stånd på lagstiftningsområdet.

Jag vill inskräpa – även om det kan verka som en paradox – att vi heller icke för dagen kan se något konkret fall där man skulle kunna fatta beslut om ett undantag. Å andra sidan finns det många andra lagar i vårt samhälle där det också finns en sådan här klausul med utan att man kan ange vad som skulle kunna föranleda ett undantag. Jag tror därför inte vi behöver hysa någon oro för att man inte skall handskas med den frågan på ett riktigt sätt.

Vad sedan beträffar herr Wiklunds anförande vill jag kort och gott instämma i vad utskottet har sagt, att naturvårdsverket som en naturlig del i den samhälleliga bevakningen av miljöfrågorna kommer att vara med i bedömningen av miljövärdigheten.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag noterar med stor tillfredsställelse det uttalande som kommunikationsministern gjorde i slutet av sitt anförande. Det stärker och stöder den uppfattning som de motionärer har som yrkar att naturvårdsverket skall delta i utformningen av föreskrifter om miljövärdighetskrav. Jag hyser oro för att bedömningen av sådana ärenden inte blir tillräckligt nyanserad och sakkunnig om inte naturvårdsverket deltar.

Kommunikationsministerns uttalande ökar min förhoppning om att naturvårdsverket i fortsättningen kommer att få tillfälle att göra sådana bedömningar och därmed på tillfredsställande sätt kan komplettera beslutsunderlaget vid behandlingen av ärenden angående föreskrifter om miljövärdighet för flygplan.

Herr TAUBE (fp):

Herr talman! Då ordföranden i trafikutskottet, herr Gustafson i Göteborg, tyvärr är förhindrad närvara på grund av annat uppdrag tar jag mig friheten att ge en liten upplysning framför allt till herr Wiklund.

När vi skulle behandla motionen från folkpartiet av herr Strömberg m. fl. tog vi naturligt nog mycket allvarligt på uppgiften. Vi tog reda på den skandinaviska lagstiftning på området som finns eller planeras. Vi var litet oroliga för att ansvaret för bedömningen skulle vara delat mellan luftfartsverket och naturvårdsverket som motionärerna hade föreslagit, och vi skrev i betänkandet: "Även om utskottet ej kan tillstyrka att naturvårdsverket ges medansvar förutsätter utskottet dock att verket bereds tillfälle att delta vid bestämmelsernas utformning."

Efter vårt första sammanträde i utskottet frågade vi motionärerna om de var nöjda med skrivningen, som tillkommit bl. a. med önskemål om en gemensam skandinavisk lagstiftning. De förklarade att de var ense med utskottet. Vi hade dessförinnan tagit reda på att luftfartsverket och

naturvårdsverket skall göra ett gemensamt bedömande och, som det står i betänkandet, medverka i bedömningen av luftfartygs miljövårdighet.

Jag kan försäkra herr Wiklund att motionen blivit synnerligen välvilligt behandlad, och den är ju i praktiken helt enkelt tillstyrkt av utskottet.

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Förbud mot civil
luftfart i överljuds-
fart*

Fru THOFSSON (s):

Herr talman! Jag måste uttrycka mitt beklagande över att det, efter vad vi nu fick höra från kommunikationsministern, inte fanns möjligheter att skapa skandinavisk enighet kring en "ren" lagtext beträffande detta förbud. Men jag kan inte riktigt bli övertygad om att det var motiv nog för att inte vi i Sverige skulle ha kunnat få ett sådan generellt förbud. Jag kan inte heller finna att ett motiv för denna dispensmöjlighet skulle kunna vara att det betraktas som en praktiskt taget självklar sak att en lagtext måste förutse en undantagssituation. Enligt min mening måste man kunna ifrågasätta även det till synes självklara. Därför frågar jag mig återigen — och jag kan själv inte finna något svar på den frågan: Vår för skall vi ha en dispensmöjlighet för någonting som vi icke vill ha? Vi vill i detta land icke ha överflygningar av flygplan i överljudsfart, och vi är allvarligt oroadade för att en sådan möjlighet skall finnas.

Nu säger kommunikationsministern att vi kan vara övertygade om att man skall handskas med dispensmöjligheten på ett riktigt sätt. Dispensmöjligheten utgör en svaghet i lagen, en spricka i rustningen, och det enda riktiga sättet att handskas med denna dispensmöjlighet måste, herr talman, vara att den över huvud taget icke kommer att användas.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Med utskottets skrivning torde man kunna säga att det i praktiken blir ett generellt förbud mot överflygningar i överljudsfart. Att vi inte ville införa ett kategoriskt förbud berodde på att vi ansåg att man i något speciellt undantagsfall borde kunna ha denna möjlighet till dispens. Men jag föreställer mig att den möjligheten verkligen skall utnyttjas endast i speciella undantagsfall. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Vad herr Persson i Heden nu har att säga ger mig anledning att återupprepa den varning som jag uttalade i mitt första inlägg för att över huvud taget ge en första dispens. Har man en gång gjort det är enligt min mening fältet öppet för ytterligare sådana här situationer där man anser sig böra bevilja dispens, och man är öppen för de påtryckningar som jag befarar kan komma till stånd.

Jag vill alltså upprepa att jag anser det ytterst väsentligt att denna dispensmöjlighet inte kommer att utnyttjas.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Torsdagen den
27 april 1972

*Licensgivningen för
import från
läglöneländer*

§ 23 Föredrogs

Trafikutskottets betänkande:

Nr 10 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Jordbruksutskottets betänkande:

Nr 22 angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden

Näringsutskottets betänkanden:

Nr 19 i anledning av propositionen 1972:41 med förslag till lag om ändring i atomenergilagen (1956:306)

Nr 20 i anledning av motion om offentlig auktorisation av bevakningsföretag

Nr 21 i anledning av motion angående tilldelningen av kontrollgirokonton

Nr 22 i anledning av motion angående pridförändringarna på livsmedel i detaljhandelsledet

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 24 Licensgivningen för import från läglöneländer

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 23 i anledning av motion angående licensgivningen för import från läglöneländer.

I detta betänkande behandlades motionen 1972:1339 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära att inom ramen för GATT och EFTA licensgivningen avseende importen från läglöneländer tillämpades så att fortbeståndet av eljest livskraftiga svenska industrigrenar och av hög sysselsättning inte äventyrades samt att begränsning av importkontingenterna vidtogs för dylika länder där så befanns möjligt.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1339.

Reservation hade avgivits av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp) och Hovhammar (m), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1339 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga att frågan om åtgärder till skydd mot lågprisimport prövades i enlighet med vad reservanterna anförde.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Ett fritt varuutbyte över nationsgränserna är någonting som inte minst vi svenskar har all anledning att vara positivt inställda till. Men just därför måste vi vara uppmärksamma på förhållanden som kan misskreditera frihandelsprincipen — drivs den för långt skadas den på sikt. Alltför snabba ändringar i varuflödet eller väsentliga avvikelser från

normal prissättning kan vålla bekymmer som på tekniskt språk registreras som marknadsstörningar men som för de direkt drabbade innebär arbetslöshet och kapitalförstöring. Textilbranschen och konfektionsbranschen har upplevt detta, och även skoindustrin och möbelindustrin har fått svåra törnar.

De internationella åtaganden som också vårt land självfallet deltar i ger i en del fall möjlighet att återopa skyddsklausuler om allvarliga marknadsstörningar uppstår. Att myndigheterna tar vara på de möjligheterna kan vara avgörande för den fortsatta existensen för svenska företag — ja, kanske för hela branscher. Om vi passivt accepterar omfattande skadeverkningar måste detta — jag säger det på nytt — skapa missnöje med och motstånd mot själva systemet med fritt varuutbyte mellan länderna.

Utifrån den övertygelsen är motionen 1339 skriven. Jag ber att få yrka bifall till reservationen i näringsutskottets betänkande nr 23, i vilken motionens tankegångar följs upp.

I detta anförande instämde herr Magnusson i Borås (m).

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! I den föreliggande motionen 1339 tas de problem upp som anses ha drabbat vårt lands hemmamarknadsindustri bl. a. till följd av import från länder med en i vissa fall avsevärt lägre kostnadsnivå än den som råder i Sverige. Motionärerna pekar på det ökade antalet konkurser i landet under senare år, bl. a. det rekordhöga antalet år 1971 — omkring 4 000.

Motioner med praktiskt taget samma yrkanden har väckts vid de senaste fem årens riksdagar. Dessa motioner har i samtliga fall avslagits av riksdagen på hemställan av bankoutskottet åren 1967, 1968, 1969 och 1970 samt av näringsutskottet senast år 1971. Det finns ingen anledning för mig att utförligt redovisa allt vad som sagts under dessa år. Jag vill dock hänvisa till bankoutskottets utlåtande år 1967 med en utförlig redogörelse för svensk handelspolitik m. m. som lämnats av kommerskollegium samt de remissyttranden som förelåg vid samma tillfälle.

I utlåtandet år 1969 återgavs i sammanfattning resultatet av en översyn av den s. k. lågprisimporten på konfektionsområdet som verkställdes av kommerskollegium. Åren 1969 och 1970 redovisades ytterligare uppgifter om denna import. Kommerskollegium ansåg 1969 att lågprisimporten inom textil- och konfektionsbranscherna i stort sett hade kommit under kontroll genom de åtgärder som vidtagits.

När näringsutskottet under fjolåret hade ärendet under prövning redovisades ett utförligt yttrande av kommerskollegium, vari framhölls att kollegiet sedan länge i nära samverkan med näringslivet kontinuerligt övervakade importutvecklingen. Jag vill i övrigt hänvisa till näringsutskottets betänkande nr 14 år 1971. Utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t utan särskild framställning från riksdagen beaktade de importkonkurrerande hemmamarknadsindustriernas situation även framgent och avstyrkte därför de föreliggande motionerna, vilket också blev riksdagens beslut.

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Licensgivningen för
import från
läglöneländer*

Torsdagen den
27 april 1972

*Licensgivningen för
import från
läglöneländer*

Vid dagens behandling föreligger en särskild PM från kommerskollegium, daterat den 17 mars 1972, angående de handelspolitiska åtgärder som Sverige det senaste året vidtagit mot lågprisimporten. Lågprisimporten är, som där åter bestyrks, föremål för ständig uppmärksamhet från kollegiets och Kungl. Maj:ts sida. Inom ramen för vad vårt lands internationella förpliktelser medger har ingripanden mot marknadsstöran- de import gjorts i inte ringa utsträckning.

Som utskottets majoritet framhåller har det bistånd som främst textil- och konfektionsindustrierna erhåller genom de importbegränsande åtgärderna kompletterats på ett positivt sätt genom omställningsfrämjande åtgärder, exportfrämjande åtgärder och utbildningsåtgärder avsedda att stärka de berörda industrigrenarnas konkurrenskraft.

Det finns även skäl att peka på det stimulansprogram för textil- och konfektionsindustrierna samt för den manuellt arbetande glasindustrin som antogs 1970 och som därefter har förstärkts.

Det bör också påminnas om de nyligen framlagda propositionerna nr 46 och 47 vari föreslås ett program för omställningsfrämjande åtgärder inom dessa branscher samt inom skoindustrin och möbelindustrin liksom ett program för exportfrämjande åtgärder och utbildningsåtgärder omfattande möbelindustrin, snickeriindustrin m. fl.

Utskottets majoritet har efter noggrann prövning kommit fram till att nu rådande förhållande icke kan påkalla någon särskild skrivning till Kungl. Maj:t i ärendet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan samt avslag på motionen 1339.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Man skall ju inte märka ord, men jag kunde inte undgå att lägga märke till en formulering i herr Anderssons i Storfors anförande. Han talade om de svårigheter som "anses" ha drabbat företag på grund av importen från läglöneländer. Han ifrågasätter alltså riktigheten av den beskrivning som lämnats i motionen. Nog skall man känna fakta ganska dåligt för att behöva tala om svårigheter som "anses" ha drabbat en rad branscher. Både i motionen och i mitt anförande nämndes sådana som verkligen haft och fortfarande har betydande svårigheter.

Herr Andersson i Storfors erinrade om att vi återkommit med denna motion år efter år och att den vid varje tillfälle avslagits av riksdagen. Han menade att det var ett besked om att motionen som sådan var onödig. Jag föreställer mig att den uppmärksamhet som frågan har fått här i riksdagen har bidragit till de marginella ingripanden som redovisats av utskottet och som utan tvivel betytt mycket för att man inte skall hamna i ett rent katastrofläge i vissa branscher.

Herr ANDERSSON i Storfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Alla är vi medvetna om att de konkurser som förekommer inte alltid beror på konkurrens från utländska företag med låg kostnadsnivå. Vi har — och det vet herr Regnéll lika bra som jag — inte några exakta siffror över antalet konkurser som har denna orsak, men antalet är utan tvivel lagt i förhållande till det totala antalet

konkurser. Det beror säkerligen på många andra faktorer att företag går i konkurs.

Jag vill gärna säga till herr Regnéll att vi från utskottsmajoritetens sida väl förstått de svårigheter som kan uppstå för vissa företag. Men jag vill samtidigt betona att den nuvarande kontinuerliga övervakningen och av Kungl. Maj:t vidtagna åtgärder för dagen är till fyllest för att man noga skall kunna följa dessa problem. Jag behöver knappast hänvisa herr Regnéll till kommerskollegiets senaste PM. Av detta framgår klart att övervakningen utökats och att vissa nya överenskommelser träffats under det senaste året.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Den fråga som behandlas i utskottsbetänkandet är av stor betydelse för den landsdel, Älvsborgs läns södra del, som jag representerar i riksdagen. Jag vill därför säga några ord i frågan.

Vi är väl alla överens om att Sverige bör föra en liberal handelspolitik. En fri världshandel främjar en rationell arbetsfördelning mellan olika länder och bidrar på så sätt till ökat välbefinnande i alla delar av världen. Med den stora andel av industriprodukterna som vårt land exporterar är det särskilt angeläget för Sverige att hålla på en liberal handelspolitik.

Såsom förhållandena ser ut i världen är det emellertid nödvändigt att göra en del förbehåll i vad jag nyss har sagt. Först har vi beredskapssynpunkten. Ett land måste upprätthålla en godtagbar beredskap för tillverkning inom landet av varor som behövs i en avspärrningssituation i krigstid.

Ett annat förbehåll är att den liberala handelspolitikens fria konkurrens förutsätter att konkurrensen sker på åtminstone något så när likvärdiga villkor. Ren dumping av importvaror har i en del fall förekommit på den svenska marknaden. Detta måste givetvis kunna stoppas. Men även fall som inte kan betecknas som dumping måste enligt min uppfattning under vissa omständigheter kunna motivera ingripanden av handelspolitisk art. Främst gäller väl detta varor, där också beredskapssynpunkten är aktuell, t. ex. i fråga om textil- och konfektionsbranscherna. Alltför stora skillnader mellan olika länder t. ex. beträffande lönekostnaderna kan leda till att även rationellt skötta inhemska företag inte har möjlighet att konkurrera med importvarorna. Följden kan bli företagsnedläggelser med därav följande arbetslöshet och kapitalförstöring. Enligt min mening måste ett land ha rätt att inom ramen för gällande handelsavtal åtminstone temporärt motverka en sådan utveckling med lämpliga åtgärder.

Jag skall gärna vitsorda att regeringen när det gäller textil- och konfektionsbranscherna har vidtagit en del sådana åtgärder. Men det kan ifrågasättas, om inte dessa åtgärder bör kompletteras i en del avseenden såsom reservationen anger. Reservanterna begär en prövning av denna fråga, som också avser andra branscher än textil- och konfektionsbranscherna. Jag vill hävda, att detta är en rimlig begäran. Jag yrkar alltså bifall till reservationen.

Med detta anförande, i vilket herr Persson i Heden (c) instämde, var överläggningen slutad.

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Licensgivningen för
import från
läglöneländer*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 23 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	191
Nej	—	91
Avstår	—	8

§ 25 Översyn av JO-institutionen

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 19 i anledning av motioner om översyn av JO-institutionen.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Min avsikt är inte på minsta sätt att anmäla någon avvikande mening gentemot konstitutionsutskottet som dessutom är enigt. Jag hade inte tillfälle att delta i utskottets handläggning av ärendet, men jag instämmer livligt i vad utskottet har sagt och är glad över att en utredning kommer till stånd.

Jag begärde närmast ordet för att säga att det i utskottets recit borde ha upptagits en hänvisning till den skrivelse som ställföreträdande justitieombudsmannen Gustaf Petrén ingav till riksdagen den 17 januari med synpunkter på JO-ämbetet, grundade på hans erfarenheter. Jag utgår från att vad han där anfört kommer att beaktas av den kommande utredningen i tillämpliga delar och efter prövning i vanlig ordning. Jag antar att det närmast beror på ett förbiseende att hans skrivelse inte har omnämnts i utskottsbetänkandet, vilket jag nu i någon mån vill rätta till genom att anföra detta till protokollet.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 26 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkanden:

Nr 20 i anledning av motioner om statsformen och om kvinnlig tronföljd

Nr 21 i anledning av motion om förlängning av riksdagens vår- eller höstsession

Nr 22 i anledning av motioner om offentliga utfrågningar i riksdagens
utskott

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Om en professur i
fasta jordens fysik*

§ 27 Om en professur i fasta jordens fysik

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 9 i anledning av propositionen 1972:1 i vad avser anslag för budgetåret 1972/73 till de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m. jämte motioner.

Herr GADD (s):

Herr talman! Vi är fem motionärer från fyra partier som har motionerat om inrättande av en professur i ämnet fasta jordens fysik vid Uppsala universitet. Utbildningsutskottet, som har behandlat vår motion, avstyrker densamma i sitt betänkande nr 9. Motionen har alltså fått en ganska vanlig utskottsbehandling. Skälet till att jag tar kammarens tid i anspråk är för att få ett förtydligande från utskottets sida vad man egentligen har för inställning.

Första gången en motion väcktes om inrättandet av en professur i fasta jordens fysik var vid 1970 års riksdag. Vid det tillfället motiverades ganska utförligt varför vi borde satsa medel på detta ämne.

Den fasta jordens fysik studerar metoder för att utforska naturtillgångarna. Sverige har i dag, trots att vi hävdar att vi för en modern näringspolitik, ingen egen forskning på detta område. Vi tvingas utnyttja utländska forskningsresurser för att klara ganska elementära behov. Därför borde ett land som vårt skaffa sig egna forskningsresurser, kanske inte bara av näringspolitiska skäl utan också av säkerhetspolitiska.

Vid 1970 års behandling uttalade sig det dåvarande statsutskottet negativt gentemot dessa synpunkter och hänvisade till att universitetsmyndigheterna inte hade prioriterat detta ämne. Därför avstyrkte man förslaget att inrätta en professur i ämnet.

Vid 1971 års behandling avstyrktes motionen på samma sätt, men då motiverades det med att samtliga berörda myndigheter inklusive universitetskanslersämbetet kunde förväntas vara så positiva i den här frågan, att en professur i fasta jordens fysik mycket snart skulle komma att inrättas. Nu visar det sig att den positiva tolkning som utskottet gjorde vid förra årets riksdag enligt uppgifter från kanslersämbetet enbart har lett till att man där räknar med att en professur kan inrättas tidigast om fem à sex år.

Av det skälet ansåg vi motionärer att man ytterligare en gång borde stöta på och få då svaret av utskottet, på s. 4 i betänkandet: "Då inte i motionen anförts eller annorledes framkommit några omständigheter som talar mot att universitetskanslersämbetet delar denna uppfattning" – dvs. att det bör bli en professur i det här ämnet snart – "anser sig utskottet inte böra tillstyrka yrkandet i den nu ifrågavarande motionen."

Men, herr talman, vi hävdar ju faktiskt i vår motion att universitetskanslersämbetet har en annan uppfattning, och i utskottets betänkande

Torsdagen den
27 april 1972

*Om en professur i
fasta jordens fysik*

har i varje fall vår mening i denna fråga inte vederlagts.

Jag tycker att ärendet blir konstitutionellt intressant i och med de här tre motiveringarna för avstyrkande. Skälet till att vi motionerar är ju att riksdagen skall göra ett uttalande i en prioriteringsfråga. Här avstyrker man alltså motionen trots att vi motionärer hävdar att universitetskanslersämbetet har en från föregående riksdag avvikande mening. Det är mycket beklagligt. Jag skall, medveten om styrkan i ett betänkande från ett enigt utskott, självfallet inte bry mig om att yrka bifall till motionen, men jag anser ändå att det är på sin plats att från utskottets företrädare få ett förtydligande. Vad tycker egentligen utskottet i den här frågan?

I detta anförande instämde herr Hernelius (m).

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag förstår att herr Gadd tycker att utbildningsutskottets betänkande är dunkelt skrivet, men det skall tolkas på det sättet att utskottet är positivt till att en professur inrättas i fasta jordens fysik. Utskottet tar emellertid inte ställning till när detta kan ske, av det skälet att det är väldigt svårt för utbildningsutskottet att ha några bestämda meningar om den ordningsföljd i vilken man kan inrätta nya professurer. Vårt underlag för ställningstagande är inte tillräckligt.

Det här betänkandet skall tolkas positivt. Om det skulle visa sig att kanslersämbetet nonchalerar ett sådant riksdagens uttalande, får riksdagen naturligtvis komma tillbaka och göra ett skarpare och mera markerat uttalande.

Jag har ingen möjlighet att nu, herr talman, uttala något om vilket år vi kan anses komma att ha resurser att inrätta just denna professur, men att det är ett forskningsområde som är angeläget och att en professur här bör komma till stånd är självklart. På det sättet skall de tre riksdagsuttalanden tolkas som herr Gadd har hänvisat till.

Herr GADD (s):

Herr talman! Jag tackar för det förtydligande som utskottets ordförande har gjort här och utgår från att universitetskanslersämbetet noterar vad herr Alemyr har uttalat. I den mån, mot förmodan, kanslersämbetet inte skulle göra det, vågar jag lova att vi motionärer skall återkomma i frågan. Jag uttalar alltså den förhoppningen att utskottsordförandens inlägg kommer att påverka kanslersämbetet i dess prioritering.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 28 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 13 i anledning av propositionen 1972:28 angående anslag för budgetåret 1972/73 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universiteten m. m. i vad propositionen hänvisats till utbildningsutskottet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 29 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 16 i anledning av propositionen 1972:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser anslag till skolväsendet samt högre utbildning och forskning m. m.

Punkterna 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

Lades till handlingarna.

Punkterna 5-7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. avtal och
investeringsvillkor
vid kronoarrenden*

§ 30 Herr förste vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle bland två gånger bordlagda ärenden trafikutskottets betänkande nr 12 uppföras främst och utbildningsutskottets betänkande nr 14 sist.

§ 31 Ang. avtal och investeringsvillkor vid kronoarrenden

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Larssons i Staffanstorp (c) den 11 april framställda interpellation, nr 112, och anförde:

Herr talman! Herr Larsson i Staffanstorp har frågat mig om jag anser avtal och investeringsvillkor av i interpellationen beskrivet slag beträffande kronoarrenden tillbörliga och, om så inte är fallet, vilka åtgärder jag avser att vidtaga för att korrigera ingångna avtal och förhindra att nya sådana eller likartade avtal ingås.

Fr. o. m. den 1 januari i år gäller, såsom herr Larsson också nämner, vid domänverkets upplåtelser av jord på jordbruksarrende den nya jordabalkens lagregler samt bestämmelserna i kungörelsen om upplåtelse av publika jordbruksarrenden. Detta innebär bl. a. att det numera i allt väsentligt gäller samma regler för kronoarrendatorerna som för andra arrendatorer.

Herr Larsson uppehåller sig särskilt vid frågan om underhåll och nybyggnad. I jordabalken finns regler härom. Omfattar arrende bostad för arrendatorn eller hans anställda, skall jordägaren vid tillträdet avlämna bostaden i det skick som föreskrivs i gällande hälsovårdsstadga. I övrigt gäller vad parterna avtalat. Under arrendetiden kan jordägaren vara skyldig att bygga nytt under förutsättning att nybyggnaden behövs med hänsyn till en ändamålsenlig planläggning av jordbruket på arrendestället. Fråga om jordägarens byggnadsskyldighet prövas av arrendenämnd och sådan prövning får påkallas av såväl jordägaren som arrendatorn.

I de fall arrendatorn har uppfört byggnad eller annan anläggning på arrendestället utan att jordägaren är byggnadsskyldig kan han under vissa förutsättningar få ersättning vid den avräkning som skall ske när arrendestället avträds.

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. avtal och
investeringsvillkor
vid kronoarrenden*

Domänverket medger som regel att arrende får överlätas från far till son. Någon ovillkorlig rätt för arrendator att själv välja efterträdare finns inte, även om många arrendatorer tror sig ha en sådan rätt. I jordabalken finns det särskilda bestämmelser om överlåtelse av arrenderätten vid jordbruksarrende.

Till vad herr Larsson nämner om arrendeavgifterna vill jag nämna att jordabalken bygger på principen att parterna fritt får bestämma arrendeavgiftens storlek liksom övriga villkor. Avtalsfriheten är dock inskränkt på så sätt att jordabalken öppnar möjlighet att i samband med förlängning av avtal få arrendeavgiften och övriga villkor prövade av arrendenämnd eller domstol.

De enskilda fall som nämnts i interpellationen kan jag av självklara skäl inte gå in på. I fråga om den nämnda avtalsmallen vill jag framhålla att denna är ett förslag som är föremål för diskussion mellan domänverket och Föreningen Publika arrendatorer. Ett uttalande om denna avtalsmall skulle vara att ingripa i en pågående förhandling.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att jordabalkens regler om jordbruksarrende och möjligheterna att få arrendevillkor prövade av arrendenämnd och domstol utgör ett tillräckligt skydd för arrendatorerna mot otillbörliga arrendevillkor. Jag finner det därför inte påkallat att vidta några åtgärder rörande avtalen med kronoarrendatorerna.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Jag vill gärna framföra ett tack för svaret på min interpellation till industriministern, under vilkens departement numera även domänverkets jordbruk har förts in. Tyvärr kan jag konstatera att svaret på mina frågor är tämligen enkelt och undvikande och visar föga villighet att verkligen ta upp de problem som är förenade med kronans utarrendering av jordbruk.

Jag förstår att statsrådet inte i detalj kan gå in på olika avtalsexempel, men jag vill ändå till kammarens protokoll anföra ett par sådana. De avtalsexempel som jag åberopat i min interpellation visar en skrämmande brist på förståelse för betydelsen av att företagen genom kronans medverkan blir rationella och får en tidsenlig drift. Domänverket kan t. ex. säga till sina arrendatorer: Jovisst, bygg du nytt i ladugården eller uppför gärna en spannmålssilo, men efter 10–15 år skall du skänka detta till oss! – Finns det någon motsvarighet till detta någon annanstans?

För att ta ett exempel från detta hus, herr statsråd, kan vi ju tänka oss att en riksdagsman gör en framställning till förvaltningskontoret om att få sätta in en TV-apparat i sitt arbetsrum. Det skulle vara rationellt, ty det skulle spara tid för honom, det skulle hjälpa honom att hålla sig à jour med politiken osv. Men svaret skulle då bli: Framställningen beviljas, under förutsättning att när mandatperioden upphör tillhör denna apparat riksdagen. Det är i princip detsamma, och jag undrar om det kan vara rimliga avtal.

Herr talman! Jag vill gärna, som jag sade, ta ytterligare ett par exempel från detta avtalsområde och citerar ordagrant ur en skrivelse till en arrendator: "Med anledning av Eder framställning av den 15 februari 1971 medger domänverket Eder rätt att i egendomens kostall installera

automatisk utgödslingsanordning under villkor att anläggningen av Eder underhålls i fullgott skick, att den avskrives under 10 år samt att kronan fritages från inlösen. Efter 10 år skall anläggningen ingå i arrendet, varvid den skall vara utan brister." Sedan arrendatorn dels bekostat anläggningen, dels ställt den i bristfritt skick skall han få betala ett merarrende för sin anläggning. Är detta rim och reson, herr statsråd?

Låt mig sedan anföra ett citat ur en skrivelse från domänverket angående tillbyggnad av en arbetarbostad:

"I skrivelse den 20 april 1970 har Ni hemställt om tillstånd att bygga till en arbetarbostad å egendomen enligt bilagd ritning.

Domänverket konstaterar, att arbetet icke ingår i kronans byggnads-skyldighet.

Verket medger Eder rätt att på egen bekostnad utföra arbetet under villkor att tillbyggnaden underhålls av Eder i fullgott skick, att den av Eder skall anses avskriven på 15 år, att anspråk å inlösen icke uppställs av Eder och att nämnda villkor skriftligen godkännes av Eder."

Jag skall läsa upp slutet också för fullständighetens skull: "Därest Ni lämnar egendomen före 15-årsperiodens utgång är verket villigt att lösa tillbyggnaden till restvärdet, dock högst med resterande femtondelar på av Eder verifierad ursprungskostnad."

Jag vill gärna fråga, herr statsråd: Skall inte kronan ha råd att hålla en ordentlig arbetarbostad? Kan det anses rimligt att kronan efter 15 år tillskansar sig hela denna tillbyggnad gratis? Jag kan försäkra statsrådet att enligt vad som på senare tid blivit känt finns det många underligheter på kronans fastigheter — det finns exempel på att arrendatorn äger en gavel i huset, etc. — underligheter som påtvingats arrendatorerna genom att problemen måste lösas om driften skall kunna upprätthållas.

Jag tror visst inte att domänverkets chefer är av ett speciellt argsint och mot bönder avogt inställt släkte. Det vare mig främmande. Nej, det är väl närmast så att ekonomiska medel överförs i andra investeringar, exempelvis i skogen, och därför saknas det möjligheter att göra nödvändiga investeringar i den jordförvaltning som de är satta att sköta. Men jag tror mig kunna påstå, med kunskap om den utredning i arrendefrågor som för ett par tre år sedan avslutade sitt arbete, att hade dessa förhållanden på domänverkets gårdar då varit litet mera allmänt kända så hade säkert en reaktion däremot synts i utredningens betänkande.

Vad som är mest beklagligt är att dessa gamla konfiskationsavtal uppenbarligen avses bli tillämpade även efter den nyligen av riksdagen beslutade nya jordabalkens ikraftträdande. Domänverkets tidigare underligheter i arrendespörsmål har som bekant dock satt sina spår tidigare i lagstiftningen. Det finns ett utslag av högsta domstolen år 1948. Där hävdades en bestämmelse i ingånget avtal. Den domen avspeglas direkt i 8 kap. 27 § nya jordabalken. Där heter det: "Skulle tillämpningen av arrendevillkoren uppenbarligen strida mot god sed i arrendeförhållanden eller eljest vara otillbörlig får villkoret jämkas eller lämnas utan avseende."

Statsrådets uttalande om den av mig berörda avtalsmallen är felaktigt. Företrädare för Föreningen Publika arrendatorer har upplyst mig om att

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. avtal och
investeringsvillkor
vid kronoarrenden*

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. avtal och
investeringsvillkor
vid kronoarrenden*

föreningen inte känner till någon förhandlingsvilja från domänverkets sida beträffande avtalsmallen. Då den presenterades för föreningen skedde det med en mycket kategorisk kommentar att den mallen skulle helt enkelt gälla.

Till sist, jag vet att statsrådet har mycket arbete och, låt mig erkänna, ett stort och svårt arbete. Men jag tror att det är mycket angeläget, om tiden medger, att syna de här problemen på det praktiska sätt som jag vet att statsrådet Rune Johansson är mäktig. Det behövs uppenbarligen mer än väl. Skall sådana avtal kunna tillämpas har den nya lagens stolta målsättning att ge en viss frihet i avtalen blivit grovt missbrukad av den starkare parten.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag har inte för avsikt att gå in på de enskilda fallen. När herr Larsson i Staffanstorp säger att mitt uttalande om avtalsmallen är felaktigt, så är det väl ändå litet djärvt.

Vi är överens om att här föreligger en avtalsmall som är presenterad av domänverket och att man från föreningens sida har begärt att få diskutera den, och såvitt jag vet har detta inte avisats. Jag kommer att medverka till att den diskussionen föres. Så långt kan jag gå. Jag anser nämligen att det är det som nu är nödvändigt. Så får man se hur kronoarrendatorerna kommer att behandlas sedan de nu innefattas i jordabalken.

Jag förutsätter också att man inom Föreningen Publika arrendatorer är kapabel att föra fram sina önskemål. Skulle de anse att man inte får den möjligheten, är jag beredd att också ta ett samtal med dem.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Jag vill gärna säga tack till statsrådet för det sista uttalandet. Den avslutning som jag gjorde på mitt förra anförande var också en appellering till just det praktiska hanterandet och sunda förståndet.

Annars kan jag upplysa statsrådet ytterligare om att jag har talat med ordföranden i föreningen och att jag här har uppgift om att man svarade så här: Om inte arrendatorerna accepterar att investera som hittills, skulle det icke bli någon investering, eftersom domänverket föredrar att investera i skogen, där investeringarna kan ge en internränta på 15 à 25 procent. Det är alltså uppgifter som jag har fått. Jag bara refererar till dem.

Det var alltså det besked som lämnades beträffande denna avtalsmall. Jag hoppas och tror ändå, herr talman, att den lagstiftning som vi nyligen har beslutat här i riksdagen med större avtalsfrihet för parterna inte skall leda dithän att vi snart måste åstadkomma en ny lagstiftning igen, därför att parterna missbrukar den. Själva andan i lagstiftningen är ju att man skall förhandla som likaberättigade parter. Men om en arrendator måste investera för att kunna driva ett rationellt jordbruk skall kronan hjälpa till med investeringarna och inte bara säga: Nu skall du investera och om 10–15 år skall du skänka kronan detta. — Det kan inte vara riktigt att placera arrendatorerna i en sådan klämma.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag är inte beredd att döma innan jag har hört båda parterna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 32 Ang. information till de anställda vid företagsöverlåtelser m. m.

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Lorentzons* (vpk) den 25 januari framställda interpellation, nr 30, till herr inrikesministern, och anförde:

Herr talman! Herr *Lorentzon* har frågat inrikesministern vilka slutsatser han anser bör dras av vissa exempel på bristande information till de anställda rörande väsentliga förändringar i företagets verksamhet. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara interpellationen.

Det är för mig en självklar utgångspunkt att de anställda bör få information om, men också kunna utöva inflytande över, frågor rörande såväl olika arbetsplatsproblem som företagets förhållande i stort. Genom de fackliga organisationernas insatser har också en utveckling skett som inneburit en ökad informations- och samrådsskyldighet från företagsledningens sida. Det nu gällande företagsnämndsavtalet fastslår således principen att information och samråd skall ske i företagsnämnden före beslut i frågor som är väsentliga för företaget och de anställda.

En tidig och öppen information kan naturligtvis i vissa lägen vara vanskelig att ge med hänsyn till möjligheterna att genomföra exempelvis pågående förhandlingar eller andra planerade men ej beslutade förändringar. En sådan information kan lätt få verkningar som varken gagnar företagets eller de anställdas intresse. Det bör dock enligt min mening vara möjligt att fortlöpande informera företagsnämnden eller dess arbetsutskott om företagsledningens planer och dispositioner. Härigenom kan löntagarna genom sina representanter i dessa organ på ett tidigt stadium framföra sina synpunkter i olika frågor, även om inte alla anställda eller allmänheten samtidigt kan bli informerade.

Jag är medveten om att man inte i alla företag i praktiken lever upp till dessa krav. Det bör dock i första hand ankomma på de anställda själva och deras fackliga organisationer att påtala fall där gällande avtalsbestämmelser åsidosätts. Det måste också fortsättningsvis liksom hittills vara de fackliga organisationernas uppgift att tillvarata de anställdas intressen och krav såväl när det gäller informations- och inflytandefrågor som när det gäller anställningsförmåner och andra arbetsvillkor.

Statsmakterna måste dock vidta åtgärder som underlättar för löntagarnas organisationer att fullgöra denna uppgift. I detta syfte har nyligen en utredning tillsatts rörande arbetsfredslagstiftningen. Man torde kunna vänta sig att utredningen lägger fram förslag som bl. a. vidgar möjligheterna för de fackliga organisationerna att förhandlingsvägen öka medlemmarnas inflytande över olika arbetsplatsfrågor.

Inom kort kommer vidare en departementspromemoria att framläggas

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. information
till de anställda vid
företagsöverlåtelser
m. m.*

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. information
till de anställda vid
företagsöverlåtelse
m. m.*

med förslag om lagfäst rätt för de anställda att bli representerade i styrelserna för vissa företag. Härigenom får de anställda ytterligare en möjlighet till insyn i och påverkan av de centrala frågorna i företaget. Styrelsrepresentationen bör också ge en ny möjlighet för de anställda att verka för en ökad informationsgivning och samråd i företaget i övrigt.

Den s. k. samarbetsutredningen har tidigare lagt fram förslag om ett nytt informationssystem innebärande bl. a. skyldighet för företagen att lämna uppgifter rörande den förväntade och planerade utvecklingen under en femårsperiod framåt i olika väsentliga avseenden. Även om detta system i första hand är avsett att förstärka kontakterna och samarbetet mellan företagen och de lokala och regionala samhällsorganen, förutsätter jag att materialet behandlas i företagsnämnden innan det lämnas till myndigheterna. Systemet bör således som jag ser det kunna fylla även en viktig intern funktion i företagen som ett underlag för information och samråd mellan ledningen och de anställda rörande företagets framtidsplanering. Regeringen avser att till höstrikdagen lägga fram förslag i frågan.

De här berörda åtgärderna bör, sammantagna, på ett verksamt sätt kunna medverka till att de anställdas berättigade krav på tidig information rörande väsentliga förändringar i företagets verksamhet tillgodoses.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min interpellation.

Man kan gå rätt långt tillbaka i riksdagens protokoll och där finna motioner, interpellationer och enkla frågor som har gällt den otillfredsställande ordningen beträffande varsel om driftsinskränkningar, företagsnedläggningar eller andra förändringar som har den största betydelse för de anställda. Ständigt kommer nya händelser som röjer att brister fortfarande råder då det gäller informationen till de anställda om väsentliga förändringar i företagets verksamhet.

Industriministerns svar i dag är till sin tyngdpunkt hänvisningar till vad som möjligen skall komma att hända *senare* — i en framtid alltså — och inte någonting om vad som konkret har vidtagits. Hur kan detta komma sig? De frågor det här gäller har ändå varit aktuella under många år.

Jag har tidigare haft tillfälle att diskutera dessa frågor med statsrådet Rune Johansson som 1967, då i egenskap av inrikesminister, besvarade en interpellation gällande samma företag och delvis samma frågeställning som den som gäller i dag. Då skrev vi 1967 — nu 1972. Det är snart fem år sedan dess och i stort sett har allt blivit vid det gamla. Arbetsarna är i dag lika rättslösa som då. Tillåt mig därför, herr talman, att något kortfattat teckna bakgrunden till min interpellation.

Frågan gäller timade händelser vid företaget Hägglund & Söner i Örnsköldsvik nu senast vintern 1971, i viss utsträckning en parallell till vad som hände sommaren 1967. Vid båda dessa tillfällen var regeringen, såväl som huset Wallenberg, direkt engagerade.

Sommaren 1967 försålde Hägglund & Söner delar av företaget till ASEA. Det skedde den gången bakom regeringens rygg. Nu senast 1971 försålde hela företaget Hägglund & Söner till ASEA, denna gång med

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. information
till de anställda vid
företagsöverlåtelse
m. m.*

regeringens goda minne och medverkan. De anställda ställdes vid båda tillfällena helt åt sidan — de varken varslades eller informerades.

Då Hägglundaffären behandlades i riksdagen vid interpellationsdebatten den 16 november 1967 visade statsrådet Rune Johansson märkbar irritation. Framför allt gällde detta ASEA-direktören Curt Nicolins uppträdande, denne som skött affären för Wallenbergkoncernen och som gått bakom ryggen på inrikesministern och regeringen.

Finansminister Gunnar Sträng uttalade sig på Norrlandsmässan i Luleå samma år med skärpa om herr Curt Nicolins roll i sammanhanget. Till saken hör nämligen att Hägglund & Söner då erhållit stora pengar från samhället genom regeringen och mot uttryckligt löfte att inga transaktioner skulle ske utan regeringens vetskap och godkännande. Ändå försåldes delar av företaget till Wallenbergkoncernen — bakom regeringens rygg.

De anställda var då lika okunniga om vad som skedde som regeringen. De ställdes inför fullbordat faktum. Då försäljningen var klar meddelades det att omkring 800 anställda skulle avskedas. Det var 1967. Hela denna affär kom som en chock för de anställda — de hade ju inte alls blivit informerade. Att det hela skedde under de anställdas semester gjorde naturligtvis inte saken bättre. Försäljningen den gången av delar av företaget Hägglund & Söner kunde med fullt fog betraktas som en skandal.

Men åren går, och vi skriver den 29 december 1971 då de 2 000 anställda vid Hägglundföretaget genom tidiga TT-nyheter och morgontidningar får chockmeddelandet att ASEA-koncernen nu har köpt hela företaget där de var anställda. Självklart blir de obehagligt överraskade. De var ju inte informerade. "Vi har inte blivit tillfrågade!" Affärstransaktionen hade skett utan att de anställda haft den minsta vetskap om den.

Vad som har hänt kan väl betraktas som modern slavhandel. Arbetsköpare kan i dag sälja 2 000 anställda till en annan arbetsköpare utan att höra deras mening eller ens lämna information. Människorna det här gäller har inget som helst inflytande över sitt arbete, sin anställning eller sin egen framtid. De får sälja sin egen arbetskraft och ibland går de över till en annan företagare utan att de har en aning om vem som köpt deras arbetskraft. Denna gång var dock regeringen inte endast informerad. Affärstransaktionen skedde med regeringens goda minne och tillstyrkande. Förhandlaren för Wallenbergkoncernen var även denna gång Curt Nicolin.

Vad jag här har nämnt är endast två exempel. De gäller samma företag. Regeringen har vid båda dessa tillfällen varit engagerad. Med detta som bakgrund kan jag givetvis inte vara helt nöjd med det svar som industriministern givit här i dag. Det är i stort sett endast hänvisningar till vad som möjligen kan hända i en framtid. Överenskommelser och utfästelser hjälper knappast. Måste inte frågan ställas om skärpta lagstadgade regler? Jag hänvisar till vid den senaste LO-kongressen återigen gjorda uttalanden i dessa frågor.

Industriministerns svar tar även upp företagsdemokratiska frågor. En del av dessa, som berör de statliga företagen, behandlades vid gårdagens

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. information
till de anställda vid
företagsöverlåtelse
m. m.*

plenium, och jag skall därför inte ta upp dem i denna debatt. Kärnfrågan är ändå makt åt de anställda och avskaffande av *systemet* § 32. Det ges senare tillfälle att återkomma till denna fråga; statsrådet ställer kommande regeringsförslag i utsikt. Dessa förslag, vilkas innehåll antyddes i statsrådets svar, anser jag därför inte att jag bör gå in på just nu. Dock vill jag göra några kommentarer i detta sammanhang.

Fortfarande upprätthåller arbetsköparna sitt envælde i kraft av § 32 och klasslagar i övrigt. På arbetsplatserna råder arbetsköparnas oinskränkta makt. De anställda kan avskedas utan motivering. De hetsas att höja ett tidigare högt arbetstempo, med ökade fysiska och psykiska sjukdomar som följd. De många olycksfallen, även med dödlig utgång, är ofta resultat av hetsen på arbetsplatserna. Arbetsmiljön försämras. Det heligaste för kapitalisterna är profiten. Det synes som om maskinerna är värdefullare än människorna. Inte ens information om de anställdas närmaste framtid då det gäller anställningen – vilket min interpellation gäller – anser företagen att det finns anledning att kosta på sig.

Opinionen ute på arbetsplatserna, de livliga diskussionerna och de senaste årens strejkrörelser gav till resultat en utredning om demokratin på arbetsplatserna. Men typiskt i detta sammanhang är att vänsterpartiet kommunisterna, som konsekvent har kämpat mot § 32 och klasslagarna, som enda politiska parti inte fick plats i den utredningen.

Att tillsätta en och annan representant för de anställda i företagens styrelser kommer inte att ändra på rådande maktförhållanden.

Redan alla statsrådssvar – sammantagna – på interpellationer under år som har gått om alla dessa fall av bristande information och givna utfästelser i det förgångna borde ha räckt till för att vi i dag skulle haft ett bättre sakernas tillstånd. Jag vågar inte vara optimistisk om de utfästelser som ges i dag. De anställda måste nog se till att genom sin egen kamp sörja för att deras krav på anställningstrygghet och löntagarmakt blir tillgodosedda.

Industriministern slutar sitt svar med att hänvisa till signalerade åtgärder. De bör, säger han, "samtagna, på ett verksamt sätt kunna medverka till att de anställdas berättigade krav på tidig information rörande väsentliga förändringar i företagens verksamhet tillgodoses". Men statsrådet måste ändå förstå mig, då jag säger att jag inte hyser någon större optimism. Erfarenheterna på det här området är nämligen talande nog. Men, herr talman, man får väl invänta de regeringsförslag som enligt statsrådet Johansson kommer att föreläggas riksdagen i höst.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Herr Lorentzon och jag är väl överens på en punkt, nämligen att det är angeläget med ökad information, att det är angeläget att de anställda får möjlighet att påverka sin egen situation i de företag där de arbetar och att de har ett intresse av det. Detta visas inte minst av att såväl LO som TCO vid sina kongresser under fjolåret har begärt att man nu skall se till att det blir representation i företagens styrelser. LO och TCO har tagit upp förhandlingar som inte ledde till resultat, och därför har de nu begärt att en lagstiftning skall komma till stånd.

Om herr Lorentzon tvivlar på att detta ger något resultat, så får det ju

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. information
till de anställda vid
företagsöverlåtelse
m. m.*

stå för hans egen räkning. Frågan om representation, industriell demokrati, har diskuterats i vårt land sedan åtskilliga årtionden tillbaka, men det är först nu som de stora fackliga organisationerna anser sig mogna att begära en lösning av denna stora fråga. Och det må vara mig tillåtet att tro mera på LO och TCO i det här avseendet än på herr Lorentzon. Jag tillmäter alltså detta en utomordentlig betydelse för framtiden.

Nu säger herr Lorentzon att mitt svar siktar mera på vad som kommer i framtiden. Ja, herr Lorentzon, det är ju ändå så i den värld som vi lever i, att vi i mycket hög grad måste lära av erfarenheten. Att upplevelser av det slag som vi mötte 1967 innebär en forcering av lösningen på en del av de problem som vi står inför är alldeles uppenbart. Vi lät naturligtvis inte händelserna kring den affären bara gå förbi. Omedelbart ändrades författningen beträffande lokaliseringslån och kreditgarantilån så att departementet eller dess verkställande organ, arbetsmarknadsstyrelsen och kommerskollegium, fick en med bankerna likvärdig möjlighet till insyn i företagets bokföring. Detta skrivs numera in som en av de klausuler som det företag som får kreditgarantilån eller lokaliseringslån är skyldigt att finna sig i, just för att om möjligt undvika vad vi fick uppleva 1967.

Sedan är det väl också klart att innan vi vidtar åtgärder beträffande informationsverksamheten, insynen, styrelserepresentationen osv., så vill vi utreda detta, och vi vill göra det i samverkan med de fackliga organisationerna. Det tar sin tid. Jag begär inte att herr Lorentzon skall stiga upp och tacka för att vi nu äntligen är på väg att lyckas lösa dessa frågor — jag bara konstaterar att vi är på väg att söka åstadkomma en lösning, även om det dröjer några månader till. Vi kommer ju i dessa dagar att bl. a. publicera förslag om styrelserepresentation.

Det är klart att det skulle vara frestande, herr talman, att gå tillbaka till händelserna 1967. Vi brukar inte gärna diskutera de enskilda fallen, men jag har möjlighet att ur publikationer och ur riksdagens protokoll återge en del som berör den affär som herr Lorentzon talade om.

Jag har — inte minst i en artikel i tidskriften Fackföreningsrörelsen i början av 1968 — varit mycket kritisk mot företaget och framför allt mot den bank som skötte dess affärer. Jag skrev i artikeln:

”I fallet Hägglund & Söner fördes förhandlingar med tredje part utan att inrikesdepartementet, som hade ärendet under utredning, blev informerat. Detta strider mot god förhandlingssed. Men det omöjliggör också att frågan får en så allsidig och förutsättningslös handläggning som är nödvändig för att bästa lösningen skall kunna finnas.”

Jag citerar detta därför att vi har uttalat vårt kritiska omdöme om hur saken har skötts från företagets och bankens sida. Men det finns ingen anledning att gå omkring och ondgöra sig över detta nu. Det har visat sig att den affär som då gjordes innebar en stabilisering i verksamheten uppe i Örnsköldsvik och Mellansel för de delar som var kvar av AB Hägglund & Söner.

Herr Lorentzon nämnde här i diskussionen Wallenbergs och direktören Curt Nicolin, och då tycker jag mig också ha skyldighet att säga följande om handläggningen av Hägglundsaffären. Vid de sammanträffanden som förekom någon gång vid årsskiftet 1967—1968 förklarades det att ingen

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. information
till de anställda vid
företagsöverlåtelse
m. m.*

av dem som förhandlade för ASEA, närmast då direktör Nicolin, eller för inrikesdepartementet, dvs. mina medarbetare och jag, var underrättade om att de fanns en tredje förhandlingspart. Företaget och banken underrättade inte inrikesdepartementet om att man också förhandlade med ASEA, och inte heller underrättades direktör Nicolin om att man förhandlade med inrikesdepartementet. Jag anser det vara korrekt att redovisa det. Om herr Lorentzon inte har känt till detta förhållande, är det självfallet ursäktligt att herr Lorentzon på nytt framför sin kritik, men vad jag nu sagt är fakta.

Denna gången är regeringen underrättad, sade herr Lorentzon, och transaktionen sker med regeringens goda minne. Det stämmer. Vi fick under hand kännedom om de förhandlingar som pågick. Och att vi var intresserade av förhandlingarna är ju en självklarhet, eftersom frågan berör sysselsättningen för åtskilliga människor.

Men låt mig återvända till den artikel i tidningen Fackföreningsrörelsen som jag tidigare har citerat ur. Där hade jag också tillfälle att skriva följande: "Omställningar inom näringslivet i form av produktionsförändringar, sammanslagningar och företagsnedläggelser är en följd av den tekniska och samhällsekonomiska utvecklingen. På längre sikt är de en förutsättning för full sysselsättning och fortsatt framstegstakt. Alla är i princip eniga om nödvändigheten av dessa fortgående omställningar. Denna enighet är en stor tillgång som många andra länder inte har förmånen av. Desto angelägnare är det att vi slår vakt om denna positiva inställning.

Den anställdes oro för sin trygghet och sina arbetsmöjligheter måste mötas med en trygghetsskapande politik från samhällets sida. En första förutsättning är att dessa frågor blir föremål för ett förtroendefullt samarbete och att företagen *i god tid lämnar riktig och fullständig information*. Det är nödvändigt att statliga och kommunala myndigheter får rådrom för att på ett smidigt sätt kunna mildra verkningarna av omställningsprocessen för de friställda."

Om jag försöker bedöma dessa frågor från struktursynpunkt, kan jag inte finna annat än att ett samarbete mellan dessa två företag, framför allt då det gäller tillverkning av fartygskranar och annan utrustning, låg i linje med vad man kunde bedöma som fullt riktigt. Båda företagen konkurrerar ute på världsmarknaden och har en betydande andel i försäljningen av just dessa produkter. Att de då försöker samordna sina ansträngningar för att därmed skapa ett bättre konkurrensmässigt utgångsläge anser jag vara helt riktigt. Det bör också kännas tryggare för de anställda att ha en kraftfull organisation bakom sig med möjligheter att följa den tekniska utvecklingen, att acceptera den och inlemma den i sin företagsverksamhet, samtidigt som man har en utbyggd marknadsorganisation.

När vi blev tillfrågade om en eventuell samordning mellan dessa två företag, var det också ganska rimligt att vi frågade om man var beredd att så långt möjligt ge garantier för en tryggad anställning för dem som är sysselsatta i Örnsköldsvik och Mellansel, och på den frågan svarade man ja. Jag kan också försäkra, att om man från dessa företag hade erbjudit staten att medverka eller samverka i denna företagsbildning, så skulle vi

ha gått in i en diskussion härom. Men vi hade ingen anledning att tränga oss på. Sedd från ren struktursynpunkt och företagssynpunkt tror jag åtgärden är riktig; så har också regeringen bedömt det. Det är klart att vi hade önskat att man kunnat ge de anställda information snabbare, men å andra sidan är det svårt när det gäller förhandlingar; om man i ett ömtåligt förhandlingsläge yppar vad som pågår och det kommer ut, kan resultatet spolieras. Det betyder inte att jag misstänker någon för att gå ut och berätta om sådana här känsliga frågor. Jag förmenar att en representation för de anställda i företagets styrelser – självfallet med den sekretessbeläggning av vad som försiggår som då gäller – ger de anställda möjligheter att på ett tidigt stadium få information och att diskutera och bedöma vad som från de anställdas synpunkt kan betecknas som riktigt och rimligt. Här ställer man då anspråk på ett förtroende för dem man sätter in i dessa styrelser.

Om regeringen eller ledamöter av regeringen blir tillfrågade i en sådan här situation, innebär det naturligtvis i och för sig ett stort ansvar. Man försöker då ta hänsyn till vad som för de anställda, för kommunerna och för landstinget kan vara av värde och göra sin bedömning med utgångspunkt i det. Det är det vi har gjort. Jag hoppas och tror att de månader som gått sedan interpellationen väcktes – jag får be herr Lorentzon om ursäkt för att jag inte haft tillfälle att svara tidigare; herr Lorentzon har varit hygglig att inte anmärka på det – visat att stabiliteten i företagsverksamheten, orderingången, m. m. är minst lika stor efter som före fusionen. Jag för min del kan inte se annat än att såväl de anställda som kommunen är att gratulera till den sammanslagning som skedde. Jag tror att den innebär fullgoda garantier för en stabil verksamhet så långt man nu kan se framöver.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Industriministern säger att regeringen håller på att åvägabringa en lösning av dessa arbetsplatsfrågor. Från den utgångspunkten skulle vi då inte behöva någon längre debatt här i dag, utan vi skulle bara ha att invänta det förslag som kommer från regeringen och som enligt industriministern är att vänta i höst.

Men dessa frågor har i mycket stor utsträckning aktualiserats av arbetarna, framför allt på senare tid. Det har förts livliga diskussioner på arbetsplatserna, och det har förekommit spontana strejker därför att man varit missnöjd med de rådande förhållandena. Detta har också gjort att fackföreningsrörelsen nu ställer dessa frågor i förgrunden på ett helt annat sätt än tidigare. Jag anser inte att det är övermaga av oss att ta upp dessa frågor; vänsterpartiet kommunisterna har i många år i riksdagen kämpat för dessa krav. Det är i och för sig tacknämligt att vi från regeringen kommer att få förslag, som kommer att ligga på riksdagens bord i höst, men med den bakgrund vi har är jag inte alltför optimistisk förrän jag har sett hur dessa förslag kommer att se ut.

Vi förde i denna kammare en debatt den 16 december i fjol. Jag hade ställt en enkel fråga till inrikesminister Holmqvist, och den gällde förhållandena vid Facit och den bristande informationen vid detta företag. Det är bekant för alla i denna kammare vilka svårigheter som där

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. information
till de anställda vid
företagsöverlåtelse
m. m.*

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. information
till de anställda vid
företagsöverlåtelse
m. m.*

rådde för de anställda: avskedanden, hot om avskedanden och annat.

Inrikesministern svarade då bl. a. att frågor om information o. d. är "frågor som kommer att aktualiseras i annan ordning. Regeringen har för avsikt att ta initiativ. Det har signalerats i åtskilliga sammanhang att vi när det gäller de anställdas inflytande inte är tillfreds med den ordning som gäller i dag." Där slutar jag citatet från den debatten. Det är i stort sett samma svar som industriministern ger mig i dag. När vi förde den debatten den 16 december – tio dagar före den sensationella försäljningen av Hägglund & Söner till ASEA – visste inrikesministern självfallet om att den försäljningen skulle ske. Jag menar inte att han skulle ha avslöjat det i den debatten, men det svar han gav mig då ter sig naturligtvis litet underligt när man vet att han kände till det förhållandet.

Jag vill sedan ta upp frågan om produktionen i Örnsköldsvik, tryggheten för de anställda osv. Industriministern har anfört att ordertillgången där nu är stor och att – om jag tolkade honom rätt – det skulle råda säkrare arbetsförhållanden nu än tidigare.

Efter vad man har sett i tidningarna på senare tid måste ASEA och Wallenbergkoncernen i det här fallet kunna klara sysselsättningen där uppe – med tanke på det som hänt när det gäller AGV i Gävle, ASJ i Linköping och de statsbeställningar som tydligen är för handen. Det är möjligt att ett större företag som ASEA och Wallenbergkoncernen kan klara sysselsättningen bättre än Hägglund & Söner kunde göra i synnerhet som man kan påräkna statsmakternas stöd med beställningar.

Jag hade gärna velat ställa en fråga till industriministern, men han förekom mig när han nämnde att det inte – om jag förstod honom rätt – hade varit tal om att Statsföretag skulle kunna gå in som delägare i Hägglund & Söner eller köpa företaget. På ett fackföreningsmöte i Örnsköldsvik meddelade ordföranden i fackföreningen att Statsföretag AB fått erbjudande att köpa Hägglund & Söner, men inte accepterat det. Detta finns också intaget i protokollet från fackföreningsmötet. Jag vet inte vad som är sanning i det här fallet. I den debatt som fördes 1967 – när Wallenbergkoncernen köpte delar av Hägglund & Söner – framskymtade, att regeringen den gången var intresserad av att staten skulle gå in som delägare i Hägglund & Söner, men att företaget inte var intresserat.

Vidare var det mycket intressant att höra – vilket var en nyhet för mig – att Hägglund & Söner förde förhandlingar med regeringen å ena sidan och med Wallenbergkoncernen å andra sidan, utan att någon av dessa hade en aning om att förhandlingarna ägde rum parallellt. Det kanske bättre förklarar händelseförloppet.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag bestrider inte att vpk vid åtskilliga tillfällen fört fram frågan om de anställdas inflytande och möjligheter till medverkan i företagen. Men jag upprepar vad jag sade tidigare, att det var först i fjol som LO-kongressen, liksom TCO-kongressen, var beredd att aktualisera frågan.

Jag tror inte att jag avslöjar någon hemlighet om jag säger att vi från regeringens sida 1967, då jag som inrikesminister hade tillfälle att deltaga i regeringens arbete, tillfrågade LO under hand om man hade ett intresse

av att en lagstiftning kom till stånd. Men LO ansåg då inte tiden vara mogen. När det gäller dessa frågor kommer ansvaret att bli utomordentligt stort på den fackliga sidan. De anställdas representanter skall inte bara sitta som lyssnare utan skall gå in och aktivt deltaga i företagsstyrelsernas arbete för att befrämja utvecklingen i företagen, vilket naturligtvis också indirekt är ett skydd för deras egen anställningstrygghet och för utvecklingsmöjligheterna i företagen. Det är då ganska rimligt att efterhöra vilken uppfattning man har i de fackliga kretsarna, innan beslut fattas i en så utomordentligt viktig fråga.

Jag vill säga till herr Lorentzon att inrikesminister Holmqvist naturligtvis var utomordentligt försiktig i sina uttalanden, när han vid jultiden gjorde bedömningar av möjligheterna till insyn och information. Ett förslag var då under arbete. Det har nu gått några månader. Det föreligger en promemoria beträffande styrelserepresentation, och det pågår arbete med själva informationsverksamheten. Jag har stor förståelse för om herr Lorentzon säger att han vill se resultat; också jag anser att det är resultatet som skall få tala.

Till sist, herr talman, återoppar herr Lorentzon ett uttalande av en ordförande för fackföreningen där uppe om kontakter som skulle ha förevarit. Jag känner inte till om det har förekommit några kontakter med Statsföretag. Men i den artikel i Fackföreningsrörelsen, som jag tidigare citerat ur och som jag står för, redovisar jag att när regeringen 1964 "för granskning fick prognoserna beträffande Hägglund & Söner fann vi dem goda men önskade med företaget diskutera en annan uppläggning av kapitalanskaffningen. Vi erbjöd därför vid direkta förhandlingar med företagsledningen ett samarbete i form av samgående." Förslaget avvisades. Vid kontakt med företaget har jag sagt att om man har ett intresse av att återuppta den diskussion som vi förde 1964 är vi beredda att föra den. Det kan vara ur detta uttalande som fackföreningsordförandens resonemang om ett erbjudande emanerar. Men vad jag förde fram var ett uttalande om en öppenhet för diskussion. Vi tvingar oss inte på företag, och företaget har nu löst frågan på ett annat sätt.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Industriministern säger att LO och TCO först i fjol blev intresserade av en lagstiftning. Det beror väl mycket på det faktum att det blev omfattande debatter ute på arbetsplatserna och att strejkaktionerna spred sig som en löpeld över landet. Det medförde att framför allt LO såg sig tvingad att kräva lagstiftning, när SAF inte var villig att följa de vägar som LO tänkte staka ut. Jag tror att detta bör ligga i botten om man skall värdera frågorna på ett riktigt sätt.

Jag är naturligtvis tillfredsställd med att industriministern ger vänsterpartiet kommunisterna det erkännandet, att vi under många år varit det enda parti i riksdagen som kämpat för arbetsplatsernas folk, för demokrati, medbestämmanderätt etc.

Sedan säger industriministern i sitt svar bl. a.: "Styrelserepresentationen bör också ge en ny möjlighet för de anställda att verka för en ökad informationsgivning och samråd i företaget."

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. information
till de anställda vid
företagsöverlåtelse
m. m.*

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. information
till de anställda vid
företagsöverlåtelse
m. m.*

Jag skulle vilja säga att erfarenheterna från de företag som hittills har tillämpat metoden med styrelserepresentanter utanför den interna kretsen knappast har gett upphov till någon större optimism bland de anställda. Den metoden tillämpas i vissa företag här i landet, men inte märker man någon optimism bland de anställda i de företagen därför att de har fått möjlighet att skicka en representant från fackföreningen till styrelsesammanträdena. Något större mått av information eller inflytande har man inte märkt. I Västtyskland, där systemet har praktiserats sedan en lång tid tillbaka, anser de anställda enligt uppgifter i tidningarna att dessa representanter i bästa fall sitter där endast som gisslan.

Jag skall inte förlänga den här debatten. Jag vill sluta med att säga vad jag tidigare har anfört här, nämligen att jag väntar på att få se de förslag som regeringen kommer att lägga fram i höst. De skall bli mycket intressanta.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag tror det är riktigt att nu avvakta de förslag som kommer och som vi har aviserat. Vi får säkerligen tillfälle att då diskutera styrelserepresentationen.

Jag tyckte nog att herr Lorentzon läste ut litet mer av mitt uttalande än vad det faktiskt innehöll. Jag sade att det är riktigt – det finns ingen anledning att bestrida fakta – att vpk har motionerat om och diskuterat frågan om arbetsplatsdemokrati. Men när herr Lorentzon säger att kommunisterna har varit de *enda* som gjort det vill jag bara stillsamt påpeka att det var under den Brantingska regeringen – 1920, tror jag – som man först tog upp frågan och föranstaltade om utredning. Jag vill också säga att i den dåvarande riksdagen motionerade socialdemokratiska riksdagsmän år 1924 om representation i styrelserna för de anställda, vilket då avslogs.

Man kan säga att det har tagit lång tid. Jag skall inte gå in på allt vad som har hänt under mellantiden, men det som är viktigast ur min synpunkt är att detta sker i samarbete med den fackliga rörelsen – den fackliga rörelse, som 1967 var tveksam, om man då var mogen för att medverka till en representation för de anställda direkt i företagets styrelse. Vad jag tror ligger bakom att man nu känner sig mera säker är att man först har utvecklat en företagsdemokratisk organisation, företagsnämnder osv. Det är inte färdigt på långt när, men det är under utveckling, och då kommer som ett naturligt komplement i detta sammanhang styrelserepresentationen. Men, som sagt, vi får tillfälle att diskutera det grundligare så småningom.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Bara några ord till det sista som industriministern nämnde.

Jag är helt på det klara med att arbetarrörelsen i sin ungdom, när den hade en fåtalig representation i det svenska parlamentet, redan i starten ställde de här frågorna vi i dag diskuterar i förgrunden. Vänsterpartiet kommunisterna fanns ju inte då, men det som vårt parti har gjort ställer jag mot vad det socialdemokratiska partiet har gjort under den tid som

det har suttit i regeringsställning. Det är mycket få initiativ, herr industriministern, som man har tagit under de åren — och det är ändå 40 år.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 33 Ang. planering för civil produktion inom krigsmaterielindustrin

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Israelssons (vpk) den 22 februari framställda interpellation, nr 67, och anförde:

Herr talman! Herr Israelsson har frågat mig om jag har någon plan för krigsmaterielindustrins omställning till produktion för civila ändamål.

Anskaffning av modernt materiel för vårt försvar är av stor betydelse för att försvaret skall kunna fylla sin fredsbevarande uppgift och bidra till att upprätthålla förtroendet och respekten för vår neutralitetspolitik. 1968 års försvarsbeslut innebar — liksom tidigare försvarsbeslut — att en stor del av försvarsutgifterna avsattes för anskaffning av modernt materiel för att bibehålla vår militära styrka. För fyraårsperioden 1968–1972 beräknades utrymmet för materielanskaffning efter omräkning till löpande priser och med beaktande av vissa ramjämkningar uppgå till drygt 8 miljarder kronor. Utgifterna för materielanskaffning under perioden kommer i stort sett att överensstämma med vad som förutsatts i 1968 års försvarsbeslut.

Regeringen har i propositionen 1972:75 framlagt förslag angående försvarets fortsatta inriktning. För nästa femårsperiod är planeringen inriktad på att avsätta omkring 11 miljarder kronor för materielanskaffning och forskning. En förutsättning för att detta skall vara möjligt är dock att väsentliga rationaliseringar och besparingar kan åstadkommas på andra områden inom försvaret. Trots att materielanslagen i fortsättningen väntas bli ungefär lika stora som hittills kan dock — bl. a. genom kostnadsökningar — vissa branscher få vidkännas volymmässigt sett minskade försvarsbeställningar i förhållande till tidigare. De arbetstagare som eventuellt kan komma att beröras av detta utgör mindre än en halv procent av de industrisysselsatta. En sådan totalt sett liten förändring bör kunna kompenseras genom att berörda företag ökar sin civila produktion. Man kan emellertid inte bortse ifrån att vissa företag och orter kan komma att vidkännas omställningsproblem. Det ankommer i första hand på vederbörande företag att vidta de förändringar i produktionen som är erforderliga för att trygga sysselsättningen vid företaget. Industridepartementet följer dock — tillsammans med övriga berörda departement — utvecklingen och överväger för närvarande vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att underlätta de omställningar som det kommande försvarsbeslutet eventuellt kan medföra.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar först herr industriministern för svaret på min interpellation av vilket det ju framgår att man i departementen nu i alla

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. planering
för civil produktion
inom krigsmateriel-
industrin*

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. planering
för civil produktion
inom krigsmateriel-
industrin*

fall överväger åtgärder om det för vissa orter uppstår svårigheter med sysselsättningen i anledning av nedgång i det svenska försvarets beställning och att regeringen ej anser sig kunna tillåta ökad export av krigsmateriel.

Det står väl ganska klart att det nya försvarsbeslutet för budgetåren 1972/73–1976/77, bl. a. genom kostnadsökningar, kommer att leda till volymmässigt minskade försvarsmaterielbeställningar, vilket ju också framgår av interpellationssvaret. Det ligger även nära till hands att antaga att minskningen kommer att rikta sig särskilt mot tung konventionell materiel och kanske i mindre utsträckning mot mera avancerad utrustning.

En sådan inriktning av minskningen i fråga om försvarsbeställningar kommer att slå hårt mot t. ex. Bofors tillverkningar. Det kan också betyda att Karlskoga på ett markant sätt kommer in i bilden då det gäller behov av omställning till civil produktion. Bofors har redan betydande svårigheter med sysselsättningen. Omkring 40 procent av företagets produktion avser krigsmateriel. Någon medveten inriktning att ställa om denna sektor till civil produktion kan knappast spåras. Huvudinriktningen tycks i stället vara att söka utverka exportlicenser för krigsmateriel och den vägen skapa sysselsättning.

Riktlinjerna vid bedömning av exportlicenser togs ju av riksdagen i höstas, och det ankommer på regeringen att tillämpa dessa. Vid ett givet världsläge är det väl knappast varken möjligt eller lämpligt att regeringen av sysselsättningspolitiska skäl gör en liberalare bedömning i fråga om exportlicenser. Redan förhandenvarande svårigheter har lett till att Bofors infört korttidsarbete och varsel om avskedande av 130 arbetare. Dessutom har man ansett sig vara tvungen att varsla om friställande av 300 tjänstemän. I en regeringspartiet närstående tidning den 22 april i år sägs det att ett totalstopp för krigsmaterielexport skulle för Bofors AB innebära att 4 000 anställda måste avskedas.

Det torde stå helt klart att en sådan utveckling är mycket allvarlig för en ort som Karlskoga med ett näringsliv som totalt domineras av ett enda stort företag med krigsmaterielproduktion som ett väsentligt inslag. Till råga på dessa förhållanden kom också den förestående nedläggningen av SMT:s verkstad på orten med ett 40-tal anställda. Det beskedet kom alltså när det i stället är livsviktigt att få dit nya industrier som något kan differentiera ortens näringsliv.

I näringsutskottets betänkande nr 54 år 1971 sägs det: "För tillverkarna av krigsmateriel torde med hänsyn till möjliga förändringar i marknadsläget en beredskap för omställning till civil produktion vara ett naturligt inslag i företagspolitiken."

Som jag tidigare anfört har jag svårt att spåra en sådan beredskap av någon avgörande betydelse. Kvar står då vad samhället – i första hand regeringen – kan göra för att medverka till en omställning för civil produktion av krigsmaterielindustrin på de orter där arbetslöshet hotar eller redan är ett faktum.

I interpellationssvaret sägs att departementen för närvarande överväger vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att underlätta en dylik omställning till civil produktion.

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. planering
för civil produktion
inom krigsmateriel-
industrin*

För Bofors del och indirekt för Karlskoga kommuns del är det nödvändigt att den uppkomna situationen verkligen allvarligt överväges. Från såväl kommunens som landstingets sida har gjorts betydande satsningar utgående från att orten skall utvecklas enligt uppgjorda långtidsplaner. Det förefaller då orimligt och samhällsekonomiskt inte försvarbart att orten förvandlas till en avfolkningsort till följd av utvecklingen inom en krigsmaterielindustri för vars utveckling staten av flera skäl måste ta ansvar. Inför situationen att kommunalskatten skall vara oförändrad kommer svårigheterna ytterligare att öka för den ifrågavarande kommunen.

Fru talman! Jag vill slutligen fråga industriministern om departementet överväger några konkreta planer i vad gäller en krigsmaterielindustri som redan har hamnat i allvarliga svårigheter.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LARSSON i Karlskoga (s):

Fru talman! I interpellationssvaret sägs bl. a.: "Man kan emellertid inte bortse ifrån att vissa företag och orter kan komma att vidkännas omställningsproblem."

Jag begärde ordet för att tala om att Karlskoga tillhör just de orter som kommer att vidkännas omställningsproblem. Som påpekats har man redan drabbats av sysselsättningsproblem. Bl. a. har anställningsstoppet i Bofors gjort att de anställdas antal bara där har minskat med omkring 500 människor.

För närvarande pågår en stor rationalisering. Man har anställt en konsultfirma som sysslar med ekonomisk företagsledning, och det är den som har kommit med förslag om inskränkningar av bl. a. 300 tjänstemän. Det har ingenting med licensgivningen att göra, utan den rationaliseringen skulle – om det hade varit riktigt – ha genomförts för länge sedan. Det är bara synd att den infaller under en period då det är så svårt att suga upp den här arbetskraften. Rationaliseringsexperterna kommer inte att stanna här. Även Nobelgruppen står i tur, och konsultfirmans arbete med rationaliseringar är långt ifrån färdigt. Till bilden hör också det varsel som har utfärdats till arbetsstyrkan på verkstadsgolvet.

I ett samhälle som Karlskoga, som domineras helt av en enda stor industri, är det naturligt att oron växer och en känsla av otrygghet sprider sig när man ser vad som nu sker. Man ställer sig frågan: Vad kommer att hända i framtiden? Här är det ju fråga om friställningar av en storleksordning som vi på det lokala planet inte kan klara av, utan här måste till andra resurser.

Vid samtal som jag haft med industriministern då han var på besök i Karlskoga och även senare, liksom vid samtal med andra regeringsledamöter, har jag bibringats den uppfattningen att Karlskoga skulle erhålla allt det stöd som går att få inom ramen för den närings- och lokaliseringspolitik som riksdagen har fastslagit. Det skulle med andra ord innebära att industrier som vill lokalisera sig till Karlskoga skulle kunna räkna med en välvillig behandling vid ansökan om lokaliseringsslån och

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. planering
för civil produktion
inom krigsmateriel-
industrin*

även på annat sätt erhålla erforderligt stöd för etablering. Det vore värdefullt om industriministern i dag kunde säga att så kommer att ske. Det skulle ju underlätta för den lokala industrikommittén som brottas med de här problemen och även för kommunstyrelsen att intressera företagare att lokalisera sig till Karlskoga, vilket i nuvarande läge är i högsta grad önskvärt.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Fru talman! Såvitt jag kan finna begränsar sig industriministern i sitt svar på herr Israelssons interpellation till att diskutera sysselsättningen inom försvarsindustrin utifrån den framlagda planen rörande försvarskostnaderna under kommande femårsperiod. Givetvis är detta den aktuella utgångspunkten, men det är ändå enligt min mening en alltför stark begränsning av problemställningen.

I en vpk-motion, som ännu inte blivit föremål för behandling i riksdagen, har vi tagit upp frågan i en vidare bemärkelse. Vi menar att frågan om civilt utnyttjande av de vid en nedrustning frigjorda resurserna otillräckligt har uppmärksamats i vårt land. Då avser vi naturligtvis nedrustning i verklig mening, vilket man väl inte kan anse att det framlagda försvarsprogrammet innebär.

Industriministerns interpellationssvar ger inte mycket besked vare sig för de anställda exempelvis vid SAAB eller kommunalmännen i Linköping om vad som statsmakterna anser bör kunna göras för att trygga sysselsättningen med civilt alternativ.

Fortfarande skall det tydligen vara så, att varje tanke på nedrustning skall vila som ett hot över de anställda liksom över vissa orter med denna typ av industri. Det skall tydligen även i fortsättningen vara så att man också skall kunna åberopa sysselsättningsskäl för en fortsatt miljardrullning till krigsmakten.

Att industridepartementet tillsammans med övriga departement följer utvecklingen och överväger vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att underlätta de omställningar som det kommande försvarsbeslutet eventuellt kan medföra, som industriministern säger, skulle möjligen vara en liten ljuspunkt. Den är dock begränsad till föreliggande planer för försvarets omfattning och har inget att göra med en aktiv planering för en verklig nedrustning.

Industriministern anför också att den totalt sett begränsade förändring som kan följa av föreliggande försvarsplaner bör kunna kompenseras genom att berörda företag ökar sin civila produktion.

Även detta är en synnerligen passiv hållning. Utöver det allmänt kända faktum att privatkapitalet inte visar särskilt stort ansvar för de anställda måste man också beakta, att den militära produktionen följer statsmakternas intentioner. Detta motiverar ett särskilt statligt ansvar för sysselsättningen vid en nedskärning av den militära verksamheten.

Jag vill erinra om FN-rapporten "Avrustningens ekonomiska och sociala konsekvenser", vari det beträffande övergången från militär till civil produktion fastslås:

"På kort sikt skulle övergångens smidighet till stor del bero på regeringens förmåga att förutse de typer av problem som kunde uppstå

och på förberedelsernas lämplighet.”

Detta är givetvis allmängiltigt formulerat, men det skulle också kunna vara formulerat för den svenska regeringen i dagens situation.

Det är inte passivitet från regeringens sida som löser problemet. I vpk-motionen har vi begärt att riksdagen uttalar sig för en skyndsam utredning angående utarbetandet av ett program för en omställning till civilt utnyttjande av de vid en nedskärning av krigsmaterielproduktionen frigjorda resurserna och hos regeringen hemställer om ett sådant initiativ.

Vi får som sagt tillfälle att återkomma till frågan när motionen så småningom kommer upp till behandling. Industriministerns interpellationssvar här i dag understryker behovet av ett sådant program för att de anställda inom försvarsindustrin och vissa orter i vårt land inte skall behöva känna en av allt flera som önskvärd ansedd nedrustning som ett hot mot existensen.

Först om man tar i beaktande att i dag betydande resurser, som skulle kunna användas för samhällsnyttig produktion, är bundna till militärt betingad verksamhet kan man angripa problemet från den riktiga utgångspunkten. Då skapar inte nedrustningen i första hand problem utan frigör resurser i fråga om forskning, teknik, yrkeskunnig arbetskraft, maskinpark, hyggnader och pengar — resurser som kan sättas in på andra och produktiva områden i samhället.

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Jag förmodar att herr Berndtson i Linköping anförande var en liten förövning till motionsbehandlingen, och det kan ju vara i och för sig vällovligt. Nu föreligger det ändå ett förslag från regeringen beträffande försvarets fortsatta inriktning, framlagt i en proposition som ännu inte är behandlad. Självfallet har vi emellertid inom regeringens kanslier påbörjat undersökningar, och en del material är också färdigt. Industridepartementet är naturligtvis utomordentligt intresserat av vilka konsekvenser detta förslag kan få på det industriella området, och jag har också redovisat en del av det materialet. Det är dock först sedan riksdagen har fattat sitt beslut i anledning av propositionen som vi mera exakt vet vilka konsekvenser som kan bli aktuella.

Det är i och för sig inte nytt för försvarsindustrin att den kan behöva anpassa en del av sin verksamhet till civil produktion. Herr Larsson i Karlskoga har tidigare påpekat att industrin vid sina rationaliserings- och effektiviseringsåtgärder i syfte att åstadkomma besparingar tvingats antingen till omställning och friställning av arbetskraft eller att försöka vid sidan av försvarsmaterielproduktionen också ägna sig åt civil produktion. Det är klart att det är angeläget att företagen söker anpassa sin produktion med hänsyn till den utveckling som sker.

Jag spetsade faktiskt öronen, när herr Berndtson i Linköping sade att nedrustningen vilar som ett hot över de anställda. Jag hoppas att herr Berndtson inte vill vända på resonemanget och säga att en upprustning skulle hälsas med den allra största tillfredsställelse i våra industrier. Nu tror jag inte att herr Berndtson menade det utan efterlyste en planeringsverksamhet. Spörsmålet är naturligtvis hur långt den skall gå, hur mycket av ansvar vi skall ta över från industriföretagen, som ju är

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. planering
för civil produktion
inom krigsmateriel-
industrin*

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. planering
för civil produktion
inom krigsmateriel-
industrin*

helt privata. Det är, säger jag, i första hand företagens uppgift att vidta de förändringar i produktionen som är erforderliga för att trygga sysselsättningen vid företagen. Vi kan sedan söka bistå dem i det avseendet, men det biståndet skall, menar jag, inte vara beroende av att det är fråga om en försvarsmaterielproduktion. Där kan det vara lättare att dra konsekvensen av de beslut som fattas i riksdagen och kanske också lättare att ge upplysning om hur företagen skall anpassa sin verksamhet. Men vi kan inte ge oss i kast med att säga: Det här skall ni producera, ni skall söka er in på det eller det området.

Tillsammans med medarbetare har jag varit på besök i Bofors och Karlskoga och haft tillfälle att diskutera med representanter för kommunen, de anställda och företrädare för bl. a. Bofors. Det har då varit tal om att forsknings- och utvecklingsavdelningen bör kopplas in på civil produktion. Delvis har så redan skett.

Staten har organ – styrelsen för teknisk utveckling, SUAB och andra – som skulle kunna ge någon form av bistånd för att få forsknings- och utvecklingsarbetet mera inriktat på civil produktion, men huvudansvaret ligger på företagen. Vad vi kan göra är, som herr Larsson i Karlskoga sade, att diskutera formerna för stöd och hjälp åt industrin – och i det sammanhanget självfallet kommunerna och de människor som är berörda av svårigheterna – men det skall ske oberoende av vad det är för ett slags företag som läggs ned. Är det sysselsättningssvårigheter i en kommun, då gäller lokaliseringspolitiken i princip, oavsett var i landet kommunen är belägen. Det är den grundläggande principen i lokaliseringspolitiken. I den praktiska tillämpningen har vi avskärmat stödområdet. Utanför detta krävs speciella beslut av regeringen eller av arbetsmarknadsmyndigheterna, sedan dessa fått regeringens uppdrag. Det är känt sedan länge att på orter där sysselsättningssvårigheterna har varit stora har man satt hela den organisation i tillämpning som skall ge bistånd åt kommunerna. Därför har jag kunnat säga till herr Larsson i Karlskoga och andra – även till kommunalmännen när jag har träffat dem – att om kommunen kommer i uppenbara svårigheter har regeringen självfallet möjligheter att bistå den med de åtgärder som bl. a. lokaliseringspolitiken innefattar. Dessa möjligheter bör kunna stå till förfogande i Karlskoga i en situation där varsel om nedläggningar och varsel om permitteringar har skett. Men det blir ju sedan en prövning av de företag som kan anmäla sitt intresse för eventuell etablering eller expansion inom området.

Fru talman! Jag ser det alltså på det sättet att vi har en skyldighet i största allmänhet mot de kommuner, de orter, där försvarsmateriel-industri finns och som kan komma att beröras av ett beslut som riksdagen så småningom fattar. Av interpellationssvaret framgår att vi redan prövar konsekvenserna och att vi kommer att gå in i diskussioner där så påfordras om det bistånd som vi kan behöva ge.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! Jag vill först gå in på en fråga där industriministern apostroferade herr Berndtson i Linköping. Industriministern vände på hans fråga och undrade om industrierna skulle bli tillfredsställda, om vi i stället företog en upprustning.

Torsdagen den
27 april 1972*Ang. planering
för civil produktion
inom krigsmateriel-
industrin*

Hur chockerande det än kanske kan låta, tror jag faktiskt att det finns en hel del industrier i det här landet som skulle hälsa en upprustning med tillfredsställelse, utgående från sina ekonomiska synpunkter. Jag vill inte direkt göra gällande att vi har en motsvarighet i Sverige till det amerikanska mycket omtalade militärindustriella komplexet, men något drag av detta finns nog också i Sverige.

Jag vill också nu i det här sammanhanget erinra om att vi från vpk:s sida flera gånger under senare år rest frågan om att samhället borde överta krigsmaterielindustrin. Den frågan behandlade vi senast förra året. Men hela tiden har vi förknippat detta med krav på denna industris omställning till civil produktion. Vi har också – senast vid behandlingen under höstriksdagen – krävt att produktionsnivån skall anpassas med hänsyn till enbart vad Sveriges eget försvar kräver. Ett avstående från export, om man ser det på sikt, och en anpassning till svenskt behov av krigsmateriel och användande av överkapaciteten för civil produktion skulle kunna ge en jämnare sysselsättning inom den här berörda industrin. Utrustning som av beredskapsskäl bör hållas intakt vid en sådan omställning för att vid behov kunna höja kapaciteten för produktion av krigsmateriel bör vårdas genom anslag från det allmänna härför, på samma sätt som redan sker med annan materiel av betydelse för landets försvar.

Sverige står ju alliansfritt i fred och siktar på att vara neutralt i krig. Av detta följer att det bör vara ett avgörande svenskt intresse att viktiga delar av krigsmaterieförsörjningen är säkrad genom produktionsmöjligheter inom landet.

En konsekvens av detta är rimligen också att staten, som svarar för landets försvar, också har ett ansvar för utvecklingen inom krigsmaterielindustrin inom landet och detta oberoende av om denna industri är privat eller om den är statligt ägd. Vid uppkomna sysselsättningssvårigheter ter det sig därför naturligt att staten går in med åtgärder för att säkra sysselsättningen med civila objekt, och det är verkligen vad läget kräver i dag.

Industriministern sade här nyligen att huvudansvaret ligger på företagen själva, och det sades ju också i det utskottsbetänkande som jag citerade i mitt förra anförande.

Men att döma av vad som visat sig hittills kan företaget i den ort jag tidigare nämnde inte klara detta på ett tillfredsställande sätt. Vi väntar oss därför snara och effektiva åtgärder för att komma till rätta med problemen.

Herr LARSSON i Karlskoga (s):

Fru talman! Jag kanske skall börja med att tacka industriministern för det svar han gav på min fråga. Jag hade bibringats den uppfattningen – och jag fick den bestyrkt nu – att Karlskoga kan påräkna det stöd som behövs om sysselsättningsproblemen skall kunna lösas. Jag anser detta så mycket mera nödvändigt som jag inte tror att Bofors i någon större utsträckning skall kunna lägga om sin produktion till civilproduktion. Man har inte den maskinparken. Och jag är litet förvånad över att man så tjurigt håller fast vid den. Hur skall man kunna inrikta sig på

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. planering
för civil produktion
inom krigsmateriel-
industrin*

civilproduktion med t. ex. de fruktansvärt stora bormaskiner man har för eldrör? Och så är det i stor utsträckning i Bofors. Man tillverkar tung krigsmateriel och har därför maskiner som är avsedda för den.

Jag tror alltså inte på en sådan omställning av produktionen. Därför frågade jag civilministern om vi kan få stöd för andra industrier som vill etablera sig där för att suga upp eventuellt ledig arbetskraft, så att vi får en mera differentierad industri. Det är, som jag ser det, lösningen på våra problem. Jag tror för min del att det är den vägen som man måste gå.

Sedan skulle jag kanske kunna anföra en hel del kritik mot det sätt på vilket företaget skött sin politik. Man har försökt, det skall erkännas, med civil produktion. Men då har man givit sig in på ett område där konkurrensen var så hård att man förlorade hundratals miljoner kronor. Skulle detta ha skett inom ett statligt företag hade vi sett stora rubriker om det i tidningarna. Men nu var det ett privat företag som gjorde så väldiga felinvesteringar, och då uppmärksammades det knappast alls. Jag skulle kunna peka på företagets personalpolitik. Under några veckor tog man in massor av människor, men två veckor efteråt varslade man om permitteringar. Planeringen inom företaget är alltså under all kritik. Men sådant kommer inte fram i tidningsrubrikerna när det är fråga om privata företag. Jag skulle kunna rada upp liknande exempel.

Jag tror alltså inte så rasande mycket på att företaget verkligen kommer att gå in för att förändra produktionen. Vad man är ute efter är att få licenser för att tillverka krigsmateriel. Och för den tillverkningen har man maskinpark och kunnighet. Den tillverkningen är emellertid inte jag personligen intresserad av, det måste jag deklarera. Vi har här i riksdagen fastställt den politik som vi vill föra när det gäller krigsmateriel, och den tycker jag är riktig. Sedan får vi på annat sätt lösa de problem som uppstår i detta sammanhang.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Fru talman! Industriministern undrade om mitt inlägg var en förövning till motionsbehandlingen. Det kan man möjligen säga så till vida som motionen och interpellationen inte innehåller frågeställningar som är skilda från varandra. Om jag är rätt underrättad har också utskottet vid sin behandling av motionen avvaktat vad industriministern skulle svara på interpellationen. Såvitt jag förstår kan det svar som vi fått i dag inte gärna leda till annan slutsats än att motionsyrkandet är synnerligen befogat.

Industriministern undrar också över innebörden av min formulering att nedrustningen vilar som ett hot över de anställda. Det gör den, eftersom man inte har något program för civil sysselsättning för dessa människor. Vem vill lämna sin arbetsplats utan att ha en annan sysselsättning? Det är väl inte svårt att läsa ut att jag talar för nedrustning och inte för upprustning. Det i vpk-motionen begärda programmet skulle också främja en nedrustning.

Jag skulle också gärna vilja erinra om att en östgötatidning för ungefär en månad sedan kunde meddela, att regeringen lovat att diskutera sysselsättningen med SAAB. Det är väl förståeligt om man i Linköping väntat sig något mer än vad industriministern här i dag på regeringens

vägnar har kunnat redovisa. Det handlar ändå om mycket folk som måste få en annan sysselsättning. Det finns siffror som talar om 25 000 människor som är sysselsatta inom militär produktion, varav naturligtvis SAAB-Scania och AB Bofors är de dominerande företagen. Det är orter som Linköping och Karlskoga, med den starka dominansen av militär produktion, som är särskilt beroende av att det blir en vettig planering för övergång till civil produktion. Man har dock ibland en känsla av att regeringen inte riktigt på allvar tagit itu med dessa stora problem. Den bygger tydligen fortfarande sin planering på fortsatt miljarddrullning till militären.

Det saknar heller inte betydelse för orter som Linköping att också andra produktionsinskränkningar har skapat speciella svårigheter. Uppfattningen att en ökad satsning på civil produktion i Linköping är nödvändig börjar bli alltmer utbredd. Då är regeringsbeskedet här i dag alltför magert. Givetvis är det bra med lokaliseringspolitiska åtgärder som industriministern utlovade i sitt andra inlägg. Men är det ändå inte angelägnare med en planering som gör att projekt av civil natur väntar på en nedrustning som skall frigöra resurser?

Herr industriministern JOHANSSON:

Fru talman! Mitt uttalande gällde naturligtvis industrierna och de anställda när jag tog upp herr Berndtsons i Linköping lilla propå om huruvida nedrustningen skall vila som ett hot eller inte.

Herr Israelsson och herr Berndtson i Linköping söker här gå förbi en huvudfråga, nämligen vem som har ägaransvaret och skyldigheten att se till vilken produktion dessa företag i övrigt skall syssla med när det blir vikande ordertillgång i krigsmaterielproduktionen. Jag säger att samhället skall vara berett att hjälpa till men inte ta över hela det ansvaret. Det skall kunna lämnas uppgifter och besked så tidigt som möjligt till dessa industrier om vad försvarsmaterielproduktionen för svenskt vidkommande kan innefatta. Det tycker jag är riktigt. På det kan vederbörande grunda sina bedömningar av företagets utveckling och möjligheter.

Jag vill inte underskatta de svårigheter som företagen kan komma i när vi beslutar om restriktioner i fråga om krigsmaterielexporten. Att vi i sådana sammanhang har skyldighet att bistå företagen, det ser jag också som riktigt. Men när det gäller att föra in en civil produktion, då måste det i första hand vara företagens egen sak att söka göra en bedömning av vad som skulle vara lämpligt. På vilket sätt regeringen här kommer att gripa in och hur diskussionerna kommer att föras med företagen är jag inte beredd att i detalj gå in på. Men det betyder inte att vi undvikit att ta upp resonemang kring exempelvis SAAB.

Här pågår alltså en uppföljning av vad som kan komma att inträffa och då får vi använda oss av de medel som samhället har till förfogande.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! Industriministern säger att både jag och herr Berndtson i Linköping gick förbi ägaransvaret. I mina anföranden tog jag kanske inte upp exakt det industriministern menar men jag påpekade att det skulle

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. åtgärder för
att förbättra det
näringspolitiska
läget i Södermanland*

vara bättre om ägaransvaret vore samhällets. Det är ju en fråga som vi tidigare aktualiserat. Det finns ju faktiskt en sektor av krigsmaterielindustrin i det här landet som samhället redan har ansvar för. Det skulle vara bättre och lättare att samordna, om samhället ägde denna verksamhet som helhet – det skulle te sig naturligare.

En debatt om dessa frågor hade vi förra året, och det finns ingen anledning att just nu upprepa de argument som då framfördes. Jag ville bara göra detta påpekande.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Fru talman! Vi vill verkligen inte frita privatkapitalet från ansvar. Det bör understrykas att privatkapitalet har ett stort ansvar, men det missbrukas oftast. Därtill är det så att man nu kan gömma sig bakom förändringar, beslutade av statsmakterna, och därmed blir det ett annat ansvarsförhållande även för statsmakterna.

Jag tycker inte att industriministern heller bör känna sig alltför ledsen om vi ändå hyser större tilltro till regeringen, när det gäller förmåga och vilja att utarbeta ett civilt program, än till spekulanterna inom privatkapitalet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 34 Ang. åtgärder för att förbättra det näringspolitiska läget i Södermanland

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Gustavssons i Eskilstuna (s) den 23 mars framställda interpellation, nr 100, och anförde:

Fru talman! Herr Gustavsson i Eskilstuna har frågat mig om jag i anledning av metallmanufakturutredningens rapport är beredd att redovisa förslag till åtgärder som kan medverka till ett förbättrat näringspolitiskt läge i regioner i Södermanland, vid vilkas problem rapporten fäster uppmärksamhet.

Den bedömning som metallmanufakturutredningen nu redovisat under pågående utredningsarbete bekräftar de farhågor som förelegat och som föranlett att utredningen tillsattes. Utan tvivel står delar av järn- och metallmanufakturindustrin inför svårigheter. Genom branschens stora betydelse för sysselsättningen på vissa orter, främst Eskilstunaregionen, kan utvecklingen förutses medföra regionala problem. Därtill kommer att industrin vid sidan av metallmanufakturbranschen enligt utredningens bedömning saknar en kompenserande expansionskraft inom Eskilstunaregionen och andra delar av Södermanlands län. Utredningen anser sig redan nu kunna slå fast att de förslag som den senare kan komma att lägga fram inte ensamma kan bidra till en tillfredsställande lösning av detta vidare, regionala problem. Man hemställer därför att problemen uppmärksammas även av andra offentliga utredningar, vilkas arbete har anknytning här till, och att särskild hänsyn över huvud taget tas till regionens problem vid utformningen av den statliga politiken.

När det gäller Eskilstunaregionens utveckling anser jag det viktigt att en bedömning sker mot bakgrund av den ensidiga struktur som näringslivet där har. Av olika näringsgrenar svarar industrin för en ovanligt hög andel av sysselsättningen. Denna brist på differentierade sysselsättningsmöjligheter innebär självfallet speciella problem alldeles oavsett vilken utveckling industrisektorn i fortsättningen kommer att få.

Jag finner det vara värdefullt att utredningen redan nu fäst uppmärksamheten på dessa problem. Innan man mer konkret tar ställning till frågan om lämpliga åtgärder anser jag dock att utredningens betänkande bör avvaktas. Utredningens arbete beräknas vara färdigt kring årsskiftet 1972–1973. Jag är således inte beredd att i dag redovisa detaljerade förslag till åtgärder inom detta område.

Däremot finns det enligt min mening redan nu anledning till uppmärksamhet beträffande vad som kan göras för Eskilstunaregionen och andra delar av Södermanlands län inom ramen för de åtgärder staten vidtar. Jag vill här bl. a. peka på att delegationen för de mindre och medelstora företagen nyligen genomfört en studie av behovet av och tillgången på industriell service i Flen-Katrineholmsregionen. Som en vidareutveckling av detta arbete kommer delegationen – efter uppvaktning av representanter för länsstyrelsen och landstinget – att medverka i en försöksverksamhet med ökat utbud av industriell service i Södermanlands län. Enligt planerna skall försöksverksamheten starta under hösten och pågå t. o. m. nästa vår. Den organiseras i samarbete med länsstyrelsen, landstinget och företagarföreningen. I slutskedet avses en utvärdering av verksamheten bli gjord.

Den rådande situationen inom länets näringsliv är alltså sådan att vissa insatser kan vara motiverade, och detta kommer regeringen också att ta hänsyn till t. ex. i samband med prövning av frågor om lokaliseringslån till företag i länet.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min interpellation angående åtgärder för att förbättra det näringspolitiska läget i Södermanland. Svaret andas alltigenom förståelse för de problem som föranlett interpellationen. Dessa problem är utvecklingsbetingade. En viss näringsgren – i detta fall metallmanufakturindustrin – pressas särskilt hårt av utifrån kommande konkurrens. Detta medför stora påfrestningar för landsdelar som till stor del baserar sin försörjning på denna näringsgren. Det hela blir särskilt besvärligt när de strukturella problemen förenas med de konjunkturbetingade.

Med god hjälp från av regeringen föreslagna åtgärder förefaller en allmän uppgång vara förestående. Jag noterar nu också med tillfredsställelse att regeringen även är beredd att medverka till åtgärder som syftar till att möta de strukturella problem som gjort sig synnerligen kännbara i Södermanland.

Genom interpellationssvaret har metallmanufakturutredningen fått en positiv och auktoritativ reaktion på sin anmälan om att även vid sidan av denna utredning verkande statliga organ bör bidra med förslag till utvecklingsstimulerande åtgärder i Eskilstunaregionen och i övriga Söder-

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. åtgärder för
att förbättra det
näringspolitiska
läget i Södermanland*

manland. Vad metallmanufakturutredningen önskade i sin anmälan var såväl åtgärder som direkt ger sin stimulerande verkan till näringslivet som sådana som verkar genom exempelvis vidgade utbildningsbetingelser och förbättrade kommunikationer. Lokalisering av statliga verk och verksamheter åsyftades även.

Det är riktigt att, som industriministern nämner i sitt interpellations-svar, bristen på differentierade sysselsättningsmöjligheter rymmer allmänna problem. Ensidigheten är också en hämmande faktor, även i vad gäller utvecklingen av den traditionella industrin. Denna utveckling kan hämmas om inte sysselsättningstillfällen, också utanför denna sektor, står till buds för familjemedlemmar som önskar sådana. Detta understryker ytterligare behovet av utvecklingsfrämjande åtgärder över hela fältet.

I interpellationssvaret, där det naturligt nog anmäles att detaljerade förslag inte är att vänta innan metallmanufakturutredningens betänkande föreligger, lämnas två särskilt värdefulla konkreta meddelanden. Det ena är att delegationen för de mindre och medelstora företagen i samverkan med länsstyrelsen, landstinget och företagarföreningen kommer att bedriva försöksverksamhet med ökat utbud av industriell service i Södermanlands län. Det andra är regeringens utfästelse att beakta den rådande situationen inom länets näringsliv vid prövning av frågor om lokaliseringsslåen till länet.

Jag vågar försäkra att de insatser från regeringens sida som här anmäles och som i fortsättningen mot ses skall få respons i Södermanland. Det yrkeskunnande som där finns, inte minst inom metallindustriområdet, borgar för detta och är en utvecklingsfrämjande tillgång som bör tas till vara. Att industrin själv har ett stort ansvar bl. a. för att förbättra sin totala miljö måste naturligtvis också betonas.

Beredvillighet till och beredskap för att i ökad omfattning verka som god basorganisation även i de avseenden som interpellationen berör finns hos södermanländska kommuner och länsorgan.

Än en gång ber jag att få tacka industriministern för det positiva svaret på min interpellation.

Herr HEDIN (m):

Fru talman! Jag tycker det är bra att problemen för näringslivet i Södermanlands län aktualiseras här i riksdagen och att regeringen har en positiv inställning till åtgärder som kan bidra till nyetableringar eller till differentiering av näringslivet inom Södermanlands län. I första hand nämner industriministern här i svaret lokaliseringsspolitiska åtgärder, och det har jag ingen erinran mot.

Jag tror för min del att det finns väldigt goda förutsättningar för industrin, både för storindustri och för mindre företag och också för metallmanufaktursektorn i vårt län, även om det framför allt i Eskilstuna-regionen behövs en viss omstrukturering. Ja, det är kanske rättare att säga att det behövs en fortsatt omstrukturering, för det har ändå skett en hel del, i synnerhet under de senaste tio åren, i det avseendet.

Södermanlands län har ett bra geografiskt läge. Det ligger nära de stora konsumtionsorterna i Mälardalen och framför allt då Storstock-

holmsregionen. Det har nära till vattenvägar – Mälaren och Östersjön med förbindelse med omvärlden. Men det finns ändå många problem som måste lösas. Det behövs inte bara lokaliseringsslån, som industriministern utlovade, utan det behövs också - och naturligtvis i första hand – en allmän god service både för företagen som sådana och för alla dem som är anställda vid företagen. Detta är inte bara en lokal och regional fråga utan också en fråga som staten kan påverka på olika sätt. Låt mig i sammanhanget bara peka på ett par områden, där industriministern har anledning att vända sig till sina kolleger i regeringen för ett samarbete. I första hand gäller det kanske kommunikationsministerns fögderi, som Bengt Gustavsson i Eskilstuna parentetiskt nämnde.

I fråga om SJ:s lokaltrafik är det mycket övrigt att önska i Södermanland, t. ex. beträffande lokaltrafiken mellan Eskilstuna och Stockholm och mellan Katrineholm respektive Nyköping och Stockholm. Trafiken på sistnämnda sträcka har i dagarna varit föremål för en stor debatt, och i går uppvaktades kommunikationsministern i det ärendet. Man är i orten mycket upprörd över att SJ har beslutat lägga ner lokaltrafiken.

Sedan har vi också landsvägarna, som är kanske ett ännu större problem. Där är förbindelserna mellan Södertälje och Läggesta på Europaväg 3 mycket dåliga. Mellan Katrineholm och Järna är förbindelserna inte heller särskilt bra, och på sträckan Nyköping–Järna är vägen delvis mycket dålig. Nu håller man där på med en utbyggnad av en del av motorvägen, men det arbetet tar sin tid, och även när det är färdigt återstår mycket att göra. Det är mycket angeläget att man ser över vägproblemen, eftersom Södermanland är ett län med oerhört stark genomgångstrafik och på grund därav mycket hårt belastade vägar utöver den så att säga egna trafiken.

Vidare tycker jag att industriministern har anledning konferera med utbildningsministern, ty hur paradoxalt det än kan låta har man i Eskilstuna, trots lågkonjunktur och trots rådande arbetslöshet en uttalad brist på fackutbildat folk. Jag kan som exempel ta Stenmans Låsfabrik AB i Eskilstuna – som är en stor industri – där man i dag söker 30 kvalificerade, yrkesskickliga arbetare men inte kan få någon. Detta är ett verkligt stort problem inom industrin, och det kommer sannolikt att bli ännu större i framtiden, om konjunkturen svänger.

Naturligtvis är många olika åtgärder tänkbara för att råda bot på sådant, och ett visst ansvar ligger väl där på industrin själv, men för min del tror jag att det i första hand är allmänna åtgärder från utbildningsministerns sida som behöver vidtas. Vi bör i utbildningen försöka popularisera arbetet inom industrin. Tyvärr är det så i dag att alltför många ungdomar inte vill arbeta inom industrin, och det tror jag att vi skulle kunna få en ändring på genom åtgärder inom utbildningsväsendet.

Av allmänna åtgärder – som jag här inte skall närmare ingå på – betyder givetvis den allmänna närings- och skattepolitiken samt EEC-frågan mycket, men det är väl en sak som ligger något vid sidan om vad vi i dag diskuterar.

Slutligen vill jag säga att jag i likhet med Bengt Gustavsson i Eskilstuna är mycket tacksam för att man nu i Södermanlands län skall sätta i gång

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. åtgärder för
att förbättra det
näringspolitiska
läget i Södermanland*

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. åtgärder för
att förbättra det
näringspolitiska
läget i Södermanland*

den i svaret berörda försöksverksamheten i samarbete mellan länsstyrelsen, landstinget och företagarföreningen. Den verksamheten skall ju börja i höst och pågå t. o. m. nästa vår. Det enda jag personligen tycker verkar litet egendomligt är att tiden är så kort, men det kanske är möjligt att fortsätta försöksverksamheten sedan. Jag föreställer mig nämligen att det kommer att bli mycket svårt att få fram ett tillräckligt stort material under en så pass kort försökstid.

Även jag är tacksam för det lämnade svaret, som jag tycker att det ligger mycket positivt i.

Herr EKINGE (fp):

Fru talman! Här har vi nu fått en liten Sörmlandsdebatt mitt i det vanliga riksdagsarbetet, och det är kanske en del som förvånar sig över det. Annars brukar vi ju hålla oss till Norrlandsdebatter när det gäller besvärigheterna på arbetsmarknaden och svårigheterna på arbetslivets område.

Man anser väl i regel att Södermanland ligger så nära ett stort expansionsområde, att det inte borde ha några egentliga problem av det här slaget, men det är kanske signifikativt att problemen uppenbarar sig just inpå knutarna till detta stora expansionsområde. Det här är säkerligen någonting som man bör observera, och det är därtill ett förhållande som måste bli föremål för fortsatt omtänksamhet.

Industriministerns svar har av både herr Gustavsson i Eskilstuna och herr Hedin tolkats som positivt, och till sitt anslag kan man väl säga att det är positivt. Men man kan även ha avvikande mening, litet grand beroende på från vilken utgångspunkt man betraktar svaret. Det positiva anslaget i inledningen av svaret kanske inte byggs upp till den motsvarighet i avslutningen som man gärna skulle ha velat se. I den senare delen av svaret säger industriministern: "Innan man mer konkret tar ställning till frågan om lämpliga åtgärder anser jag dock att utredningens betänkande bör avvaktas." Litet längre fram i svaret säger industriministern: "Däremot finns det enligt min mening redan nu anledning till uppmärksamhet beträffande vad som kan göras för Eskilstunaregionen och andra delar av Södermanlands län inom ramen för de åtgärder staten vidtar." Och så slutar industriministern med att säga: "Den rådande situationen inom länets näringsliv är alltså sådan att vissa insatser kan vara motiverade — —."

Jag skulle ha önskat att industriministern uttalat sig mera bestämt. Men slutet blir bättre när industriministern där konstaterar att regeringen i samband med prövning av frågorna också kan komma in på en prövning beträffande lokaliseringsslån till företag i länet. Hittills har Eskilstunaområdet betraktats som temporärt stödområde. Nu synes det föreligga möjligheter för företag i länet i dess helhet att komma i åtnjutande av lokaliseringsslån. Det är så mycket mera angeläget som frågan — det har här också mycket riktigt klargjorts — inte bara kan gälla Eskilstuna. Eskilstunaregionen brottas i viss mån med samma problem som berörts i det förra interpellationssvaret, och jag tolkar också det svaret av industriministern som positivt för Södermanland, dvs. så att man skall ta ansvar för och hänsyn till försvarsindustrins omläggning och de problem

som kan följa i försvarsdebattens spår. Eskilstunaindustrin berörs i högsta grad av detta, men det gör också andra delar av länet.

I detta sammanhang vill jag gärna passa på tillfället att understryka den tillfredsställelse jag kände då jag i dagens tidningar läste om de möjligheter till stödindustri som industriministern lovade den delegation som i går uppvaktade honom med anledning av de problem som uppstått i en del av Eskilstunaregionen, närmare bestämt i Strängnäs kommun — problemen gäller inte minst Åkers krutbruk, som är en försvarsindustri. Ur sörmländsk synpunkt är man tacksam för den positiva inställning som då visades. Den är faktiskt, som jag ser det, t. o. m. mera positiv än svaret på interpellationen.

Det finns naturligtvis fortfarande en del negativa synpunkter att anföra. När industriministern uttalar att han är beredd att ge företag i hela länet möjligheter till lokaliseringsslån, hoppas jag att detta i allra högsta grad kan gälla den norra delen av Södermanlands län, Strängnäsområdet, som uppenbarligen drabbats av åtgärder som staten själv vidtagit. Jag skulle våga mig på den tolkningen att industriministern inser att det är så pass allvarligt att etablerade industrier flyttar från Strängnäsområdet att det bör kompenseras genom statliga åtgärder. Att det sker en utflyttning av en industri som redan är etablerad, och detta vid en tidpunkt när denna industri står i begrepp att utvidga ytterligare, är mycket anmärkningsvärt och beklagligt.

Vågar jag alltså tolka statsrådet så att sådana tveksamma åtgärder bör kompenseras genom de positiva åtgärder som statsrådet har talat om både i dag och i går? I så fall tror jag man har anledning att se något ljusare på situationen framöver.

Länsarbetsnämndens rapport om arbetslöshetsläget i Södermanland i april är faktiskt inte särskilt ljus. Visserligen har, som det anförts, antalet arbetslösa minskat sedan föregående månad, men det är fortfarande betydligt högre än i mitten av april 1971. Detta är så oroande att man måste angripa det här problemet från olika utgångspunkter. De olika åtgärder som inte minst herr Hedin talade om behöver jag alltså inte gå in på. Jag kan bara i det avseendet instämma med honom. Det kan inte vara tillfredsställande om man vidtar åtgärder på vissa avsnitt men uraktlåter andra, exempelvis transportsidan, utbildningen osv. Olika åtgärder måste stödja varandra så att länet blir så attraktivt det skulle kunna vara.

Fru talman! Med dessa ord har jag alltså velat tolka det intryck jag har av industriministerns inställning — nämligen att hans positiva inställning till problem i Södermanland förstärkts sedan interpellationssvaret skrevs. Är detta riktigt tillhör jag dem som gläds över den utvecklingen.

Herr HAGNELL (s):

Fru talman! Det är glädjande om Eskilstuna med sina speciella manufakturingsproblem får ett ökat stöd och kan ersätta arbetslösheten med full sysselsättning. Låt mig bara knyta an till några andra saker i svaret, där det sades att delar av järn- och metallmanufakturindustrin står inför svårigheter. Det är svårigheter som är uppenbara inom stora delar av landet, inte bara inom det här området, även om det finns markerade svårigheter just i Eskilstuna.

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. åtgärder för
att förbättra det
näringspolitiska
läget i Södermanland*

Torsdagen den
27 april 1972

*Ang. åtgärder för
att förbättra det
näringspolitiska
läget i Södermanland*

Att de svårigheterna skulle komma kunde skönjas redan för tio–tolv år sedan när den tyska metallmanufakturindustrin var på väg upp och vi kunde räkna ut att det skydd som efterkrigstidens avsaknad av konkurrenter ute i Europa utgjorde inte längre skulle finnas. Internationell konkurrens skulle alltså komma tillbaka och pressa tillbaka oss.

I det läget hade jag nöjet att föra en del samtal i Eskilstuna med företagsledare i företag med från några hundra upp till flera hundra anställda för att se efter om man kunde få till stånd en ökad samverkan företagen emellan – på försäljningssidan, utvecklingssidan och produktionssidan – för att gemensamt möta de kommande ökade svårigheterna.

Tyvärr fanns inget intresse inom det enskilda näringslivet för att samverka och stärka sin ställning. Man tyckte kanske att situationen för ögonblicket inte var hotfull. Vad som ligger framåt i tiden är så lätt att bortse ifrån. Det var också uppenbart att man hade svårigheter att nå fram till ett samarbete. Det är svårt att samarbeta företag emellan, och för att ett sådant samarbete skall stimuleras behöver ofta en ny intressent gå in med pengar – kanske staten, om ingen annan gör det.

Efter det tillfälle jag nu åsyftade för tio–tolv år sedan har det hela utvecklats så att det var full och överfull sysselsättning i den här branschen. Svårigheterna har kommit senare, men i mellantiden hade man en epok då man trodde att träden skulle växa till himlen. Man importerade till den här branschen, och till den här staden, tusentals metallarbetare – och där står man med sin tvättade hals! Kortsiktig politik när det gäller import av arbetskraft får sonas efteråt. Ett statligt företag – myntverket – som man hade avsett att placera i Söderhamn har flyttats över till Eskilstuna, och det skall snart komma dit. Det ger väl alltid sysselsättning åt några av dem som man har importerat för mycket. Men jag vill understryka att om vi skall driva en näringspolitik på sådana här områden måste vi i tid knyta ihop den med vår arbetsmarknadspolitik och inte inrätta oss bara efter de högkonjunkturtoppar som kanske råder i ett visst ögonblick.

En sådan försöksverksamhet som omnämnes här liksom ökade lokaliseringsslån är välkomna åtgärder för att hjälpa den här regionen. Men vi vet att de lokaliseringsslånepengar som AMS förfogar över är slut; det finns inga mer för det här budgetåret utan vi får vänta till nästa budgetår. Därför hoppas jag att industriministerns uttalande om att man skall satsa mera i form av lokaliseringsslån också betyder att man satsar mera pengar från regeringens sida så att verksamheten kan utvidgas på det ställe som nu är aktuellt men också på andra ställen som har behov av ökad sysselsättning.

Jag vet ett län, där 15 000 av 120 000 yrkesverksamma vill ha jobb. Det är 12 procent av den yrkesverksamma gruppen som står utanför och vill komma in på arbetsmarknaden i olika former. På många håll finns behov av en liknande försöksverksamhet och mera lokaliseringsslån. För närvarande lämnas ett bidrag på 65 miljoner kronor om året till inre stödområdet. Till det allmänna stödområdet kan man ge lokaliseringsslån på ca 250 miljoner kronor per år. Det är pengar som skall betalas tillbaka. Det är mycket små belopp i förhållande till de investeringar som behöver göras. Enbart en koncern med drygt 10 000 sysselsatta behöver investera

för 200 miljoner kronor på ett år för att hänga med i utvecklingen; det är nästan hela det belopp som ges för att skapa sysselsättning inom stödområdet och utanför stödområdet med hjälp av bidrag och lokaliseringslån.

Det är glädjande att man nu går in i branschen på den här orten, även om tiden har gått. Det borde ha bedrivits en annan arbetsmarknadspolitik under mellantiden, och under de goda åren borde förberedelser ha gjorts; då hade man inte behövt ha så stora problem och bekymmer nu. Det är glädjande att man går in i branschen här, men behovet är lika stort att på åtskilliga andra håll i det svenska samhället skapa sysselsättning nu när arbetslösheten tyvärr växer.

Industriministern har en stor och svår arbetsuppgift framför sig. Om han skall kunna lösa den, måste finansministern ge honom mera pengar, antingen i form av omfördelningar inom den budget som finns eller i form av nya skattepengar som förs in i näringslivet. Vi skall inte inbilla oss att vi utan pengar kommer att ge människor full och trygg sysselsättning för framtiden heller. Även om konjunkturen går upp, vilket vi alla hoppas, kommer inte alla människor att bli efterfrågade, utan vi får räkna med att olika fickor av sysselsättningssvårigheter kommer att finnas kvar, geografiskt och branschvis.

Detta är ett bra initiativ, och jag önskar att det skall få en tillräcklig bredd för att lösa de stora och allvarliga problem som vi står inför.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 35 Interpellation nr 129 ang. organisationen vid SJ's driftsavdelningar

Ordet lämnades på begäran till

Herr BJÖRK i Gävle (c), som yttrade:

Fru talman! Statens järnvägar planerar att fr. o. m. den 1 juli 1972 omorganisera vissa delar av sin lokala organisation vid driftsavdelningarna. Då det gäller Gävledistriktet föreslås i föreliggande organisationsförslag att Örbyhus skall överföras från åttonde till sjätte driftsdistriktet. Norra Uppland har i stor utsträckning på olika sätt ett starkt geografiskt samband med Gävleregionen. Därför anser jag att Örbyhusområdet även i framtiden bör tillhöra åttonde driftsdistriktet. Även om man i förslaget tar mycket stor hänsyn till länsgränserna, vore det värdefullt om man kan göra avsteg från denna gränsdragning då det gäller t. ex. trafikströmmar, näringsgeografiska förhållanden m. m. som talar för en annan gränsdragning. Detta gör att man även i framtiden bör ha kvar ett samband med Gävleområdet i organisationshänseende; detta då Söderfors bruk m. fl. har sin övriga verksamhet inom Gävle-Daladistriktet. Enligt förslaget skall Söderhamn bli huvudort för södra Hälsingland. Huvuddelen av personalen — 75 procent — kommer dock att finnas i Bollnäsområdet. Enligt förslaget kommer också Bollnäs att berövas sin platschef. Man kan ifrågasätta om dessa besparingar kan motverka de nackdelar som slopande av platschef i t. ex. Bollnäs medför.

Vissa förändringar beräknas också ske beträffande organisationen för

Sandviken och Storvik.

Omorganisationen beräknas ske redan 1 juli 1972. Man frågar sig om personalomflyttningar på den korta tiden kan ske på ett ur personalens synpunkt tillfredsställande sätt. Man frågar sig också om det är rimligt att ur personalsynpunkt ha en så ryckig planering som man för närvarande tycks ha. Detta skapar osäkerhet och oro hos de anställda. Beslut av ovanstående art bör fattas i så god tid att en nödvändig omflyttning kan planeras t. ex. med utnyttjande av naturlig avgång. En senareläggning av ikraftträdandet vore därför att föredra ur personalens synpunkt.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens medgivande att till herr kommunikationsministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att omorganisationer inom SJ:s driftsavdelningar planeras bättre än vad som hittills tycks vara fallet?

Denna anhållan bordlades.

§ 36 Interpellation nr 130 ang. sommarledigheten för lantbruks skolornas lärare

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOHANSSON i Holmgården (c), som yttrade:

Fru talman! Den 1 juli 1971 trädde beslutet om den nya gymnasieskolan i kraft. I samband därmed överfördes jordbruks- och trädgårdsutbildningen från lantbruksstyrelsens till skolöverstyrelsens tillsynsområde. Kungl. Maj:t har genom ny skolstadga (SFS 1971:235) och kungl. brev av den 18 juni 1971 om ändring av stadga för lantbrukets yrkesskolor meddelat bestämmelser för gymnasieskolan. Därvid har ferier införts i stället för semester för de lärare som tjänstgör vid gymnasieskolans jordbrukslinje med tillhörande specialkurser. För lantbruksskolornas del innebär detta att lärarna lämnar skolan under vegetationsperiodens viktigaste del. Tidigare har vid lantbruksskolorna tillämpats semester-system.

De speciella förhållanden med nära anknytning till biologisk produktion, varunder dessa skolor arbetar, medför att den nya ordningen får allvarliga konsekvenser främst ur undervisningssynpunkt men för huvudmannens del även ur ekonomisk synpunkt.

Lantbruksskolornas huvudmän har i samband med övergången till gymnasieskolan investerat stora belopp i undervisningsresurser av olika slag såsom traktorer, maskiner, djurstallar, djur och maskinhallar. Ur det allmännas synpunkt måste det vara angeläget att dessa resurser utnyttjas på ett ändamålsenligt och effektivt sätt. För att detta skall kunna ske är det nödvändigt att lärarpersonalen i sitt arbete planerar och styr verksamheten i skolornas jordbrukets produktion för den kommande undervisningen.

En stor del av detta planeringsarbete måste ske under perioder då kursverksamheten vid skolorna är av mindre omfattning, dvs. under ferierna. Även ur undervisningssynpunkt är det nödvändigt att lärarna är å jour med utvecklingen i skolornas jordbruk för att undervisningen skall

kunna genomföras på det sätt som läroplanen förutsätter, dvs. i nära anslutning till det praktiska och biologiska skeendet i växtodling och djurskötsel.

Vid många lantbruksskolor pågår dessutom undervisning under längre tid av året än 40 veckor. Den tid av året som återstod sedan lärarna fullgjort undervisning i 40 veckor och erhållit tidigare stadgad semester användes förutom till det nämnda planeringsarbetet till undervisning. Vissa specialkurser är längre än 40 veckor och andra kurser är av pedagogiska skäl förlagda i tiden så att vegetationsperiod och kurstid sammanfaller.

Införandet av ferier i stället för semester medför risker för en försämrad effektivitet och ett sämre resursutnyttjande vid skolorna. Många arbetsuppgifter måste då utföras av andra av huvudmännen avlönade tjänstemän.

Enligt skolstadgans 8 kap. 24 § bör läsåret börja i augusti och sluta senast i juni. I paragrafen anges dessutom att enligt bestämmelser som meddelas av skolöverstyrelsen får läsåret för en linje eller specialkurs förläggas till annan del av året, om det behövs med hänsyn till utbildningsmålet eller om andra särskilda skäl föreligger. Dag för termins början och slut fastställs av styrelsen för skolan.

Teoretiskt föreligger det alltså enligt denna bestämmelse i skolstadgan möjligheter att förskjuta läsåret för att det med hänsyn till vegetationsperioden, klimatiska och andra faktorer skall vara möjligt att uppnå läroplanens målsättning.

Möjligheterna att i praktiken åstadkomma en ändamålsenlig anpassning syns emellertid begränsas eller omöjliggöras av skolstadgans bestämmelser om ferier för lärarna. Undantag från dessa bestämmelser syns inte kunna göras utan Kungl. Maj:ts medgivande.

Feriesystemet medför i praktiken sådana verkningar att undervisningen allvarligt äventyras. I norra Sverige, där vegetationsperioden är kortare än i landets övriga delar, hinner man inte genomföra några produktionsbundna övningar i de viktigaste arbetsmomenten i det norrländska jordbruket. Förhållandena är likartade på många andra håll i landet.

Genom att bestämmelserna infördes efter det att planeringen för innevarande läsår slutförts medför tillämpningen av feriesystemet att skolorna under vissa delar av de planerade kurserna kommer att vara utan lärare. Att undervisningsmålet under sådana förhållanden inte kan uppnås framstår som helt klart.

Med hänvisning till det anförda hemställes om kammarens medgivande att till herr utbildningsministern få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd medverka till att semester i stället för ferier får tillämpas för lantbruksskolornas lärare i sådan utsträckning att undervisningen och planeringen därav vid skolorna kan genomföras i enlighet med läroplanens målsättning?

2. Är statsrådet beredd medverka till att lärarna ges lönemässig kompensation för den längre tjänstgöringstid detta medför i förhållande till gymnasieskolans övriga lärare?

Denna anhållan bordlades.

Torsdagen den
27 april 1972

Ordet lämnades på begäran till

Herr HELEN (fp), som yttrade:

Fru talman! Vi har under 1950- och 1960-talen blivit ganska bortskämda i vad gäller möjligheterna att finna avsättning för våra produkter utomlands. Vi har haft ett försprång, delvis genom kriget, delvis genom en väl utvecklad teknisk tradition. Vi har fullt ut kunnat utnyttja tekniska nydaningar från detta sekels början. De klassiska svenska råvarorna har självfallet också spelat stor roll.

Bilden är i många avseenden förändrad. Den svenska industrin blir visserligen alltmer högförädlade men har samtidigt att kämpa med en allt hårdare internationell konkurrens. Styrkan av den amerikanska och i växande utsträckning japanska konkurrensen gör sig alltmer kännbar på våra traditionella exportmarknader i Europa. EEC-länderna kommer att satsa på en gemensam industripolitik för snabb ekonomisk utveckling.

Vårt eget utgångsläge är långtifrån bra. Avtalet med EEC kommer inte att bli som vi skulle vilja ha det. Investeringsökningen i svensk industri har under den senaste femårsperioden varit mycket låg. Företagens investeringar har i stor utsträckning varit en sorts uppehållande försvar för att klara ökade lönekostnader. Lönsamheten har försämrats liksom soliditeten. De djärva investeringarna har inte kommit till i tillräcklig utsträckning. Framför allt de mindre och medelstora företagen har haft en mycket svag investeringsutveckling.

Samtidigt har strukturomvandlingen i vårt land varit snabb. Frågan är om den inte har varit för snabb. Den har haft gynnsamma tillväxteffekter – till priset av allt större företag. Mindre företag har slagits ut, trots att de borde ha varit utvecklingsbara. Hela närings- och lönepolitiken, som den lagts upp av regeringen i samarbete med fackföreningsrörelsen, har i själva verket haft till syfte att slå ut mindre bärkraftiga företag i snabb takt och att slussa över arbetskraften till mer produktiva jobb. Antalet långtidsarbetslösa har ökat mer och mer, trots stora arbetsmarknadspolitiska insatser. Otryggheten på arbetsmarknaden sprider sig till nya grupper. Köerna till arbetsvården växer. Arbetsmarknaden riskerar att få ett A- och ett B-lag. Särskilt de äldre har drabbats hårt.

Den snabba omvandlingen har också medfört problem för vår bytesbalans. De jättelika underskotten under några av de senaste åren har föranlett regeringen att tillgripa allmänt åtstramande åtgärder som slagit hårt i lågkonjunkturen och som vid flera tillfällen allvarligt hämmat investeringsviljan.

Om vi således kan se stora och allvarliga problem för det svenska näringslivet kan vi å andra sidan se stora och växande anspråk på resurser – för att fullfölja åtaganden och utfästelser som stat och kommun redan gjort, för att genomföra nya angelägna reformer, för att ge människorna fortsatt privat standardhöjning.

Vi står i detta läge vid något av ett vägskäl. Den ena vägen innebär ökad satsning på en *centralistisk* ekonomisk politik, med hård detaljstyrning av kapitalströmmarna och alltmer av selektiva ingrepp från statens sida. Det blir en politik där en allt större del av de ekonomiska besluten

kommer att fattas på långt avstånd från den verklighet där nödvändig information för vettiga beslut finns. Det blir en politik där en allt större del av regeringens intresse upptas av att — t. ex. via statliga styrelserepresentanter — detaljstyra och detaljkontrollera företagen i stället för att genomföra en övergripande planering av den ekonomiska utvecklingen.

Den andra vägen innebär satsning på en *socialliberal* ekonomisk politik, som bygger på en decentraliserad ekonomi med fritt konsumtionsval och fritt vald arbetsplats, med maktspridning och ekonomiska stimulanser. Den socialt nödvändiga styrningen sker i första hand genom generella stimulanser och bestämmelser.

Folkpartiets förordande av en socialliberal ekonomisk politik är självfallet ideologiskt betingat. Vi anser att ett samhälle som ger utrymme för fristående beslutsenheter, som ger möjlighet till fritt konsumtionsval och som tar vara på människors initiativkraft är ett bättre samhälle än det samhälle som uppkommer när all makt centraliseras till staten. Men också en långvarig praktisk erfarenhet har lärt oss, att det — om vi skall förhindra en snabb utslagning av människor och företag — i första hand krävs ett bättre klimat för företagande här i landet. På det sättet förebygger man arbetslöshet. Det är den första grundläggande punkten i den socialliberala näringspolitiken.

Statsministern har i den offentliga debatten framträtt med synpunkter på den ekonomiska politiken som föranlett olika tolkningar och en betydande oklarhet om var regeringen står i det grundläggande valet mellan en centralistisk och en socialliberal ekonomisk politik. Statsministern har således gett intryck av att vara *för* marknadsekonomi, *för* ekonomiska stimulanser i det ekonomiska livet, *för* löntagaraktier och hushållssparande över huvud samt *mot* ett stort statligt ägande, eller, som han uttrycker det, att staten drar på sig "onödiga produktionsbeslut". Samtidigt har den socialdemokratiska näringspolitiken i sin faktiska tillämpning haft rakt motsatt innebörd. Den har varit starkt selektiv och dirigerande till sin uppläggning. Regeringen har i praktiken fört en politik som allvarligt hämmat de ekonomiska stimulanserna. Den har — åtminstone fram till nu — vägrat att lyssna på oss när vi sagt att det måste löna sig att arbeta och att skatte- och bidragssystemet måste reformeras. Den har fört en ekonomisk politik som särskilt hårt drabbat de mindre och medelstora företagen. Den har särskilt tryckt på de selektiva inslagen i den ekonomiska politiken och avvisat våra förslag om generella stimulanser. Den har år efter år gått emot våra krav om löntagarnas andel i företagens långsiktiga sparande och decentraliserad kapitalbildning. Den har särskilt under herr Palmes tid som statsminister dragit på sig en mängd "onödiga produktionsbeslut" genom köp av företag som orsakat mer bekymmer än glädje. Och inom det socialdemokratiska partiet reses nu krav på att staten via AP-medlen skall dirigera näringslivets utbyggnad.

Det råder således en betydande spänning mellan den näringspolitik som hittills förts och den framställning statsministern på sistone gett av sin egen och regeringens grundläggande syn på näringspolitikens utformning. Oklarheten om vad det socialdemokratiska partiet i grunden vill för framtiden i vad gäller den ekonomiska politiken är stor.

Denna oklarhet och än mer de faktiska brister som präglar den socialdemokratiska näringspolitiken med dess hittillsvarande utformning motverkar den investeringsvilja och den framtidstro som behövs om vi skall få ett näringsliv som kan skapa resurser för en fortsatt reformverksamhet.

Under hänvisning till vad som anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsministern få ställa följande fråga:

Är statsministern – mot bakgrund av näringspolitikens grundläggande betydelse för arbete och tillväxt – beredd att redovisa huvuddragen i regeringens syn på näringspolitikens inriktning?

Denna anhållan bordlades.

§ 38 Anmälades och bordlades följande motioner:

Nr 1681 av herr *Bohman m. fl.*

Nr 1682 av fröken *Eliasson m. fl.*

Nr 1683 av herr *Richardson m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84 angående gymnasieskolans kompetensvärde m. m.

§ 39 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen av

Nr 185 Fru *Normark* (s) till herr kommunikationsministern angående viss av SJ bedriven försöksverksamhet med rabatterade veckoslutsresor:

Vill herr statsrådet redogöra för de erfarenheter som vunnits av SJ:s försöksverksamhet med rabatterade veckoslutsresor Luleå–Stockholm i särskild vagn?

Nr 186 Herr *Wikström* (fp) till herr statsrådet Moberg om fyllnadstjänstgöring för e. o. lärare inom den kommunala vuxenutbildningen:

Är statsrådet beredd att – mot bakgrund av de alarmerande uppgifterna om lärarsituationen i bl. a. Stockholm – låta fyllnadstjänstgöring inom kommunal vuxenutbildning inräknas i extra ordinarie lärares tjänst under läsåret 1972/73 om uppsägning därigenom kan undvikas?

Nr 187 Herr *Hagnell* (s) till herr kommunikationsministern om åtgärder för att motverka den minskade sysselsättningen vid den statliga verkstaden AGV i Gävle:

Vilka nya åtgärder är regeringen beredd att vidtaga och vilka ekonomiska medel kan regeringen ställa till förfogande för att skapa ny sysselsättning när sysselsättningen nu kommer att minska vid den statliga verkstaden AGV i Gävle?

Nr 188 Herr *Petersson* i Gäddvik (m) till herr kommunikationsministern om ersättning till SJ för driftskostnader för försvarsberedskap:

När förväntas frågan om ersättning till SJ för driftskostnader för försvarsberedskap avgöras av Kungl. Maj:t?

Nr 68

Torsdagen den
27 april 1972

Nr 189 Herr *Westberg* i Ljusdal (fp) till herr socialministern om ändrade bestämmelser angående beräkning av ATP-avgift för företagare med inkomst av deltidstjänst:

Är socialministern beredd att överväga en sådan ändring av gällande bestämmelser att en företagare, som vid sidan av sin inkomst som sådan också har inkomst av deltidstjänst, vid beräkningen av den ATP-avgift som skall erläggas på grund av hans inkomster som egen företagare får tillgodogöra sig den del av basbeloppsavdraget som inte kan utnyttjas av hans arbetsgivare?

Nr 190 Herr *Adolfsson* (m) till herr justitieministern om viss komplettering av avtalet med Sveriges Radio rörande programverksamheten:

Varför har herr statsrådet inte medverkat till att avtalet mellan Sveriges Radio och staten kompletterats i fråga om pornografiska framställningar som ifrågasattes i proposition nr 125/1970?

§ 40 Kammaren åtskildes kl. 16.22.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert